

TEK SAĞLIK

RÖPORTAJ

KARATAY BELEDİYE BAŞKANI
SAYIN HASAN KILCA İLE
BİR RÖPORTAJ

ÜYE HABERLERİ

TERCİHTİRİNDAN
BİNLERCE ÖĞRENCİ
FAYDALANDI

İNSAN ODAKLI YAKLAŞIM

GÜNEŞ ENERJİLİ DÖNEN
BİR BANKTA ŞEHİRİ İZLEMEN
İSTER MİSİNİZ?

MAKALE

'KENT SAĞLIĞINA' BÜTÜNCÜL YAKLAŞIMDA
'TEK SAĞLIK DÜŞÜNCESİ'NİN ÖNEMİ
DR. ÖĞR. ÜYESİ RÜŞTÜ TAŞTAN

Hayatın Temel Bileşenleri; TEK SAĞLIK

Şehirlere sağlıklı dokunuş

www.skb.gov.tr

2005

BAŞKAN'DAN

Alinur AKTAŞ

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Başkanı
Bursa Büyükşehir Belediyesi Başkanı

Değerli Üyelerimiz,

Yeni bir sayının heyecanıyla tekrar bir araya gelmenin mutluluğunu yaşarken, sizleri en içten duygularımla selamlıyorum. 52. sayımızda sizleri "Tek Sağlık" kavramıyla tanıştırmak istiyoruz. Tek Sağlık, yerel, ulusal ve küresel düzeylerde, insanlar, hayvanlar ve çevre arasında ideal sağlığı elde etmek için farklı disiplinlerin işbirlikçi çalışmasını vurgulayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, sağlığın sadece insanlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda hayvanların ve çevrenin sağlığının da birbiriyle bağlantılı olduğunu anlamak gerektiğini belirtir.

İnsan sağlığı, hayvan sağlığı ve çevre sağlığı arasındaki bu derin bağlantılar, günümüzde karşılaştığımız birçok küresel sağlık sorununun karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Salgın hastalıklar, gıda güvenliği, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitlilik kaybı gibi konular, tek bir disiplinin çözebileceği sorunlar değildir. İşte bu noktada, Tek Sağlık kavramı önem kazanmaktadır.

Yerel topluluklardan başlayarak, ulusal sınırları aşan sorunlara kadar, bu sayıda Tek Sağlık yaklaşımının nasıl bir fark oluşturduğunu ve neden bu yaklaşımın daha geniş bir alanda kabul görmesi gerektiğini keşfedeceksiniz. Ayrıca, bu kapsamlı yaklaşımın, sağlık profesyonelleri, veteriner hekimler, çevre bilimcileri ve diğer disiplinler arasında nasıl bir işbirliği ortamı oluşturduğunu ve ortak çözümlere nasıl katkılar sağladığını inceleyeceğiz.

Sağlık, bizleri bir araya getiren evrensel bir değerdir. Tek Sağlık yaklaşımı, bu evrensel değeri koruma ve geliştirme yolunda önemli bir adımdır. 52. sayının editörlüğünü üstlenen başta Prof. Dr. Emine Didem Evcî Kiraz'a, dergimizde emeği geçen ekip arkadaşlarıma ve değerli yazar dostlarıma teşekkürlerimi iletiyorum.

Saygılarımla.

İmtiyaz Sahibi

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği adına,
Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı ve SKB Başkanı
Alinur AKTAŞ

Yayın Direktörü (Sorumlu)

Dr. Ahmet Recep TEKCAN

Genel Yayın Yönetmeni

Çiğdem KICIOĞLU

İçerik Editörü

Firuze Büşra AK

Yayına Hazırlayanlar

Yunus İhsan ŞAHİN, Mustafa SEVİM
Muhammed Furkan YURTSEVEN

Katkıda Bulunanlar

Aydın Büyükşehir Belediyesi, Bahçelievler Belediyesi,
Bilecik Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi,
Karesi Belediyesi, Konya Büyükşehir Belediyesi,
Merkezefendi Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi,
Niğde Belediyesi, Ordu Büyükşehir Belediyesi,
Samsun Büyükşehir Belediyesi, Tepebaşı Belediyesi

Dosya Editörü

Prof. Dr. Emine Didem EVCI KIRAZ

Editörler Kurulu

Prof. Dr. Atilla AKKOYUNLU,
Prof. Dr. Mustafa SARI, Prof. Dr. Handan TÜRKOĞLU,
Prof. Dr. Feza KARAER, Prof. Dr. Cengiz TÜRE,
Prof. Dr. Emine Didem EVCI KIRAZ,
Prof. Dr. Tülin VURAL ARSLAN, Prof. Dr. Gül SAYAN ATANUR,
Prof. Dr. Koray VELİBEYOĞLU,
Prof. Dr. Başak Aydem ÇİFTÇİOĞLU,
Doç. Dr. Burcu ZEYBEK, Doç. Dr. Şuay Nilhan AÇIKALIN

Yapım

www.medyavadisi.com

Baskı

STAR OFSET

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği

Orhanbey Mahallesi 6. Uçak Sokak No:3

Kat: Zemin, Osmangazi / BURSA

Tel: 0224 235 23 99 - Faks: 0224 235 34 70

www.skb.gov.tr • bilgi@skb.gov.tr

Yerel, süreli yayın.

ISSN 2146-0566

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği resmi yayın organı olan
Kentli Dergisi basın meslek ilkelerine uymayı taahhüt eder.
Dergimizde yer alan yazı ve makaleler kaynak gösterilerek
yayınlanabilir. Makalelerin sorumluluğu yazarına aittir.

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliğinin ücretsiz yayınıdır.

Üç ayda bir yayımlanır.

İÇİNDEKİLER

04 YAYIN DİREKTÖRÜ

05 DOSYA EDITÖRÜ

06 BİRLİKTE HABERLER

- Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği'nden Avrupa Birliği Başkanlığı'na Ziyaret
- Tek Sağlık, Tek Gezegen, Tek Toplum Konferansı Mardin'de Gerçekleşti
- Sağlıklı Kentler Birliği 40. Olağan Meclis Toplantısı Mardin'de Gerçekleşti
- DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı Yıllık İş Toplantısı ve Teknik Konferansına Katıldık

14 RÖPORTAJ

- Karatay Belediye Başkanı Sayın Hasan Kılca ile Bir Röportaj
- Lüleburgaz Belediye Başkanı Sayın Dr. Murat Gerenli ile Bir Röportaj

26 ÜYE HABERLERİ

- Tercih Tırından Binlerce Öğrenci Faydalandı
- Sağlık Hizmeti Herkes İçin Ulaşılabilir Olmalı
- Bilecik Belediyesinden Bebek ve Çocukların Gelişimi İçin Örnek Tesis
- Tarihi Çarşıda Aslına Dönüş
- Karesi Belediyesi Kültürel Mirasına Sahip Çıkıyor
- Başkan Altay: "Şehrimize ve Ülkemize Katkı Sağlayan Çiftçilerimizin Yanında Olmaya Devam Edeceğiz"
- Merkezefendi Belediyesi, Türkiye'de Bu Hizmeti Veren Birkaç Belediyeden Biri
- Büyükşehir Atık Alım Teknesini 8'e Yükseltti
- Bisiklet ve Yürüyüş Yolu Bor İlçesi Sınırına Kadar Uzatılıyor
- Şehir Mobilyalarında Büyükşehir İmzası
- Bu Çarşı Elektrik Üretecek
- Sosyal Belediyeciliğin Somut Örneği: Çocuk Ağız ve Diş Sağlığı Polikliniği

38 İNSAN ODAKLI YAKLAŞIM

- Güneş Enerjili Dönen Bir Bankta Şehri İzlemek İster Misiniz?
- Belçika'da "Bahçe Sokaklar" Projesi

40 KAPAK KONUSU

TEK SAĞLIK; Karmaşık Sağlık Sorunlarının Çözümüne Giden Yol...

50 MAKALE

- 'Kent Sağlığına' Bütüncül Yaklaşımda 'Tek Sağlık Düşüncesi'nin Önemi
Dr. Öğr. Üyesi Rüştü Taştan
- Yerel Yönetimlerde Tek Sağlık Yaklaşımı
Uzm. Dr. Alpaslan Arı
- Tek Sağlık: Sağlıklı Kentler İçin Bir Yaklaşım
Dr. Adil Aliyev
Prof. Dr. Selma Karabey
- Gıda Kaynağı Olarak Hayvan-Bitki Üretimi/ Tüketimi ve Tek Refah/Tek Sağlık
Prof. Dr. Dilek Arsoy

YAYIN DİREKTÖRÜ

Dr. Ahmet Recep TEKCAN

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Genel Sekreteri

Değerli Okurlar,

Dergimizin 52. sayısında, sağlık alanında bir köprü oluşturan kritik bir konuya odaklanıyoruz: "Tek Sağlık" bize sağlığın sınırlarının geniş, etkileşimli ve karşılıklı bağlantılı olduğunu hatırlatır. Bugün, karşılaştığımız küresel zorluklar, tek bir bakış açısının ötesinde düşünmemizi ve hareket etmemizi gerektiriyor. Bu noktada, sağlık profesyonelleri, veteriner hekimler, çevre bilimcileri ve diğer disiplinler arasında köprüler kurarak birlikte çalışma zorunluluğumuz ortaya çıkıyor. "Tek Sağlık" bu çok disiplinli işbirliğiyle sağlanabilecek bir bütünlüğü temsil ediyor.

Bu sayıda, Tek Sağlığın yerelde nasıl uygulandığını, ulusal düzeyde neler başardığını ve küresel sağlık sorunlarına nasıl çözümler getirebileceğini keşfedeceksiniz. Ayrıca, bu konuda öncü araştırmacılar, uzmanlar ve profesyonellerle yapılan çalışmalarla, Tek Sağlığın gelecekteki potansiyelini anlamaya çalışacağız.

Unutmayalım ki, "Tek Sağlık" sadece bir teori değil, aynı zamanda bir eylem çağrısıdır. Sağlık alanında gerçek çözümler üretebilmek için disiplinler arası işbirliği ve bilgi paylaşımının önemini vurgular. Bu sayının amacı, bu önemli konuya odaklanarak sağlık topluluğumuzun bu çağrıya nasıl yanıt verebileceğini keşfetmektir.

Dergimizin 52. sayısında "Tek Sağlık" kavramının derinliklerine inerek, bu alanda yeni ufuklar keşfetmeyi umuyoruz. Siz değerli okurlarımızla bu önemli yolculuğa çıkarken, sağlığa sürdürülebilir bir geleceği birlikte inşa etme yolunda ilerlemeyi dört gözle bekliyoruz.

Gelecek sayımızda görüşmek üzere.

DOSYA EDİTÖRÜ

Prof. Dr. Emine Didem EVCİ KİRAZ

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD.
Dünya Sağlık Örgütü Sağlıklı Şehirler Bilim Kurulu Üyesi
Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Danışma Kurulu Üyesi

Değerli okuyucularımız;

“One Health-Tek Sağlık” konusunda hazırlamış olduğumuz Kentli Dergimizin bu sayısında küresel riskleri gören ve onlara cevap olmaya çalışan yazılarla birlikteyiz. Tek sağlık okuryazarlığımızın gelişmesi amacıyla, öncelikle, tanımlar, tarihçe, geçmiş ve gelecekte tek sağlık yaklaşımıyla nereye gidebiliriz, sağlıklı şehir-tek sağlık ilişkisine bütüncül bakış tartışmalarına yer verdik. Yaşam maliyeti krizi, 2024 risk listesinde büyük bir endişe kaynağı olmaya devam ediyor. Bu bağlamda; küresel ekonomik gerilemenin gıda varlığı/ yokluğuna ve gıda güvenilirliği/güvenliğine etkilerini ele aldık. Şehirlerimiz tek sağlık yaklaşımını şehirlerinin sağlığını geliştirmede ortak dil olarak kullanabilirler mi, şehir örnekleri ile değerlendirmeye çalıştık. Tabii ki, çok sayıda açıkta kalan konu ve aklımızda olan sorular var. Bunların telafisi için, Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği olarak, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) temel kitaplarını Türkçe tercüme ile sizlere ileri okumalar için kaynak haline getiriyoruz. “Tek Sağlık’ta Çevrenin Rolüne İlişkin Sağlık Bakış Açısı” bunlardan birisidir ve <https://www.skb.gov.tr/tek-saglikta-cevrenin-rolune-iliskin-saglik-bakis-acisi/> sayfasından ulaşılabilir. Kentli dergimizin Tek Sağlık sayısı da diğer önemli kaynağımız olacaktır. 12-15 Ekim 2023’de Mardin’de düzenlediğimiz “Tek Sağlık, Tek Gezegen, Tek Toplum” konferansında birbirinden değerli konuşmacılarımızla belki de ilk kez gündeme gelen konu başlıklarını değerlendirme imkânı bulduk. Ve anladık ki, tek sağlık bir konferansa sığmayacak kadar geniş ve bizleri sarmalayan bir konu.

21-23 Kasım 2023 Utrecht Hollanda’da gerçekleşen DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı yıllık toplantısı “Herkes İçin Sağlık ve Esenlik: Sağlıklı Şehirler Hareketi’nin 35. Yıldönümü kutlaması” olarak gerçekleşmiştir. Toplantıda; “Tek Sağlık, Tek Gelecek: Gezegenin Refahına Doğru İlerlemek” temalar arasında yer almıştır. Türkiye adına bir bildirimizde, sevgili meslektaşlarımızla birlikte hazırladığımız “Disiplinlerarası Tek Sağlık Farkındalığına Kesitsel Bakış’a yer verdik. Yaptığımız çalışma tek sağlığın disiplinler arasında farklı yorumlandığını, hatta hiç bilinmediğini ve disiplinlere ait uygulamalarda göz önünde bulundurulmadığını ortaya koydu. Ve anladık ki, tek sağlık için çok disiplinli çalışma kültürü kazandırılmalı.

Bir de Google Bard’a soralım dedik; “Kentli dergimizde tek sağlığa yer vermek bize ne kazandırır?” Cevaplarına özet olarak bakalım:

- Kentli dergisi, tek sağlık konusuna yer vererek, kent yaşamında sağlığı korumanın önemini vurgulayabilir. Bu sayede, kentli okuyuculara sağlıklı bir yaşam için gerekli bilgileri ve farkındalık kazandırılabilir.
- Kent yaşamında sağlığı korumak isteyen herkes, bu konuda bilgi almak için Kentli dergisini takip edebilir. Bu sayede, dergi daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşabilir ve etkisini artırabilir.
- Kent yaşamında sağlıklı yaşam için politika ve uygulamaların geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

Teşekkürler Bard. Sağlıklı ve güvenli yaşam alanları yaratmak için belediyelerimize fikir verecek bir yayın çıkarmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Lütfen, yukarıda yer alan tüm kaynakları, bu dergimizle birlikte okuyun ve gelecek için kafanızdan geçen tek sağlık konularını bizlere bildirin, diğer sayılarımızda ve etkinliklerimizde görüşmek üzere, zevkli okumalar.

TÜRKİYE SAĞLIKLI KENTLER BİRLİĞİ'NDEN AVRUPA BİRLİĞİ BAŞKANLIĞI'NA ZİYARET

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Genel Sekreteri Dr. Ahmet Recep Tekcan ve Birlik Personeli Damla Elif Başkurt, Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Mali İşbirliği ve Proje Uygulama Genel Müdürü Sayın Bülent Özcan'ı makamında ziyaret etti.

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği, sağlıklı yaşam ve yaşanabilir çevre hedefleri doğrultusunda çalışmalarını hızla sürdürmektedir. Ziyaret sırasında, Genel Sekreterimiz Dr. Ahmet Recep Tekcan, Birliğimizin vizyonunu ve misyonunu detaylı bir şekilde sunarak, Birliğimizin ve üye belediyelerimizin "Tek Sağlık" ve "Direncilik" hedefleri konularında gerçekleştirilen çalışmaları paylaştılar.

Toplantıda, Birliğimizin yaptığı yayınlar, üye belediyelere yönelik toplantılar

ve düzenlenen eğitim programlarına dair kapsamlı bir bilgi sunuldu. Ayrıca, sağlık, çevre ve sürdürülebilir kentleşme konularında yürütülen araştırmalar, belediyelerin Avrupa Birliği kaynaklı hibe ve kredilerinden faydalanmasını sağlama konusunda fikir alışverişinde bulunuldu.

Üye belediyelerin yürüttüğü projeler ve sağlıklı kentleşme konusundaki çabalar anlatılarak, Birliğin geniş ve etkili ağı vurgulandı.

TEK SAĞLIK, TEK GEZEĞEN, TEK TOPLUM KONFERANSI MARDİN'DE GERÇEKLEŞTİ

Tek Sağlık, Tek Gezegen, Tek Toplum Konferansı 12-15 Ekim 2023 Ekim tarihlerinde Artuklu Belediyesi ev sahipliğinde gerçekleşti.

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Ulusal Ağ Koordinatörü Nalan Fidan konferans açılış konuşmasını gerçekleştirdi.

Açılış konuşmaları sonrası DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı Direktörü Mrs. Kira Fortune'nin Tek Sağlık, Tek Gezegen, Tek Toplum üzerine yaptığı konuşma videosunu katılımcılarla paylaşıldı.

Açılış konuşmasının ardından Konferansın ilk oturumlarına geçildi.

"Tek Sağlık" konu başlıklı oturumda oturum başkanı ve konuşmacı, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Çevre Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi ve Sağlıklı Kentler Birliği Danışma Kurulu

Üyesi Prof. Dr. Emine Didem Evcî Kiraz, konuşmacılar Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürü Prof. Dr. Sedat Kaygusuz, 24. Ve 27. Dönem Kars Milletvekili, Tarım Orman ve Köy İşleri Eski Başkanı Prof. Dr. Yunus Kılıç, Kocaeli Üniversitesi Kocaeli Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu

Dr. Öğretim Üyesi Rüştü Taştan sunumlarını katılımcılarla paylaştı.

Konferansın ikinci oturumu olan, "Tek Gezegen" konu başlıklı oturumda oturum başkanı olarak, Bursa Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Başkanı ve Sağlık

Kentler Birliği Danışma Kurulu Üyesi Prof. Dr. Gül Sayan Atanur, konuşmacılar, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Doğanay Tolunay, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi-Peyzaj Mimarlığı Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hayriye Eşbah Tunçay, ve

Mimar Özgöl Öztürk sunumlarını gerçekleştirdi.

Konferansın son oturumu olan, "Tek

Toplum" konu başlıklı oturumda oturum başkanı olarak İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama

Bölümü ve Sağlıklı Kentler Birliği Danışma Kurulu Üyesi Prof. Dr. Handan Türkoğlu, konuşmacılar, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hatice Kurtuluş, Abdullah Gül Üniversitesi Dr. Öğretim Üyesi Evren Mehmet Dinçer sunumlarıyla destek verdiler.

Konferansın son bölümünde genel değerlendirmeler için, Sağlıklı Kentler Birliği Danışma Kurulu Üyeleri ve Konferans Düzenleme Kurulu başkanları Prof. Dr. E.Didem Evci Kiraz, Prof. Dr. Handan Türkoğlu, Prof. Dr. Gül Sayan Atanur, Sağlıklı Kentler Birliği Ulusal Ağ Koordinatörü Nalan Fidan gelen soruları cevaplayarak konferans sona erdi.

SAĞLIKLI KENTLER BİRLİĞİ 40. OLAĞAN MECLİS TOPLANTISI MARDİN'DE GERÇEKLEŞTİ

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği 40. Olağan Meclis Toplantısı 14 Ekim tarihinde Artuklu Belediyesi ev sahipliğinde gerçekleşti.

Toplantıya Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği ve Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Alınur Aktaş, Mardin Valisi Tuncay Akkoyun, Artuklu Kaymakamı Mesut Tabakçioğlu, ev sahibi Artuklu Belediye Başkanı Mehmet Tatlıdede, üye belediye başkanları, meclis üyeleri, üye belediye koordinatörleri, ve basın mensupları katıldı.

Açılış konuşmaları öncesinde Artuklu'nun anlatıldığı kısa bir tanıtım filmi katılımcılarla paylaşıldı.

Ayrıca açılış konuşmaları öncesinde DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı Direktörü Mrs. Kira Fortune'nin Tek Sağlık, Tek Gezegen, Tek Toplum üzerine yaptığı konuşma videosunu katılımcılarla paylaşıldı.

Açılış konuşmalarının ardından 40. olağan meclis toplantısı gerçekleşti.

40. Olağan meclis toplantısında, Birliğin 2024 yılı bütçesi ve 2024 yılı performans programı, Birlik aidat ücretleri, gündem önerileri meclis üyelerince onaylandı.

DSÖ AVRUPA SAĞLIKLI ŞEHİRLER AĞI YILLIK İŞ TOPLANTISI VE TEKNİK KONFERANSINA KATILDIK

“Herkes İçin Sağlık ve Refah: Sağlıklı Şehirler Hareketinin 35. Yılına Kutluyoruz” temalı, 21-23 Kasım 2023 tarihlerinde Hollanda’nın Utrecht şehrinde gerçekleştirilen DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı Yıllık İş Toplantısı ve Teknik Konferansına katıldık.

Üyesi olduğumuz DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı’nın bu seneki konferansı 3 gün hibrit olarak gerçekleşti. Konferansa, DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağına üye olan farklı ülkelerden çok sayıda ulusal ağ ve sağlıklı şehirler ağı temsilcileri katılım sağladı. Konferansa, ülkemizden 7. faza üye olan belediyelerden temsilciler ile Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Genel Sekreteri Dr. Ahmet Recep Tekcan ve Birlik personeli, SKB Ulusal Ağ Koordinatörü Nalan Fidan, Birlik Danışma Kurulu Üyesi/DSÖ Avrupa

Sağlıklı Şehirler Ağı Bilim Komitesi Üyesi Prof. Dr. Emine Didem Evcı Kiraz, Prof. Dr. Gül Sayan Atanur, Prof. Dr. Handan Türkoğlu ve Birlik Danışma Kurulu Üyesi Prof. Dr. Tülin Vural Arslan katılım sağladı.

Konferans, Hollanda Sağlık Bakanlığı’ndan Ernst Kuipers, DSÖ Avrupa Bölgesel Ofisinden Bölge Direktörü Hans Henri P. Kluge, DSÖ Avrupa Bölgesel Ofisinden Bulaşıcı Hastalıklar, Çevre ve Sağlık Direktörü Robb Butler, DSÖ Avrupa

Bölgesel Ofisinden Sağlıklı Şehirler Bölgesel Danışmanı Kira Fortune ve Utrecht Belediye Başkanı Sharon Dijksma'nın açılış konuşmalarıyla başladı.

Konferansın devamında çeşitli konuşmacılar tarafından herkes için sağlık ve esenliğe kavuşma konulu yuvarlak masa tartışma bölümüne geçildi. Ardından, DSÖ Avrupa Bölgesel Ofisinden Sağlıklı Şehirler Bölgesel Danışmanı Kira Fortune moderatörlüğünde, 2023 yılı faaliyet ve toplantıları, danışma kurulu raporu, Japonya inceleme gezisinden edilen dersler, çalışma gruplarının faaliyetleri, finansal durum, 2023 politik bildirisinin tanıtımı, danışma kurulu seçim prosedürleri, DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağına yeni üye olan şehirler ve ulusal ağlar konuları ele alındı. Bu oturumdan sonra gerçekleşen politikacılar toplantısı, politikacılar yemeği ve

şehir gezisi ile konferansın ilk günü sona erdi.

Konferansın ikinci günü, çevre ve sağlık, sağlıklı yaşlanma, sağlık eşitsizlikleri ve esenlik konulu çalışma gruplarının toplantılarıyla başladı. Grup toplantılarının ardından gerçekleşen genel oturumda şehirlerin geleceği konusu ele alındı. Devamında gerçekleşen tüm dünyadan sağlıklı şehirler konulu yuvarlak masa oturumunda ise farklı ülke ve şehirlerden çalışma ve örnekler katılımcılarla paylaşıldı. Konferansın devamında, acil durumlar karşısında dirençli şehirler, dijital çağda sağlığın geliştirilmesi, tek sağlık ve tek gelecek, kapsayıcı ruh sağlığı, refah ekonomisinde sağlık, tüm jenerasyonlar için sürdürülebilir mekânlar gibi konu başlıklarında katılımcılar tarafından sunumlar paylaşıldı ve farklı salonlarda çalıştaylar gerçekleştirildi.

Konferansın son günü, çocukların ilk bin günü ve Utrecht sağlık merkezi konulu çalıştaylar ile başladı. Çalıştaylar sonrasında gerçekleştirilen sağlıklı şehirler inşasının 35 yılı konulu genel oturumda, farklı ülkelerden oluşan konuşmacılar sunumlarını katılımcılarla paylaştı. Genel oturumdan sonra yine bir önceki gün ki konu başlıkları üzerine farklı salonlarda sunumlar, grup çalışmaları ve çalıştaylar yapıldı. Konferansın gün sonundaki son oturumunda ise çevre ve sağlık, sağlık ağı bölgeleri, konferans politik beyanında yapılan değişiklikler, politik bildirinin kabul edilmesi, raportörün raporu konularında sunumlar ve konuşmalar yapıldı. DSÖ Avrupa Bölgesel Ofisinden Sağlıklı Şehirler Bölgesel Danışmanı Kira Fortune'un kapanış konuşmasından sonra konferans sona erdi.

KARATAY BELEDİYE BAŞKANI SAYIN HASAN KILCA İLE BİR RÖPORTAJ

**“Gelenekleri ile
büyüyen bir neslin
anahtarıdır Karatay,
Konya kültürü ve
tarihinin merkezidir.”**

Sayın Başkanım, sizi ve ilçenizi kısaca tanıyabilir miyiz?

1970 yılında Meram Harmancık Mahallesi'nde dünyaya geldim. Harmancık İlkokulu'nu 1981 yılında bitirdikten sonra, 3 yıl hafızlık eğitimi aldım. Hafızlık eğitimimden sonra 7 yıl imam hatip lisesinde okudum. 1991 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdim. 1995 yılında hukuk fakültesinden mezun oldum. Fakülteyi bitirdikten sonra 1 yıl avukatlık stajı yaptım. Hâkimlik sınavını kazandım ancak hâkimlik yapmayı tercih etmedim. Hâkimliği kazandığım dönemde 1

yıl da serbest avukatlık yaptım. 1997 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi'ne girmiştım. Büyükşehir Belediyesi'nde avukat olarak çalışmayı tercih ettim. Hâkimliği tercih etmememin özel bir sebebi yok. Nasip böyleymiş... Büyükşehir Belediyesi'nde 22 yıl kadar avukatlık, hukuk müşavirliği ve daha sonra da genel sekreterlik görevinde bulundum. 2019 Mahalli İdareler Seçimlerinde Karatay Belediyesi adaylığı için görevimden ayrıldım. Halkımızın teveccühüyle Karatay Belediye Başkanı seçildim. Görev süremizin yaklaşık 5 yılını geride bıraktık.

Karatayımız; 380 bine yakın nüfusuyla medeniyet değerlerimizin en önemlilerinden olan ve dünyanın dört bir tarafında büyük saygı gören Hz. Mevlana'yı, Şems-i Tebrizi'yi ve daha birçok kıymetli ismi bağrında misafir etmiş bir ilçe. Karatay; medreseleri, camileri, hanlarıyla tarihleri aşip gelerek günümüzü aydınlatan, kadim mirasıyla yüzyıllardır olduğu gibi bugün de ülkemizin gözbebeği olmayı sürdürüyor.

Karatay samimiyettir. Medeniyet kokan rüzgârlarıyla, samimiyetliyle büyütür çocuklarını. Her köşe başında hayrından bir yudum miras bırakan çeşmeler, her karışında gönle dokunan erenler, türbeler, minberinde tarih kokan camiler karşılar insanını...

Tarihin ve varoluşun şiiridir Karatay. Gelenekleri ile büyüyen bir neslin anahtarı, Konya kültürü ve tarihinin merkezidir. Karatay tarihi ile Konya'nın çekirdeği ve özü durumunda bir yaşam alanı. Bizi yansıtan bir ayna gibidir Karatay. Kimi zaman dinginlik ve huzur, kimi zaman cesaret ve güç verir. Tıpkı tarihimiz gibi.

Türkiye tarım, hayvancılık ve sağlık alanında güçlü sektörlerle sahip bir ülke. Şehrinizi tarım, hayvancılık ve sağlık sektörleri açısından değerlendirir misiniz?

Karatay, Konya'nın güzide bir tarım ilçesidir. Tarıma yönelik yenilikçi çalışmalara her zaman destek verdik bu noktada Konya Büyükşehir Belediyemiz ile birlikte yürüttüğümüz proje ile Saraçoğlu Mahallemizdeki 14 milyon metrekarelik alanda tarımsal üretim yapılıyor. Özellikle pandemi döneminde gördük ki ülkeler için tarım ve kendi kendine yetebilmek

en az sınırları korumak kadar önemli. Onun için tarımsal üretimin artırılmasıyla ilgili çok ciddi çalışmalar yürütüyoruz. 14 milyon metrekarelik alan, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığımız tarafından belediyelerimize tahsis edildi. Burada özellikle kuraklığa dayanıklı buğday, arpa ve nohut üretimi gerçekleştiriyoruz. İleri aşamada seracılık ve küçükbaş hayvancılıkla ilgili de çalışma yapacağız.

Yine bu kapsamda 2019'da ilçemize kazandırdığımız Karatay Lavanta Bahçemiz, Konya ve ülke turizmne olduğu kadar üretim ekonomisine önemli katkılar sağlamaya devam ediyor. Karatay lavantalarından elde edilen organik reçel, dondurma, lokum, gazoz, yağ, sabun ve kolonya, kısa sürede herkesten büyük beğeni topladı.

Yine belediyemiz; Karatay İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, Karatay Ziraat Odası ve Konya Ovası Projesi Bölge

“İleri aşamada seracılık ve küçükbaş hayvancılıkla ilgili de çalışmalar yapacağız.”

"Koruyucu sağlık hizmeti yaklaşımıyla, sağlık ekibimizle kırsaldaki vatandaşlarımızın ayağına gidiyor; tansiyon, şeker ölçümleri yapıyoruz."

Kalkınma İdaresi ortaklığıyla, Kızören ve Yarma mahallelerinde günlük 700 ton kapasiteli kurutma tesisi kurulması için protokol imzaladık. Kızören ve Yarma Mahallelerine kurulacak tesisler geniş bir bölgede çiftçilere hizmet verecek. Böylece ürünlerin hasadı ve kurutulması aşamasında yaşanan kayıplar en az seviyeye indirilmiş olacak. Tesislerde fasulye, ayçiçeği ve mısır gibi ürünler kurutularak katma değeri arttırılacak. Böylelikle mevcut tarımsal üretim yapan işletmelerin üretim gideri azalarak net karı artacak, yine çiftçilerin yeni tarımsal mekanizasyon ve tekniklerinin öğrenilmesi sağlanacak.

İlçemizde vatandaşlarımız birinci sınıf sağlık hizmeti alıyor. Bunun için bizler de sağlık tesislerinin artması için çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Sağlık Bakanlığımız, belediyeler olarak bizler, kamu kurum ve kuruluşları ile hayırseverlerimizin desteğiyle birçok sağlık tesisi ve aile sağlığı merkezleri kazandırıyoruz.

Şehrimize 5 yıldız konforunda 7 blok ve 112 villadan oluşan Karatay Termal Tatil Köyü'nü kazandırdık. Tesis, misafirlerimize şifa kaynağı oluyor. 44.5 derece düzeylerinde seyreden termal suyumuzun mineralizasyon değeri 3 bin 100 miligram. Bu, Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde bir değerdir. Karatay Termal Tatil Köyü Konya'nın ve bölgenin sağlık turizmi ile ilgili önemli bir eksikliği gideren merkez oldu. Burada yeni bir yaşam alanı ve cazibe merkezi oluşturduk.

Tek sağlık; insan, hayvan, bitki ve tüm bunları çevreleyen çevrelerin fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam iyilik halidir. Çok eski bir yaklaşım olmasına rağmen, Dünya Sağlık Örgütü, Sağlıklı Şehirler Projesi'nde tek sağlığı tekrar ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. Bir belediye başkanı olarak, genel bakış açısıyla tek sağlık konusunda

görüşlerinizi bizimle paylaşır mısınız?

İnsan sağlığının çevre sağlığından, çevredeki diğer canlıların sağlığından bağımsız bir kavram olmadığı ve konuya bütüncül bir yaklaşım göstermek gerekiyor. Bu noktada "Tek Sağlık" kavramına her zaman bütüncül bir şekilde yaklaşıyoruz.

Öte yandan Belediyemizin desteğiyle 2016'da Konya'ya kazandırılan Alzheimer Gündüz Yaşam Merkezi, yüzlerce Alzheimer hastasına ve hasta yakınına hizmet veriyor. Türkiye Alzheimer Derneği, Necmettin Erbakan Üniversitesi ve İl Sağlık Müdürlüğü'nün de iş birliğiyle faaliyetlerini sürdüren merkezimiz, sık sık Dünya Sağlık Örgütü başta olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası kuruluş tarafından da övgüyle bahsediliyor. Hasta yakınlarımız da alanında uzman isimler ile güler yüzlü personelin hastalarına verdiği hizmetten son derece memnun. Hasta yakınları, Alzheimer Gündüz Yaşam Merkezi'mizin büyüklerine bir umut ışığı, kendilerinde ise büyük bir rahatlama sağladığını ifade ediyor.

Toplumsal tek sağlık bakış açısını güçlendirmek de çok önemli. Belediyenizin sağlık hizmetleri kapsamında halkın sağlıkla ilgili konularda bilgilendirilmesi çalışmaları ve veterinerlik hizmetleriniz kapsamında tek sağlık bakış açısını yaymak için mevcut çabalarınızı ve planlarınızı öğrenebilir miyiz?

Temizlik ve çevre sağlığı hizmetlerini önemsiyoruz. Yeni nesilde çevre duyarlılığı oluşturmak için apartmanlarda, okullarda çevre

eğitimleri gerçekleştiriyoruz. İklim Değişikliği ve Sıfır Atık farkındalığını artırmak amacıyla 5 kitaptan oluşan "Sıfır Atık Eğitim Seti"ni Karatay'daki tüm ilkokul 3'üncü sınıf öğrencilerine dağıttık. Eğitim çağındaki çocuklarımızda Sıfır Atık bilincini oluşabilmesini önemsiyoruz. Yine ilçemizdeki tüm anaokullarımıza da Sıfır Atık ile alakalı olarak hazırladığımız boyama kitaplarını dağıtıyoruz. Atık yağ ve atık pil toplama gibi kampanyalar yapıyoruz. İlçemizde kompost kültürünü yaygınlaştırmaya ve her yaştan insanı bu çabaya katmaya çalışıyoruz. İnsana yönelik sağlık hizmetlerindeki eksiği kapatmak için yeni aile sağlığı merkezleri yapıyor, hizmete kazandırıyoruz. Koruyucu sağlık hizmeti yaklaşımıyla, kendi sağlık ekibimizle kırsaldaki vatandaşlarımızın ayağına gidiyor; tansiyon, şeker ölçümleri yapıyoruz. Toplumun

"Gönüllü 60 belediye personelinin Karatay Belediyesi Arama-Kurtarma Ekibi, teorik ve uygulamalı saha eğitimlerini belirli aralıklarla sürdürüyor."

"Karatay'ımızı yenilenebilir enerji, sıfır atık ve ilçedeki yeşil alanlarla ilgili daha birçok yatırımlarımızla ilçemizi çok farklı bir noktaya taşıyoruz."

bütün kesimleriyle ilgilendikleri gibi ayrıca sokak hayvanlarını da unutmuyoruz. Dostlarımızın sağlığı ve yaşamsal ihtiyaçları için gayret gösteriyoruz. Hayvanat Bahçesi ve İç Anadolu Tedavi Rehabilitasyon Merkezimizde, rehabilitasyon için getirilen hayvanların tedavilerini gerçekleştiriyoruz. Tedavi sonrasındaki iyileştirme sürecinde ise vahşi hayvanlar ayrıştırılmış kafeslere kapatılarak soyutlanması önlenip, iyileşme süreçleri hızlandırılıyor. İyileşme sürecindeki yaraları tedavi edilmiş hayvanlar diğer sağlıklı türdeş hayvanlarla aynı kafese alınarak, psikolojik olarak da hayvanlara destek sağlanıyor. Tedavi süreci tamamlanan vahşi hayvanlar doğada hayatta kalabilecek beceri ve yeteneğe ulaştıklarında doğal yaşam alanlarına bırakıyoruz.

Şehrinizin sahip olduğu çok sayıda yerel ürünler bulunmaktadır. İklim değişikliği,

afetler, biyoçeşitlilik kaybı, ekolojik dengenin bozulması, artan kirleticiler, çevre sağlığı risklerinin artması, su-toprak-hava kalitesinin bozulması, bulaşıcı hastalıklar gibi riskler karşısında bu ürünlerin korunması ve geliştirilmesi için neler yapıyorsunuz?

Karatay'ımızı yenilenebilir enerji, sıfır atık ve ilçedeki yeşil alanlarla ilgili daha birçok yatırımlarımızla ilçemizi çok farklı bir noktaya taşıyoruz. Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde atıkların kontrol altına alınması, gelecek nesillere daha temiz ve gelişmiş bir Türkiye, yaşanabilir bir dünya bırakılması hedefiyle çalışmalarımıza devam ediyoruz.

Pandemi sürecinde büyük bir hassasiyetle ve başarıyla yürüttük. Salgın başladığı ilk andan itibaren süreçle ilgili aldığı kararlar ve tedbirlerin yanı sıra uyguladığımız

sosyal projelerle vatandaşların hayatını kolaylaştırarak insan sağlığına ve psikolojisine önemli katkılar yapmaya gayret ettik. Bu noktada hayata geçirdiğimiz tedbirler ve uygulamalarımızla ülke genelinde "TSE Covid-19 Güvenli Hizmet Belgesi" almaya hak kazanan ilk belediyelerden birisi olduk. Tüm personelimize ve vatandaşlarımıza eğitim verdik. Bu alanda başarılı bir sınav verdiğimizimize inanıyorum.

Yine deprem başta olmak üzere muhtemel tüm afet durumlarına karşı hazırlıklı olmak için arama kurtarma ekibi kurduk. Gönüllü 60 belediye personelinden Karatay Belediyesi Arama-Kurtarma Ekibi, teorik ve uygulamalı saha eğitimlerini belirli aralıklarla sürdürüyor. En büyük hassasiyetimiz olan temiz hava için tüm birimlerimizle mücadelemiz sürüyor. Zabıta ekiplerimiz, sanayi bölgelerindeki fabrikalarda filtre denetimi gerçekleştiriyor. Bacalarında filtre bulunmayan işletmelere cezai işlemler uygulanıyor. Daha temiz hava solumaları için hava kirliliği ile mücadele ediyoruz. Çevreci yatırımlarımız arasında yer alan ilçemize kazandırdığımız 4 güneş enerji santralimiz ve 2 güneş enerji santralli kapalı pazar marketimiz doğanın korunmasına katkı sunacak. Bizim için her şeyden önce insan ve sağlığı geliyor.

Tek sağlık, çok disiplinli ve çok sektörlü bir yaklaşımdır. Şehrinizde, insan sağlığı, hayvan sağlığı, bitki sağlığı ve çevre sağlığı konularında, paydaşlarınız kimler ve nasıl bir iş birliği ortamınız var? Bu iş birliğinin güçlü ve zayıf yanlarını,

Belediyenizin çalışmalarına katkılarını açıklar mısınız?

Belediye olarak katılımcı, istişare odaklı ve şeffaf bir yönetim anlayışı ile hareket ediyoruz. Bu bağlamda tüm proje, yatırım ve hizmetlerimizi kurum ve kuruluşlarımızla iş birliği halinde şekillendiriyoruz. Bakanlıklarımız, Büyükşehir Belediyemiz, kamu kurum ve kuruluşlarımız, Sivil Toplum Kuruluşlarımız, Karatay Kent Konseyimiz ve en önemlisi hemşehrilerimiz çünkü biz ilçemizi ortak akıl ile yönetiyor. Aldığımız her kararda hemşehrilerimize danışıyoruz. Dolayısıyla "Tek Sağlık" hedefi için de vatandaşlarımızı işin içine dâhil ederek topyekûn hareket ediyoruz. Bu da çevre bilinci, sıfır atık, sağlık hamlelerimizde bize olan destekleri ile amacımıza daha kolay ulaşmamızı sağlıyor.

"Aldığımız her kararda hemşehrilerimize danışıyoruz.

Dolayısıyla "Tek Sağlık" hedefi için de vatandaşlarımızı işin içine dâhil ederek topyekûn hareket ediyoruz. "

LÜLEBURGAZ BELEDİYE BAŞKANI SAYIN DR. MURAT GERENLİ İLE BİR RÖPORTAJ

“Lüleburgaz’da ayçiçeği, buğday, kanola, çilek ve aronya gibi nitelikli ürünler olmak üzere çok sayıda tarımsal ürün yetiştirilmektedir.”

Sayın Başkan sizi ve ilçenizi kısaca tanıyabilir miyiz?

Tabi ki... Ben 1971 yılında Lüleburgaz’da doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Lüleburgaz’da tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’nden 1993 yılında “Tıp Doktoru” olarak mezun oldum. 1994 yılında Rize Sağlık Müdürlüğü’nde tıp doktoru olarak 1 yıl süreyle Rize İl Sağlık Müdürlüğü Kamu Sağlığı ve Sağlık Ocakları Şube Müdürlüğü görevimi yaptıktan sonra Lüleburgaz Evrensekiz Sağlık Ocağı’nda 4 yıl süreyle Sağlık Ocağı Hekimliği

görevimi sürdürdüm. 1999 yılında başladığım Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı Başkanlığı’nda uzmanlık eğitimimi 2004 yılında tamamladım. 2004 ile 2018 yılları arasında Lüleburgaz’da iç hastalıkları uzmanı olarak görev yaptım. 2005-2006 yıllarında Lüleburgaz Atatürkçü Düşünce Derneği’nde ve 2005-2007 yılları arasında Lüleburgazspor Kulübü’nde Yönetim Kurulu Üyeliği, Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği ile Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Lüleburgaz Şubesi Kurucu Üyeliklerini yaptım. 29 Mart 2009 ve 30 Mart 2014

Yerel Seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden Belediye Meclis üyesi olarak seçildim. 2 dönemdir Belediye Meclis Üyeliği görevini yürütmekte iken, 04.05.2018 tarihinde Belediye Meclisi tarafından Lüleburgaz Belediye Başkanı olarak görev yapmak üzere seçilerek, Belediye Başkanlığı görevine başladım. 31 Mart 2019 Mahalli İdareler Genel Seçimlerinde Lüleburgaz Belediye Başkanı olarak seçilerek çok sevdiğim, "Sevdam Lüleburgaz'a" hizmet etmeyi sürdürüyorum.

Lüleburgaz ise, Trakya'nın tam merkezi noktasında bulunan, tarihi Traklar'a kadar uzanan, şu anda kent merkezi 125 bin nüfusa sahip bir ilçedir. Lüleburgaz, Sokullu Mehmet Paşa döneminde yaptırılan Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi'yle birlikte önemli ticaret merkezlerinden biri haline gelmiştir. O dönemden bu yana nüfusu düzenli bir şekilde artan Lüleburgaz, Kurtuluş Savaşı döneminde gerçekleştirilen Lüleburgaz Kongresi'yle de milli mücadelede Trakya'nın kurtuluşunda önemli bir rol oynamıştır. Lüleburgaz günümüzde, köy enstitüleri ruhunu yaşatan Lüleburgaz Yıldızları Sanat Akademisi, Lüleburgaz Yıldızları Futbol Akademisi, Lüleburgaz Yıldızları Kadın Akademisi, Lüleburgaz Yıldızları Lezzet Akademisi ve Lüleburgaz Yıldızları Bisiklet Akademisi'yle kentlilik bilincinin geliştiği, her şeyin sevgiyle başladığı, hayallerin hayat bulduğu çağdaş Cumhuriyet kent mottosuyla aydınlık yarınlara ilerleyen bir kettir.

Türkiye tarım, hayvancılık ve sağlık alanında güçlü sektörler

sahip bir ülkedir. Şehrinizi tarım, hayvancılık ve sağlık sektörleri açısından değerlendirir misiniz?

Lüleburgaz, Türkiye'nin tarımsal üretiminin yüzde 10 ve üzerini karşılayan Trakya'nın ortasında yer alan ve Lüleburgaz'a bağlı köylerde çok sayıda ürünün yetiştirildiği güçlü bir tarımsal potansiyele sahip bir kettir. Bereketli topraklar üzerinde konumlanan Lüleburgaz'da başta ayçiçeği, buğday, kanolanın yanı sıra çilek ve aronya gibi nitelikli ürünler olmak üzere çok sayıda tarımsal ürün yetiştirilmektedir. Bununla birlikte Trakya'nın merkezinde yer almasının bir avantajı da sağlık sisteminin güçlü bir altyapıya sahip olmasıdır. Kentte yer alan özel hastaneler son dönemde sağlık turizminde ivme yaratırken, sağlık turizmi için kente gelen turistler kent ekonomisine de hareketlilik kazandırmıştır. Lüleburgaz çevresinde ise özellikle küçükbaş

"Lüleburgaz çevresinde ise özellikle küçükbaş hayvancılık yaygın olup, Trakya'nın bereketli topraklarında hayvancılık faaliyetleri sürdürülmektedir. "

"Kentimizde karbon emisyonunu azaltmak için yılda 5 km bisiklet yolu hedefiyle bisiklet yolları yapımını sürdürüyoruz."

hayvancılık yaygın olup, Trakya'nın bereketli topraklarında hayvancılık faaliyetleri sürdürülmektedir.

Tek sağlık, insan, hayvan, bitki ve tüm bunları çevreleyen çevrelerin fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam iyilik halidir. Çok eski bir yaklaşım olmasına rağmen, Dünya Sağlık Örgütü sağlıklı şehirler projesinde tek sağlığı tekrar ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. Bir belediye başkanı olarak, genel bakış açısıyla, tek sağlık konusunda görüşlerinizi paylaşır mısınız?

Tıp doktoru kökenli bir belediye başkanı olarak rahatlıkla söyleyebilirim ki sağlıklı birey sağlıklı toplum içinde yer alır. Sağlıklı toplum da doğası, havası ve suyu temiz sağlıklı bir kentte vücut bulur. Bu nedenle Lüleburgaz'da

yaşayan bireylerin sağlıklı, erişilebilir bir kentte huzurla yaşaması için çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Bu doğrultuda kentimizde karbon emisyonunu azaltmak için yılda 5 km bisiklet yolu hedefiyle bisiklet yolları yapımını sürdürüyoruz. Geçtiğimiz yıl hedefi aşarak 10.8 km uzunluğunda bisiklet yolu kazandırdığımız kentimizde vatandaşlarımızın her noktaya bisikletle ulaşabileceği yollar yapıyoruz. Bununla birlikte engelli bireylerimizi kent yaşamına entegre edebilmek için tüm tesislerimizi ve belediye hizmet noktalarımızı engelli erişimine uygun hale getirirken, kentimizin birçok kaldırımında erişilebilir yüzeyler yapıyoruz. Bu çalışmalarla bağlantılı olarak vatandaşlarımızın moral ve motivasyonlarını yüksek tutmak için yıl boyunca etkin katılımlı kültürel, sanatsal ve sosyal etkinliklere ağırlık

vererek sağlıklı kent Lüleburgaz için çalışmalarımızı aralıksız sürdürüyoruz.

Toplumun tek sağlık bakış açısını güçlendirmek de çok önemli. Belediyenizin sağlık hizmetleri kapsamında halkın sağlıklı ilgili konularda bilgilendirilmesi çalışmaları ve veterinerlik hizmetleriniz kapsamında tek sağlık bakış açısını yaymak için mevcut çabalarınızı ve planlarınızı öğrenebilir miyiz?

Az önce de bahsettiğimiz gibi yıl boyunca sosyal, kültürel ve sanatsal alanlarda etkinlikler gerçekleştiriyoruz. Bunlar arasında sempozyumlar, paneller, söyleşi etkinlikleri gibi vatandaşlarımızın tek sağlık bakış açısını güçlendirici etkinlikler de yer tutmaktadır. Tek sağlık bakış açısını yaymak için hayata geçirdiğimiz en önemli hizmetler arasında ise Sevgi Mutfağı ile Evde Bakım Hizmetlerimiz yer alıyor. Sağlıklı gıdaya erişimde sorun yaşayan ihtiyaç sahibi vatandaşlarımızla, tamamen güvenli gıdalarla yaptığımız sıcak yemekleri haftanın 7 günü boyunca "Sevgi Mutfağı" aracılığıyla paylaşıyoruz. Bununla birlikte kendi öz bakımını yapamayan, ihtiyaç sahibi ya da kimsesi olmayan 65 yaş üzerindeki komşularımızın da evlerini her ay düzenli bir şekilde yapıyor, kişisel bakımlarını gerçekleştiriyoruz. Veterinerlik hizmetlerine de değinmek gerekirse; tek sağlıklı önemli bir ayağı olan veterinerlik hizmetlerini de modernize bir şekilde sürdürüyoruz. Tamamen yenilediğimiz, içerisinde bakım odaları, köpek yürüyüş alanları, müdahale odası gibi çok sayıda

alan bulunan Geçici Hayvan Bakım Evimiz tamamen modern ve konforlu bir şekilde hizmet vermektedir. Yılda yaklaşık 1.000 sokak hayvanının kısırlaştırılması ve tedavisi belediyemizce yapılmaktadır. Buna ek olarak yaralı sokak hayvanlarına ortalama 15 dakika müdahale süresiyle benzer ölçekteki belediyeler arasında en hızlı müdahaleyi sağlıyoruz diyebiliriz. Ayrıca Bakımevimiz haftanın 7 günü 11.30 – 12.15 ile 13.30 ile 15.30 saatleri arasında hayvanseverlerin ziyaretine açık olup sahiplenmeyi teşvik edici uygulamalara da ev sahipliği yapmaktadır. Bununla birlikte sahiplendirdiğimiz köpeklerle temel itaat eğitimi vermeye başlamış olmakla birlikte vatandaşlarımıza bakabilecekleri ortama uygun can

"Yılda yaklaşık 1.000 sokak hayvanının kısırlaştırılması ve tedavisi belediyemizce yapılmaktadır."

"Tarımsal alanlarımızda ürettiğimiz Ayçiçek ve buğdaylardan elde edilen Ayçiçek yağı ve unları ihtiyaç sahibi komşularımızla paylaşıyoruz."

dostumuzu yönlendiriyoruz. Bizim amacımız çevremizi can dostlarımızla birlikte en doğru ve sağlıklı bir şekilde paylaşmaktır.

Şehrinizin sahip olduğu çok sayıda yerel ürünler bulunmaktadır. İklim değişikliği, afetler, biyoçeşitlilik kaybı, ekolojik dengenin bozulması, artan kirleticiler, çevre sağlığı risklerinin artması, su-toprak-hava kalitesinin bozulması, bulaşıcı hastalıklar gibi riskler karşısında bu ürünlerin korunması ve geliştirilmesi için neler yapıyorsunuz?

Tarımsal üretimin bilince olan bir belediyeyiz. Bu nedenle ilk olarak, aktif bir şekilde faaliyete geçirdiğimiz seramızda Kırklareli Ortak Akıl Derneği iş birliğiyle önemli bir projeyi hayata geçirdik. Köylerimizden topladığımız

atalık tohumlardan seramızda çok sayıda sebzenin üretimini gerçekleştirirken bu ürünlerden elde edilen tohumları geleceğe aktarıyoruz. Ayrıca bugüne kadar atalık tohumlardan elde ettiğimiz fidelerden bugüne kadar 22 bin 500 adetini Lüleburgazlılarla "Fide Bizden Ürün Sizden" etkinliğiyle paylaşıyoruz. Bununla da yetinmiyor, belediyemize ait tek karış toprağı boş bırakmıyoruz. Tarımsal alanlarımızda ürettiğimiz Ayçiçek ve buğdaylardan elde edilen Ayçiçek yağı ve unları ihtiyaç sahibi komşularımızla paylaşıyoruz. Bugünleri emanet aldığımız geleceğimiz çocuklarımız için bu alanda teşvik edici çalışmalarımızı sürdüreceğiz.

Tek sağlık çok disiplinli ve çok sektörlü bir yaklaşımdır. Şehrinizde, insan sağlığı, hayvan sağlığı, bitki sağlığı ve çevre

sağlığı konularında, paydaşlarınız kimler ve nasıl bir işbirliği ortamınız var? Bu işbirliğinin güçlü ve zayıf yanlarını, Belediyenizin çalışmalarına katkılarını açıklar mısınız?

Lüleburgaz Belediyesi güçlü kurumsal yapısıyla, daha yaşanabilir bir Lüleburgaz'ı yaratmak ve yaşatmak için kentteki tüm kamu kurumları, sivil toplum örgütleriyle birlikte bilim gösterdiği ortak akıl yoluyla çalışmalarını gerçekleştirmektedir. İnsan sağlığı doğumdan ölüme kadar olan süreçte çok önemlidir. Özellikle 0-2 yaş arasındaki bebekler için anne sütü ile devamında kaliteli ek gıdaya ulaşması bizim için vazgeçilmez bir unsurdur. Bu doğrultuda İlçe Sağlık Müdürlüğümüz ile iş birliği içerisinde olarak "Önce Anne Sütü Önce Aşı: Ek Gıda ve Bez Desteği" projemizi hayata geçirdik. Projemiz doğrultusunda 0-2 yaş aralığında bebeği olan ihtiyaç sahibi ailelerimize ek gıda ve bez desteği sağlıyoruz. Bu projede tek şartımız ise annelerimizin bebeklerinin aşılarını düzenli olarak yaptırmalarıdır. Belediyemiz çevre sorunlarına karşı bilinç oluşturmak için 2021 yılını "Çevre Yılı" temasıyla kutlamış bir belediyedir. Bu doğrultuda da özellikle TEMA Vakfı ile birlikte iş birliği içerisinde çocuklarımıza çok sayıda alanda çevre eğitimi vererek sağlıklı bir çevre için çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Bununla da sınırlı kalmayıp kentimiz genelinde ağaçlandırma çalışmalarını gerek odalarımız gerekse de diğer kamu kurumlarımızla birlikte gerçekleştirerek sağlıklı bir kenti hep birlikte oluşturmak için

katkı sunuyoruz. Hayvan sağlığı noktasında ise daha önce de bahsettiğimiz gibi etkin ve verimli bir şekilde uyguladığımız kısırlaştırma, rehabilitasyon ve tedavi süreçleriyle can dostlarımız için de çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

Son olarak eklemek istediğiniz konular varsa alabilir miyiz?

Tüm bireyler sağlıklı, yaşanabilir kentte yaşama hakkına sahiptir. Bu nedenle Lüleburgaz Belediyesi olarak sağlıklı bir kent için trafikten çevre düzenlemelerine, farkındalık etkinliklerinden geri dönüşüm çalışmalarına kadar çok sayıda alanda çalışmalarımızı artırarak sürdüreceğiz.

"0-2 yaş aralığında bebeği olan ihtiyaç sahibi ailelerimize ek gıda ve bez desteği sağlıyoruz. Bu projede tek şartımız ise annelerimizin bebeklerinin aşılarını düzenli olarak yaptırmalarıdır."

TERCİH TIRINDAN BİNLERCE ÖĞRENCİ FAYDALANDI

Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) sonuçlarının açıklanmasının ardından üniversite tercihleri için öğrenciler, Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin Atatürk Kent Meydanı'nda bulunan tercih tırına yoğun ilgi gösterdi.

“Gençlerimizin istek ve taleplerine cevap verecek uygulama ve projelerle yanlarında oluyoruz.”

Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) sonuçlarının açıklanmasının ardından üniversite tercihleri için öğrenciler, Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin Atatürk Kent Meydanı'nda bulunan tercih tırına yoğun ilgi gösterdi. Tercihlerin son gününe kadar hizmet veren tercih tırından bini aşkın öğrenci faydalandı. Kent genelinde sosyal ve kültürel alanda da birçok proje gerçekleştirdiklerini ifade eden Aydın Büyükşehir Belediye Başkanı Özlem Çerçioğlu, “Gençlerimizin istek ve taleplerine cevap verecek uygulama ve projelerle yanlarında oluyoruz. Hayatlarının en önemli kararlarından biri olan üniversite tercihlerinde de yanlarında olduk” dedi.

Bu hizmeti normalde herkes alamıyor

Tırı ziyaret eden öğrencilerden Abdül Samet, “Uçak mühendisi olmayı düşünüyorum. Bu hizmeti normalde herkes alamıyor. O bakımdan bu hizmetin olması tabi ki çok faydalı” dedi.

Sosyal medyadan duyduk

Kardeşi için tercih tırına gelen İstanbul Üniversitesi Almanca Öğretmenliği mezunu Merve Bahar (23), “Belediyenin böyle bir hizmet sağlaması gayet güzel. Ben buraya kardeşim için geldim. Annem burayı sosyal medya üzerinden duymuş. Memnun kaldık. Danışmanların yol gösterdiğini düşünüyorum. Hizmetleri için Aydın Büyükşehir Belediye Başkanı Özlem Çerçioğlu'na teşekkür ederim” diye konuştu.

SAĞLIK HİZMETİ HERKES İÇİN ULAŞILABİLİR OLMALI

Sağlık hizmetlerini ulaşılabilir kılmak son yıllarda gittikçe yaygınlaşan sosyal belediyecilik anlayışının öncelikleri arasında yer alıyor. Bahçelievler Belediyesi de hayata geçirdiği evde sağlık hizmetleri, evde bakım hizmetleri ve psikolojik danışmanlık merkezleri ile ilçede yaşayan vatandaşlar için sağlık hizmetlerini daha fazla ulaşılabilir kılıyor.

**"BADEM'de
çocuklar için oyun
terapi alanları da
bulunuyor."**

Her şeyin başı sağlık... Sağlığımızı kaybettiğimizde sahip olduklarımızın pek de anlamı kalmıyor. Hayatımızı devam edebilmenin, sorumluluklarımızı yerine getirmenin ve sahip olduklarımızın keyfini çıkarabilmenin vazgeçilmez şartı öncelikle sağlıklı olmak, sağlıklı kalmak. Ancak hepimiz biliyoruz ki hayat boyu sağlıklı kalmak mümkün değil. Yaşamın farklı dönemlerinde kimi zaman kısa kimi zaman uzun dönemli sağlık hizmetine hepimiz ihtiyaç duyuyoruz. Kimi hastalıkların tedavisi için tek bir doktor muayenesi yeterli olurken, kimi hastalıklar uzun bir tedavi süreci gerektiriyor.

Bahçelievler'de hayata geçirilen en önemli projelerden biri "Evde Sağlık Hizmeti" oldu. Doktor ve evde bakım uzmanı hemşirelerden oluşan evde sağlık ekibi, Bahçelievler sınırları içinde yaşayan ihtiyacı olan kişileri

evinde muayene, imkânlar dâhilinde tıbbi bakım ve rehabilitasyonunu gerçekleştiriliyor. İlçede ayrıca belediye tarafından ambulans hizmeti de sunuluyor. Sağlık sorunları nedeniyle hastanedeki tedavisine gidemeyecek olan vatandaşlar evlerinden alınarak hastaneye, tedavilerinin yapılmasının ardından da evlerine geri götürülüyor. Periyodik olarak hastaneye gitmesi gereken diyaliz hastalar da bu hizmetten yararlanabiliyor.

Beden sağlığı kadar ruh sağlığı da önemli

Bahçelievler Belediyesi Aile Destek Merkezi (BADEM) geçtiğimiz yıl yetişkin, ergen ve çocukların alanında uzman psikologlardan terapi alma imkanı buldukları Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Merkezi'ni açtı. Randevu sistemi ile hizmet veren merkezde çocuklar için oyun terapi alanları da bulunuyor.

BİLECİK BELEDİYESİNDEN BEBEK VE ÇOCUKLARIN GELİŞİMİ İÇİN ÖRNEK TESİS

Bilecik Belediyesi, Cemal Süreya Bebek ve Çocuk Atölyesi ile ailelerin faydalanabileceği güzel bir tesisi hayata geçirdi.

“Her şey güzel geleceğimiz çocuklarımız için...”

Özellikle çocuk ve gençlere yönelik, proje ve çalışmalarıyla adından söz ettiren Bilecik Belediyesi, Cemal Süreya Bebek ve Çocuk Atölyesi ile güzel çalışmalarına bir yenisini ekledi. Kadın Belediye Başkanı olarak çocuk ve gençlere yönelik çalışmaları ile örnek hizmetlere imza atan Belediye Başkanvekili Melek Mızrak Subaşı tesis hakkında yaptığı açıklamada; “Şehrimize harika bir tesis daha kazandırmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Cemal Süreya Bebek ve Çocuk Atölyesi ile bebek, çocuk ve annelerimiz harika vakit geçirebilecek, ayrıca eğitici faaliyetlerimizle faydalı bilgiler edinebilecek. Her şey güzel geleceğimiz çocuklarımız için” ifadelerini kullandı.

Birbirinden Güzel Atölyeleriyle Örnek Bir Tesis

Cemal Süreya Bebek ve Çocuk Atölyesi 0-3 Yaş Bebek Atölyeleri ve 4-12 Yaş Çocuk Atölyeleri olmak üzere iki bölümden oluşuyor. Annelerin bebek ve

çocuklarıyla iletişimlerini artıracak ve oldukça faydalı eğitici bilgiler içerecek atölyelerde danışmanlık, spor, kitap ve sanat alanlarından oluşan birçok bölüm bulunuyor. 0-3 Yaş Bebek Atölyeleri Masal Odası, Renk ve Müzik Odası, Duyu Bütünleme Odası, Yoga ve Pilates Odası, Atölye Odası ile Yönetim ve Aile Danışmanlığı bölümlerini barındırıyor. 4-12 Yaş Çocuk Atölyelerinde ise Kitap Odası, Akıl Oyunları Odası, Renk Odası, Atölye Odası ve aileler için Bekleme Odası bulunuyor. Atölyeler ve odalar hakkında detaylı bilgi almak, Cemal Süreya Bebek ve Çocuk Atölyesine başvuruda bulunmak isteyen vatandaşların Bien Bilgi Evinde bulunan Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğüne ulaşmaları gerekiyor.

Böylesine güzel bir tesisin şehre kazandırılmasından dolayı mutluluklarını belirten aileler Belediye Başkan V. Melek Mızrak Subaşı ve Bilecik Belediyesine teşekkürlerini ilettiler.

TARİHİ ÇARŞIDA ASLINA DÖNÜŞ

Bursa'nın kalbi olan Tarihi Çarşı ve Hanlar Bölgesi'nde 38 binayı yıkıp yılların hayalini gerçekleştiren, restorasyonla Sağrıç Sungur Mescidini gün yüzüne çıkaran Büyükşehir Belediyesi, artık daha görünür hale gelen tarihi hanlarda da restorasyon çalışmalarını hızla sürdürüyor.

“Tarihi Bakırcılar Çarşısı'nda başlatılan çalışma kapsamında, tarihi yapı cepheden çatıya kadar özgün kimliğine kavuşuyor.”

O smanlı'nın ilk başkenti olan Bursa'da 14. yüzyılda oluşmaya başlayan, 16. yüzyılda han, bedesten ve çarşıların gelişimiyle sürecini tamamlayan Tarihi Çarşı ve Hanlar Bölgesi'ni eski ihtişamına kavuşturacak proje, etap etap ilerliyor. Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı destekleriyle hayata geçirdiği Tarihi Çarşı ve Hanlar Bölgesi Çarşıbaşı Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında, tarihi bölgeyi kuşatan 38 bina yıkılmış, etrafı dükkânlarla sarılı 342 yıllık Esiri Mehmet Dede Türbesi ile geçmiş 1549'a kadar uzanan Sağrıç Sungur Mescidi gün yüzüne çıkarılmıştı. Tamamlanan Bakırcılar Meydanı, İpekhan Meydanı, Sağrıç Sungur Mescidi ve peyzaj düzenlemeleri halkın hizmetine açılıp, otoparkla ilgili imalatlar devam ederken, Büyükşehir Belediyesi daha görünür hale gelen tarihi hanlarda başlattığı restorasyon çalışmalarına hız verdi.

Bakırcılar'da vitrin yenileniyor

Toplam 14 tane han, 1 bedesten, 13 açık çarşı, 7 üstü örtülü çarşı, 11 kapalı çarşı, 4 pazar alanı, 21 camii, 177 sivil mimarlık örneği yapı, 1 okul ve 3 türbe ile tam bir açık hava müzesi olan tarihi bölgedeki Bakırcılar Çarşısı'nda başlatılan restorasyon hızla devam ediyor. Bakırcılar Çarşısı için hazırlanan ve Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanan proje kapsamında tarihi dokuya uymayan beton ilaveler, saçaklar, üst örtüler, klima, tente ve tabelalar kaldırılıp, onaylı projeye göre yeniden düzenleniyor. Tarihi yapının taş duvarında kumlama yöntemiyle cephe temizliği tamamlanırken, dükkân cephelerinin pencere ve kapı doğramaları tarihi dokuya uygun olarak yenileniyor. Tarihi yapının çatısına kurşun kaplama yapılırken, restorasyonla Bakırcılar Çarşısı Bursa turizmne katkı sağlayacak ve bölgenin önemli tarihi yapılarından biri olarak ön plana çıkacak.

KARESİ BELEDİYESİ KÜLTÜREL MİRASINA SAHİP ÇIKIYOR

Karesi Belediyesi günümüze kadar ayakta kalmayı başarmış kültürel mirasları koruma, yaşatma ve gelecek nesillere aktarma çalışmalarını sürdürüyor. Karesi’de ecdattan yadigâr yapılar restore edilerek halkın kullanımına sunuluyor.

“Ecdadımızın bizlere bıraktığı tarihi miraslarımıza elimizden geldiği sürece sahip çıkıyoruz. Çünkü bunlar bizi biz yapan değerlerdir.”

Karesi Belediyesi, Karesi Bey Türbesi, Yıldırım Bayezid Külliyesi İmarethanesi ve Aygören Mahallesi’nde bulunan tarihi binayı yenileme ve restorasyon çalışmalarıyla halkın hizmetine açtı. Karesi Belediye Başkanı Dinçer Orkan’ın göreve gelmesiyle başlayan süreçte ilk olarak Karesi Bey Türbesi’nde yenileme çalışmaları başladı. Vakıflar Bölge Müdürlüğü’nden teslim alınan türbede baştan sona yenileme çalışmaları yapan Karesi Belediyesi, türbedeki çalışmaları tamamlaması ardından ise halkın ziyaretine açtı. Türbe her gün bir görevli tarafından açılırken, vatandaşlar mesai saatleri içerisinde ziyaret etme imkânı buluyor.

Anıtsal Yapılar Bir Bir Yenileniyor

Karesi Belediyesi’nin çalışmalarıyla Balıkesir’deki Medeniyet Mirasının Anıtsal yapılarından "Yıldırım Bayezid Külliyesi İmarethanesi, Karesi Belediyesi tarafından restore edilerek Karesi Belediyesi Kültür Sanat Evi" olarak hizmete açıldı. Bir dönem

kireç dükkânı, daha sonra ise Ziraat Odası olarak kullanılan bina halkın hizmetine açılarak Karesi Belediyesi Kültür Sanat Evi olarak hizmet vermeye başladı. Merkezde kültürel, sanatsal ve sosyal etkinlikler düzenleniyor. Sergilerin açıldığı ve mini konserlerin verildiği merkez ilgi odağı olmaya devam ediyor.

Başkan Orkan:

“Karesi’nin Tarihine Sahip Çıkıyoruz”

Başkan Orkan, “İlçemizin ismini aldığı, yaşadığımız bu toprakları Türk ve Müslüman olarak toprak edinen Karesi Beyimizin Türbesinin tadilat ve bakımdan sonra açılışını yaptık. Yıldırım Bayezid Külliyesi İmarethanesi ve Aygören Mahallesi’nde bulunan tarihi binayı yenileme ve restorasyon çalışmalarını tamamladık. Karesinin değerleri hepimizin değerleridir. Türkiye, farklı kültürlerle zenginleşerek gelişmiş, insanlık tarihine damga vurmuş bir medeniyetin mirasçısıdır.

BAŞKAN ALTAY: “ŞEHİRİMİZE VE ÜLKEMİZE KATKI SAĞLAYAN ÇİFTÇİLERİMİZİN YANINDA OLMAYA DEVAM EDECEĞİZ”

Konya Büyükşehir Belediyesi, hayvancılıkta kaba yem açığının giderilmesine katkı sağlamak amacıyla 31 ilçeden daha önce başvuruları alınan çiftçilere yüzde 50 hibe destekli Macar Fiği ve korunga desteğinde bulundu. Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Uğur İbrahim Altay, “Her zaman üreten, şehrimize ve ülkemize katkı sağlayan çiftçilerimizin yanında olmaya devam edeceğiz. Dağıtılan tohumlarımızın çiftçilerimiz için hayırlı olmasını temenni ediyorum” dedi.

“Tohumların kalitesinden ve destekten çok memnun kaldıklarını belirten çiftçiler projenin çiftçilere bir “can suyu” olduğunu vurguladı.”

Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından çiftçilerin kaba yem açığını kapatmak, kendi yemlerini üretmelerini sağlamak amacıyla hayata geçirilen proje kapsamında; yüzde elli hibe destekli Standart Sertifikalı Macar Fiği ve korunga tohumu dağıtıldı. Büyükşehir Belediyesi Mevlana Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilen programda 31 ilçeden daha önce başvurusu alınan çiftçilere tohumları teslim edildi.

Kırsalda yaşayan üreticilerin gelirini ve refah seviyesini artırmayı Konya Modeli Belediyeciliğin en önemli parçası haline getirdiklerini vurgulayan Başkan Altay, şöyle devam etti:

“Bu bağlamda projemizin başlangıcından bugüne kadar 240 tonu bu yıl olmak üzere 27 milyon lira değerinde toplamda bin ton Macar Fiği ve korunga tohumu desteğinde bulunduk. Bu sayede 1.154 mahallemizde 5 bin çiftçimizin destekten faydalanmasını sağladık. Verimli hayvancılık ve hayvansal üretimde girdi maliyetlerinin azaltılmasına yardımcı olmak amacıyla

yaptığımız bu desteklemelerle üreticimize ve milli ekonomimize katma değer sağlamaya devam ediyoruz. Her zaman üreten, şehrimize ve ülkemize katkı sağlayan çiftçilerimizin yanında olmaya devam edeceğiz. Dağıtılan tohumlarımızın çiftçilerimiz için hayırlı olmasını temenni ediyorum.”

Macar Fiği Ve Korunga İle Ekonomiye Katkı Sağlanıyor

Hayvan beslenmesinde önemli bir yer tutan Macar Fiği, azot seviyesinde artış sağladığı toprağı bir sonraki ekim için daha verimli hale getiriyor. Yurdumuzun her bölgesinde yetiştirilebilen Macar Fiği, aynı zamanda toprağı bol miktarda organik madde bırakır.

Baklagiller familyasından olan Korunga ise çok yıllık bir yem bitkisidir. Korunga ile yaklaşık altı yıl hiç bozulmadan aynı tarladan ot alınabilirken; verimsiz, taşlık, meyilli arazilere ekilerek ekonomiye, bitkisel ve hayvansal üretime katma değer de sağlanmış olur.

MERKEZEFENDİ BELEDİYESİ, TÜRKİYE'DE BU HİZMET VEREN BİRKAÇ BELEDİYEDEN BİRİ

Merkezefendi Belediyesi, her yıl 20 milyon 160 bin adet mavi ve siyah atık poşetini hanelere ulaştırıyor. Merkezefendi Belediye Başkanı Şeniz Doğan, “Çöp poşeti dağıtan birkaç belediyeden biri olarak; doğaya, ekonomiye ve ekosisteme önem veriyor, daha sağlıklı ve temiz bir gelecek için durmaksızın çalışıyoruz” dedi.

“Her yıl 140 bin haneye 20 milyon 160 bin adet mavi ve siyah atık poşeti dağıtılıyor.”

Merkezefendi Belediyesi’nin daha temiz bir çevre ve doğa için gerçekleştirdiği çalışmalar tüm hızıyla devam ediyor. Merkezefendi Belediyesi, evsel ve ambalaj atıkların çevre kirliliğine sebebiyet vermeden toplanabilmesi ve kolaylıkla ayrıştırılması için ilçe genelinde

mavi ve siyah atık poşeti dağıtıyor. Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü ekipleri, ev ev dolaşarak atık poşetlerini hanelere teslim ediyor.

Her yıl 140 bin haneye 20 milyon 160 bin adet mavi ve siyah atık poşeti dağıtılıyor.

BÜYÜKŞEHİR ATIK ALIM TEKNESİNİ 8'E YÜKSELTİ

Muğla Büyükşehir Belediyesi, denizlerin korunması ve kirliliğin önüne geçilmesi için hayata geçirdiği atık alım projesinde tekne sayısını 8'e yükseltti.

“Ekipler, 2023 yılında 10 bin 321 tekneye hizmet verdi, bu teknelerden 3 milyon 825 bin 762 litre atık su, 365 bin 685 kg katı atık, 6 bin 55 litre sintine ve 3 bin 501 litre atık yağ topladı.”

Mavi yolculuğun uğrak noktası, Türkiye'nin ve Avrupa'nın en önemli turizm merkezlerinin başında gelen Muğla'nın denizleri Büyükşehir Belediyesi tarafından temizlenmeye devam ediyor. Türkiye'de en çok atık alım teknesine sahip belediyelerin başında gelen Muğla Büyükşehir Belediyesi tekne sayısını 8'e yükselterek atık alımı için yeni bir yatırım daha yaptı.

Büyükşehir 8 Atık Alım Teknesiyle Denizleri Koruyacak

2014 yılından bu yana her geçen yıl atık alım teknelerini arttıran Muğla Büyükşehir Belediyesi bu kapsamda 7 tekne ile hizmet veriyordu. Son olarak 11.90 metre boyunda ve 25 metreküp hacme sahip

olan 8'inci tekne 5 Milyon TL yatırımla Büyükşehir envanterine katıldı.

Bunun yanı sıra Büyükşehir ekipleri Göcek, Gökova Körfezleri ve Dalaman koylarında atık alımlarına devam ederken 2014 yılından bugüne kadar 26 bin 386 tekneye hizmet verdi. Hizmet verilen teknelerden 16 bin 32 litre atık yağ, 53 bin 452 litre sintine, 16 milyon 787 bin 745 kg katı atık ve 19 milyon 532 bin 372 litre pis su toplandı.

Ekipler ayrıca 2023 yılında 10 bin 321 tekneye hizmet verdi ve bu teknelerden 3 milyon 825 bin 762 litre atık su, 365 bin 685 kg katı atık, 6 bin 55 litre sintine ve 3 bin 501 litre atık yağ topladı.

BİSİKLET VE YÜRÜYÜŞ YOLU BOR İLÇE SINIRINA KADAR UZATILIYOR

Niğde Belediyesi'nin, kent merkezinden başlayan bisiklet ve yürüyüş yolu güzergâhını Bor ilçe sınırına kadar genişletmek amacıyla başlattığı çalışmalar yoğun tempoyla devam ediyor. Derbent Kavşağından, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi yerleşkesine kadar olan bisiklet ve yürüyüş yolu, 2 bin 400 metre daha uzatılarak Bor ilçe sınırında tamamlanacak.

"Bisiklet ve yürüyüş yolu 2 bin 400 metre daha uzatılacak."

Niğde Belediye Başkanı Emrah Özdemir, bisiklet ve yürüyüş yolunun uzatılması amacıyla başlatılan çalışmaları yerinde inceledi. Derbent Kavşağından, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Yerleşkesi Kavşağına kadar olan bisiklet ve yürüyüş yolunda düzenleme çalışmalarının tamamlandığını belirten Başkan Özdemir, yolun Bor ilçe sınırına kadar uzatılması çalışmalarının da bütün hızıyla devam ettiğini vurguladı.

Ekiplerin, bisiklet ve yürüyüş yolunun uzatılmasıyla ilgili çalışmalar kapsamında, Organize Sanayi Bölgesi Sarteks Mağazası hizzasına kadar geldiklerini anlatan Başkan Özdemir; "Bisiklet ve yürüyüş yolu, Bor yolu olarak da bilinen Atatürk Bulvarı

üzerindeki Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi yerleşkesinden itibaren 2 bin 400 metre daha uzatılarak, Bor ilçe sınırına kadar gelecek. Böylece Derbent Kavşağından başlayan bisiklet ve yürüyüş yolu Birkö Fabrikasının yanından Bor ilçe sınırına kadar uzatılmış olacak" dedi.

Niğde'ye Yakışır Hizmetler

Bisiklet ve yürüyüş yolunun yenilenmesi ve uzatılması çalışmaları kapsamında, güzergâh boyunca modern aydınlatma sistemlerinin de yol kenarlarına monte edildiğini ifade eden Başkan Özdemir; "Kentimizin her noktasında, Niğde'mize yakışır çalışmaları aralıksız sürdürüyoruz. Yeni bisiklet ve yürüyüş yolumuz, şimdiden hemşehrilerimize hayırlı olsun" dedi.

ŞEHİR MOBİLYALARINDA BÜYÜKŞEHİR İMZASI

Ordu Büyükşehir Belediyesi, 19 ilçede bulunan park ve yeşil alanlardaki oturma bankları, basketbol potaları, aydınlatma direkleri, korkuluk ve kent estetiğine görsel katkı veren ahşap saksıları kendi atölyesinde üretiyor. Büyükşehir Belediyesi kendi ürettiği malzemelerle satın almaya oranla 43 milyon 656 bin 225 TL tasarruf elde ederken çalışmaların daha hızlı bitmesini sağlıyor.

**“Büyükşehir
Belediyesi yalnızca
parklara konulan
malzemelerden
43 milyon 656 bin
225 TL tasarruf
sağlayarak
belediye bütçesine
katkıda bulundu.”**

Alt yapıdan üst yapıya, tarımdan turizme, enerji ve teknoloji gibi birçok alanda yürüttüğü çalışmalarla örnek bir belediyeçilik ortaya koyan Ordu Büyükşehir Belediyesi, hem şehircilik hem de kent estetiği alanında yaptığı çalışmalarla da takdir topluyor. Büyükşehir Belediyesi bu kapsamda, Büyükşehir Belediye Başkanı Dr. Mehmet Hilmi Güler’in “Düşünen, Üreten, Yarışan Ordu” düşüncesini tüm alanlarda uygulamaya devam ediyor.

Atölye Fabrika Gibi Üretim Yapıyor

19 ilçede çok sayıda park inşa eden ve mevcut park ve yeşil alanlara modern bir kimlik kazandıran Ordu Büyükşehir Belediyesi, bu alanlarda kullanılan basketbol potalarından oturma

gruplarına, aydınlatma direklerinden ahşap saksılara tüm araç ve gereçleri kendisi üretiyor. Parklar ve Yeşil Alanlar Dairesi Başkanlığı bünyesinde hizmet veren atölyelerde şu ana kadar 4 bin 950 bank, 3 bin 50 masa, 4 bin 500 metre korkuluk, 950 adet aydınlatma direği, 250 adet ahşap saksı, 275 adet kamelya, 9 adet mescit, 12 adet büfe, 9 adet pergola, 18 adet park giriş tagları, 100 takım basketbol potası, 40 takım futbol kalesi ve 40 takım voleybol direğinin üretilerek parklara kurulumu yapıldı.

43.6 Milyon TL Tasarruf

Satın alma maliyeti 95 milyon 28 bin 330 TL olan bu ürünler Büyükşehir Belediyesinin kendi atölyelerinde 51 milyon 372 bin 105 TL’ye mal oldu.

BU ÇARŞI ELEKTRİK ÜRETECEK

Yenilenebilir enerji projelerine büyük önem veren Samsun Büyükşehir Belediyesi Yabancılar Çarşısı'nın çatısına Güneş Enerji Santrali (GES) kuruyor. 2.58 MW güce sahip GES, 1.500 hanenin elektrik tüketimine denk üretim yapacak. Büyükşehir Belediye Başkanı Mustafa Demir, "Panel kurulumlarını kısa sürede tamamlayarak yılsonuna kadar santrali hizmete açacağız" dedi.

"Santralle 1.500 hanenin elektriğini karşılayacak kadar üretim yapacağız. Yılsonuna kadar üretime başlayacak."

Samsun Büyükşehir Belediyesi Yabancılar Çarşısı'nda başlattığı çalışmalarına devam ediyor. Fen İşleri Dairesi Başkanlığı tarafından ilk olarak çatısı sandviç panel levha ile kaplanarak yenilenen çarşıda esnaf daha nezih bir ortama kavuştu. Büyükşehir Belediyesi, yenilediği çarşının çatısına da şimdi de Güneş Enerji Santrali kuruyor. 19 bin m2 yüzey alanında 2.58 MW güce sahip GES'in inşa edildiği çarşıda çalışmalar aralıksız sürüyor. Yılsonuna kadar tamamlanması planlanan proje 1.500 hanenin elektrik tüketimine denk üretim yapacak.

GES Projemizle Örnek Oluyoruz

Çevreye duyarlı projeleri tek tek hayata geçirdiklerini söyleyen Büyükşehir Belediye Başkanı Mustafa Demir, "Yenilenebilir enerji projelerine büyük önem veriyoruz. GES projelerimizle de

örnek oluyoruz. Yabancılar Çarşısı'nın çatısına da 2.58 MW gücünde güneş enerji santrali kuruyoruz. Panel kurulumlarını kısa sürede tamamlayarak yılsonuna kadar santrali hizmete açacağız. Bin 500 hanenin elektrik tüketimine denk bir rakam bu santralden karşılanacak" şeklinde konuştu.

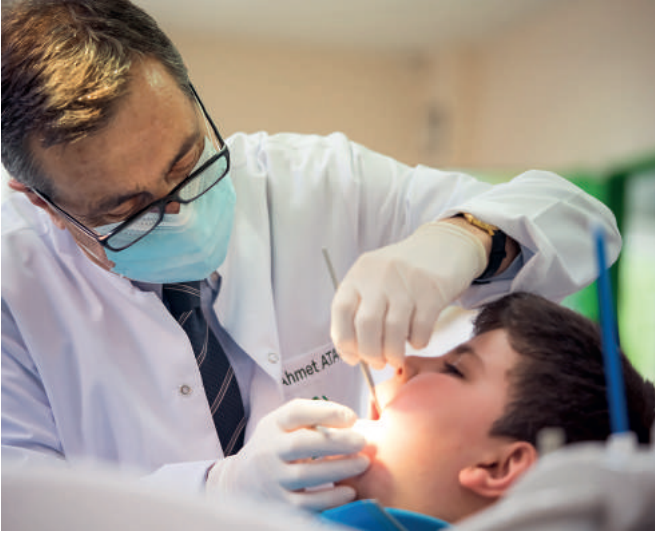
Panellerin Montajı Yapılıyor

Çalışma ile ilgili bilgi veren Fen İşleri Dairesi Başkanı Nurettin Özbey ise "Burası Samsun'un en eski çarşılarından biri. Çatı ile ilgili sorunlar vardı. Başkanımızın talimatıyla önce çatıyı yeniledik. Çarşımız artık kışın sıcak yazın serin oluyor. Esnafımız daha güzel bir ortamda çalışıyor. Çatıyı güneş enerji panellerine uygun yaptık. Şimdi de GES projemizin startını verdik. Panel montajlarına başladık" diye konuştu.

SOSYAL BELEDİYESİCİLİĞİN SOMUT ÖRNEĞİ: ÇOCUK AĞIZ VE DİŞ SAĞLIĞI POLİKLİNİĞİ

Tepebaşı Belediyesi'nin örnek sosyal belediyecilik çalışması Çocuk Ağız ve Diş Sağlığı Polikliniği, 2013'ten bu yana Eskişehirli çocuklara hizmet vermeye devam ediyor. Merkezde on binlerce çocuğa sağlık hizmeti sunulurken aynı zamanda diş hekimi olan Başkan Ataç "Bu merkez 10 yıldır hizmet veriyor ve 72 bini aşkın çocuğumuz buradan faydalandı. Hem bir hekim hem de bir belediye başkanı olarak gurur duyuyorum" dedi.

"Bu merkez 10 yıldır hizmet veriyor ve 72 bini aşkın çocuğumuz buradan faydalandı."

Tepebaşı Belediyesi'nin koruyucu hekimlik alanındaki sosyal belediyecilik çalışmalarının en başarılı örneklerinden biri olan Çocuk Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi, Eskişehirli çocukların sağlıklı bir ağız yapısı ile yetişmesi adına 10 yıldır hizmet veriyor.

Muayeneye gelen çocuklar tamamen kendileri için tasarlanmış merkezde çizgi filmler izliyor, eğitimlere katılıyor ve bir yandan da sağlıklı dişlere kavuşuyor. 4-18 yaş grubu çocuklara psikolojik danışmanlık, diş sağlığı eğitimi ve acil müdahale ve tedavi işlemleri bulunan merkezin, koruyucu hekimliğin ve sosyal belediyeciliğin bir araya geldiği merkezde, 2013 yılından bu yana 72 bin 206 çocuk taramadan geçerken 34 bin 311 çocuğun da tedavisi yapıldı. Ayrıca 3 bin 814 çocuğa 5 bin 271 kez psikolojik destek sunulurken 25 bin 489 çocuğa ise eğitim verildi.

Başkan Ataç: Sosyal belediyecilik budur

Eskişehir'de bir ilk olan ve ücretsiz olarak hizmet veren poliklinik hakkında değerlendirmede bulunan Tepebaşı Belediye Başkanı Dt. Ahmet Ataç sunulan hizmetler arasında tarama, 4-18 yaş grubu çocuklara psikolojik danışmanlık, diş sağlığı eğitimi ve acil müdahale ve tedavi işlemleri bulunan merkezin, koruyucu hekimliğin ve sosyal belediyeciliğin bir araya geldiği bir proje olduğunu kaydetti.

Başkan Ataç, "Çocuk Ağız Diş Sağlığı Polikliniği, bir diş hekimi olarak çok istediğim bir projeydi. Bizim neslimiz ağız ve diş sağlığı konusunda çok çekti ama çocuklarımız çekmesin istedim. Bu merkez 10 yıldır hizmet veriyor ve 72 bini aşkın çocuğumuz buradan faydalandı. Hem bir hekim hem de bir belediye başkanı olarak gurur duyuyorum. İşte, sosyal belediyecilik budur" diye konuştu.

GÜNEŞ ENERJİLİ DÖNEN BİR BANKTA ŞEHİRİ İZLEMELİ MİSİNİZ?

Kamusal alan projeleri; kentin kimliğini yansıtmak, sanatı galerilerin dışında da kent sakinleriyle buluşturmak, kent sakinlerinin etkileşimini ve fiziksel faaliyetlerini artırmak, insanları doğayla yaklaştırmak, çocuklara veya yetişkinlere özel oyun alanları sunmak gibi farklı motivasyonlarla gerçekleştiriliyor.

Şehrin hızlı temposuna zıt bir yavaşlıkla dönen sokak mobilyaları...

Güneş enerjisiyle çalışan banklar, Melbourne Tasarım Haftası dolayısıyla yaratılmış birer etkileşimli kamusal sanat yerleşmesi. 3 tane pembe tonlarında ve çiçek formunda bank, usul usul dönerek kent sakinlerine hipnotik bir dinlenme deneyimi sunuyor. Yavaş yavaş dönmelerinin nedeni, ziyaretçilerin kamusal alana bakış açılarını değiştirmek; başkalarıyla ve doğal çevreyle bağ kurmaları için eğlenceli bir yol sunmak.

Bankların havadan görünümü, 60'ların çiçek grafiklerini anımsatıyor. Bu retro estetiğe ve hisse ek olarak çevre dostu özellikler de barındırıyor. Gömülü güneş panelleri aracılığıyla güneş ışığının toplanması ve yapımında geri dönüştürülmüş plastik kullanılmış olması gibi çağdaş sürdürülebilirlik değerlerine uyumlu özelliklere sahip. Banklar, ömürlerini tamamladıktan sonra da geri dönüşüm imkânı sunan kalıplanmış Düşük Yoğunluklu Polietilenden (Low-density Polyethylene / LDPE) yapılmış.

Kaynak: <https://bigumigu.com/haber/yavasca-donen-gunes-enerjili-bir-banktan-kenti-izlemek/>

BELÇİKA'DA "BAHÇE SOKAKLAR" PROJESİ

"Bahçe sokaklar", Belçika'yı iklim değişikliğine dayanıklı, yeşil ve mavi açısından zengin, sosyal etkileşimi yüksek kentlere kavuşturmayı amaçlıyor.

Orijinal ismi "Tuinstraten" olan bahçe sokaklar projesi; kentteki yerleşim alanlarına yeşil getirmeyi, iklim değişikliğine uyum sağlamayı ve yerel halkın yaşam kalitesini iyileştirmeyi hedefleyen bir pilot proje. Uygulamalar yeşile erişimin zayıf olduğu alanlara ve iklim değişikliğinin etkilerine karşı savunmasız olan nüfuslara (yaşlılar, çocuklar ve sosyal konutlarda yaşayan insanlar) odaklanmış.

Proje kapsamında, Antwerp'in birçok semtinde bahçe sokaklar yaratılmış. Sokaklar, mümkün olduğu kadar çok yeşillik içerecek şekilde değişim geçirmiş. Yeşillendirmeler; duvar bahçelerinden, sebze bahçelerinden, ağaçlardan, ekili alanlardan ve çimlerden oluşuyor.

Sokaklar sakinleriyle iş birliği içinde, onların ihtiyaçlarını karşılayacak ve yaşlılar için kolay

erişim sağlayacak şekilde tasarlanmış. Sokak bahçelerinin dikilmesinden ve bakımından tamamen o sokağın sakinleri sorumlu. Bu projenin, göçmenlerin yerel sakinlerle tanışması ve entegre olması için de fırsatlar yaratacağı düşünülüyor.

Bahçe sokakları bulunduğu bölgedeki ısı stresini azaltıyor; yağmur suyu toplanmasını ve şiddetli yağmur sırasında drenajın daha iyi gerçekleşmesini sağlıyor. Mahallelerin, bu türden gürültüye neden olmadan sosyal etkileşim yaratan açık hava etkinlikleri için uygun olduğu düşünülüyor. Bu, özellikle yaşlı sakinlerin toplum içine karışması için avantajlar sunuyor. Bölge sakinleri kendi yetiştirdikleri sebzeleri ve yenilebilir otları tüketip sağlık açısından da avantaj sağlıyor.

Kaynak: <https://bigumigu.com/haber/belcikada-bahce-sokaklar-projesi/>

TEK SAĞLIK; KARMAŞIK SAĞLIK SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNE GİDEN YOL...

Tek Sağlık, halka daha iyi sağlık hizmeti sunabilmek için “koruma tedaviden üstündür” prensibinin esas alındığı, birden fazla bilim dalının, mesleğin, farklı sektörlerin iletişim halinde olduğu, birlikte çalıştığı, geleceğe yönelik ortak politikaların ve fikirlerin üretildiği; insan, hayvan, bitki, çevre ve ekosistemin (İHBÇE)-sağlığının bütüncül olarak korunmasını temel alan yaklaşımdır. Tek Sağlık aynı zamanda İHBÇE-sağlığı ile ilgili bilimsel disiplinlerin birlikte, işbirliği içinde, ortak araştırmaların yapıldığı disiplinlerarası bir uygulama ve yaklaşımdır.

O nedenle sağlıkta daha geniş ifadeyle İHBÇE-sağlığında “Tek Sağlık” gibi işbirliğini öne çıkaran yaklaşımlar umut vericidir, ulusal ve küresel sağlığın korunması ve geliştirilmesi için önemli ve gerekli bir sağlık yaklaşımıdır.

İnsan, hayvan, bitki ve çevre veya ekosistem (İHBÇE)-arasındaki karşılıklı etkileşim ilişkisi dünyanın var olduğu günden bu yana süregelmektedir. Bu dörtlü arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır. Ekosistemde meydana gelen her türlü değişiklikler doğrudan insan ve/veya hayvan sağlığına ya da ikisine birden yansımaktadır. Her iki canlıda meydana gelen sağlık sorunları insanın avcılık ve yerleşik döneme geçtiği dönemlerden günümüze kadar sürmektedir. İnsan ve hayvanlar arasındaki ilişki köklü kültürel değerler ile bağlantılıdır. İnsanoğlunun yaklaşık 10 bin yıl önce tarım devrimiyle yerleşik döneme

geçmesiyle bu iki canlının yaşamış olduğu sağlık sorunları insanoğlunu çözüme zorlayarak gözlem yapmasını sağlamıştır. Bunun sonucunda insan gerek kendisi, gerek birlikte yaşadığı hayvanlarında sağlık sorunlarıyla ilgilenerek ve karşılaştırmasını yaparak bir takım tedavi yöntemleri geliştirmiştir. Bu yöntemleri geliştirirken zaman zaman doğadan faydalanmış, doğada meydana gelen değişimi dikkatle izlemiştir. Doğadaki değişim insanı bazı tedbirler almaya sevk etmiştir. Özellikle yıl içinde dört mevsimde oluşan coğrafi şartlar bu değişimin en önemli can alıcı noktalarındandır. Dünyada yaşanan sanayi devrimiyle birlikte “Ekosistem + Hayvan+ İnsan” üçgeninde daha ciddi sağlık sorunlar gündeme gelmeye başlamasıyla bilim insanları bu sağlık sorunlarını çözüme kavuşturabilmek için bu üçgeni oluşturan alanlarla daha yakından ilgilenmeye başlamıştır.

**"İnsan gerek kendisi,
gerek birlikte yaşadığı
hayvanlarında
sağlık sorunlarıyla
ilgilenererek bir takım
tedavi yöntemleri
geliştirmiştir."**

Çünkü sanayileşme ile birlikte tüm dünyada ciddi ekolojik tahribatlar yaşanmaya başlandı ve hâlâ da bu tahribat bütün hızıyla ve artarak sürmektedir. Örneğin literatür verilerine göre, 1950 yılında dünya üzerinde görülen tanımlanmış ve insan sağlığına zarar veren toplam zoonoz hastalık sayısı 86 iken, 21. yüzyılın başında bu sayı 2001 yılı verilerine göre bu sayı 868'e ulaşmıştır. Diğer bir ifadeyle, 1940-2001 yıllarını kapsayan süreçte ortaya çıkan hayvan kökenli koronavirüs vakaları tüm dünyayı tehdit eder hale gelmiştir. Bu tehditlerin arkasında dünyanın önemli bölgelerinde bulunan yaban hayat ekosisteminin tahribatı bulunmaktadır. Bugün tüm dünyayı kasıp kavuran SARS-CoV-2 virüsü bunlardan birisi olup aynı zamanda bir zoonozdur. Bu koronavirüs'ün meydana getirdiği COVID-19 pandemisi ne yazık ki bugüne kadar engellenememiş, tüm dünya bu pandemi karşısında adeta çaresiz kalmıştır. Tüm uzmanlar COVID-19 pandemisiyle mücadele edebilmek için "disiplinlerarası işbirliği ve beraber çalışma ruhu" gerektiğini dile getirmektedirler. Bu

birlikte çalışma ruhu 2007 yılında Amerikan Veteriner Hekimleri Birliği (AVMA) ve Amerikan Tabipler Birliği (AMA)'nin çok sayıda bilim insanı ile birlikte Washington DC'de tüm dünyaya deklare ettikleri yeni bir sağlık yaklaşımı olan "Tek Sağlık" ile mümkündür. Günümüz dünyasında zoonotik hastalıkların kaynağı konumunda olan yaban hayatını koruyan bir sağlık anlayışının olmaması, insanlar arasında hayvan kökenli (zoonotik) hastalıklarda ciddi artışlar yaşanması, insanlarda görülen bulaşıcı hastalıklarının %75'nin hayvan kökenli, "Yeniçikan zoonotik hastalık" (YZH) olması "Tek Sağlık (One Health)" anlayışını gündeme getirmiştir. Başta DSÖ [WHO (World Health Organization)], UN/FAO [United Nations / Food and Agriculture Organization (Birleşmiş Milletler Gıda Tarım Teşkilatı)] ve eski adıyla OIE [Office International des Epizooties (Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü, <DHSÖ)], yeni adıyla WOA [The World Organisation for Animal Health (Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü, <DHSÖ)] gibi dünya çapında önemli kuruluşlar olmak üzere tüm dünyaca benimsenmiştir.

İnsan, hayvan ve ekosistem üçlüsü arasında oluşturulacak entegre bir sağlık anlayışı olan "Tek Sağlık" anlayışına dayalı sağlık anlayışı ile özellikle yaban hayatı koruyan, yaban hayat kaynaklı bulaşıcı hastalıkların yayılmasının önlenmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Çünkü özünde "Yaban Hayat ve Ekosistem Sağlığının" korunması yer almaktadır. Günümüz dünyasında uygulanmakta olan sağlık sistemi "Koruma Tedaviden Önemlidir" prensibinden uzak, tıbbın farklı disiplinlerini bir araya getirmediği gibi eşgüdüm içinde çalışmasını önleyen ve sağlığa ayrılan kıt kaynakların en yararlı bir şekilde kullanılmasına müsaade etmeyen, "Yaban Hayatı ve Ekosistem Sağlığı'nın korunmasını esas almayan, halkın sağlığının korunmasından ziyade ticari zihniyetle pekiştirilmiş bir sağlık anlayışı yapısına sahip bir sistem olduğu için "Tek Sağlık" anlayışına ihtiyaç vardır. Bu anlamda Tek Sağlık, halka daha iyi sağlık hizmeti sunabilmek için "koruma tedaviden üstündür" prensibinin esas alındığı, sağlık alanında birden fazla farklı sektörün iletişim halinde olduğu, işbirliğine dayalı ve birlikte çalıştığı, geleceğe yönelik olarak ortak politikaların ve fikirlerin üretildiği, sağlığın bütünsel olarak korunmasına yönelik farklı disiplinlerin birlikte ortak araştırmalar yaptığı, elde edilen (edilecek) yararlı sonuçların toplum sağlığı ve kamu refahı gözetilerek uygulamaya aktarıldığı bir yaklaşımdır. O nedenle sağlıkta "Tek Sağlık" gibi disiplinlerarası, mesleklerarası işbirliğine dayalı yaklaşımlar umut vericidir, ulusal ve küresel sağlığın korunması için gerekli ve önemli bir sağlık yaklaşımıdır.

Tek Sağlık Nedir? Nasıl Ortaya Çıktı?

a)Dünyada "Tek Sağlık" Gelişmesi

"Tek Sağlık" 21. yüzyılın başında

kullanıma girmiş yeni bir terimdir. Bilimsel kapsam ve geçmişi 1850'li yıllara kadar uzanmakla birlikte tarihin değişik dönemlerinde rastlamaktayız. Bir bakıma, Tek Sağlığın gelişme sürecini Hipokrat (M.Ö 370-460)'dan başlatan görüşler de bulunmaktadır. Hipokrat ilk defa halk sağlığının temiz bir çevreye bağlı olduğu kavramını "On Airs, Waters, and Places" başlıklı yazısında belirtmiş ve geliştirmiştir. İnsanlık tarihine baktığımızda tüm dönemlerde insan hastalıklarıyla, hayvan hastalıklarının daima ilişkili olduğu görülmektedir. Hatta ilk insanlar, yaşadıkları mağaraların duvarlarına çizdikleri hayvan figürleri ve av sahaneleriyle insan ve hayvan ilişkisini anlatmaya çalışmışlardır. Eski çağlardan beri çeşitli parazitlerin insan ve hayvanlarda ortak olarak bulunduğu ya da birinden diğerine bulaştığı bilinmektedir. Ortaçağ boyunca gerek Avrupa'da gerekse İslam uygarlığı etkilerinin görüldüğü ülkelerde yazılmış tıp eserlerinde insanlarla birlikte at, köpek, balık ve diğer evcil hayvan türlerinin parazitleri ve bunların neden olduğu hastalıklara birlikte yer verilmiştir. İlk insan toplulukları kendilerinde ya da hayvanlarında ortaya çıkan hastalıkların nedenlerini, açıklama getiremedikleri doğa olayları gibi olağanüstü bazı güçlere bağlamışlardır. Hayvanlarda görülen hastalıkların hem ekonomik hem de sağlık yönünden insanları etkilemesi hastalıklardan korunma ve sağlıklı olma yolunda çeşitli kuralları da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle bazı dinlerde ve onların kutsal kitaplarında parazitlerle bulaşmış hayvanların etlerinin tüketilmesi yasaklanmıştır. Kurallar belirlenmesine rağmen insanlığı, insanlar arasında görülen salgın hastalıklar kadar hayvan salgınları da son derece korkutmuş, özellikle insan ve hayvanlarda görülen salgınlar çok sayıda ölüme, kıtlık ve

açlığa neden olmuştur. Hekimlikteki yeni buluş ve uygulamalar insan sağlığına olağanüstü katkılar yaparken, hayvan hastalıkları tüm ülkelerde zarar boyutlarını genişleterek devam ettirmiştir.

Batı Avrupa'da 1711 ile 1769 yılları arasında elli yıl içinde 200 milyondan fazla sığır, "Sığır Vebası Virüsü'nün yol açtığı Sığır Vebası salgın hastalığından öldüğü kayıtlara geçmiştir. O tarihlerde veteriner hekim yetiştiren okullar bulunmaması nedeniyle veteriner hekimliği mesleği mevcut değildi. Hayvan sahipleri insan, hayvan fark etmez, ikisi de benzer canlılar deyip çareyi zamanın insan hekimlerine gidip yardım istemişler. Hekimler hayvanlarda görülen hastalıkların çok farklı bir hekimlik alanı olduğunu, bunun için çok özel bir eğitim gerektiğini belirtmişlerdir. Nitekim zamanın hekimlerinden İtalya'da Dr. Lancisi ve İngiltere'de Dr. Bates hastalığın söndürülmesi için hazırladıkları ve ülkelerinin hükümetlerine sundukları raporda gerekli önlemlerin alınması yanında hastalıkla başarılı olunabilmesi için "Veteriner Hekimliği" okullarının açılmasının zorunlu olduğunu ilk kez dile getirmişlerdir. Bu öneri 13 Şubat 1762 tarihinde Claude Bourgelat tarafından dikkate alınarak Fransa'nın Lyon şehrinde dünyanın ilk "Veteriner Okulu" açılmıştır. Dünyada modern anlamda ilk veteriner hekimlik eğitimi ve öğretimi böylece başlatılmıştır. Dünyada Veteriner Hekimliği eğitiminin Lyon'da başlamasıyla bazı bilim insanları "Tek Sağlığın Doğuşu" olarak bilimsel konferanslarda ve kongrelerde, başlangıç tarihi olarak 1762'yi dile getirmektedirler. Nitekim "Veteriner Hekimliği" eğitiminin başladığı yıllarda veteriner hekimliği mesleğinin faaliyet alanının sadece tarım sektörü içinde hayvan sağlığına yönelik olduğu kabul edilmiş olsa

**" COVID-19
pandemisi ne yazık
ki bugüne kadar
engellenememiş, tüm
dünya bu pandemi
karşısında adeta
çaresiz kalmıştır."**

da; zaman içinde "Veteriner Hekimliği Mesleğinin" faaliyet alanının sadece hayvan sağlığı hizmetiyle sınırlı olmadığı, insan sağlığına yönelik bir takım katkılarının da olabileceği fark edilir. Böylece "Bulaşıcı Hastalıklara" yönelik olarak ilk ortak çalışmalar insan hekimliği ve veteriner hekimliği arasındaki işbirliği ile başlar. Fakat henüz bu işbirliğini zorunlu kılacak "zoonoz" terimi kullanımda değildir. Bu işbirliği sayesinde, o tarihlerde mikrobiyoloji alanında çok önemli disiplinlerarası çalışmalar yapılmıştır. Bu bakımdan dünyada mikrobiyoloji bilimi Avrupa kıtasında "Mikrobiyolojinin Altın Çağını" yaşamış ve modern tıp biliminin ve kanıta dayalı tıbbi araştırmaların temelleri atılmıştır. Aynı dönemde bir veteriner hekim kadar bilgili ve deneyimli patolog, fizyolog, anatomist, antropolog, halk sağlıkçı, sosyal hekimliğin en önemli temsilcilerinden olan ünlü Alman tıp bilim insanı Prof. Dr. Rudolf L.K Virchow önemli bir halk sağlığı sorunu olan Trichinella üzerinde çalışmaktadır. Dr. Rudolf Virchow, 1855 yılında yapmış olduğu araştırma ile elde ettiği bilgiler sayesinde dünyada ilk kez "zoonoz" terimini literatüre kazandırır. Dr. Virchow, insan ve hayvan enfeksiyonları arasında bağlantı kuran bir bilim insanı olarak veteriner hekimlik mesleğinin ve veteriner tıbbının insan sağlığı için vazgeçilemez bir öneme sahip olduğunu tespit eder. Dr. Rudolf Virchow 1855'lerde söylediği "Veteriner hekimliği ile İnsan hekimliği arasında ayırıcı bir çizgi yoktur, olmamalıdır da. Üzerinde çalışılan nesneler farklı olsa da, elde edilecek deneyim, bütün hekimliğin temelini oluşturur" şeklinde açıklamalarda bulunarak tarihi bir gerçeği dile getirir. Aynı şekilde kısa bir süre yanında çalışan öğrencisi olan ve modern tıbbın babası olarak da bilinen Kanadalı hekim Dr. William Osler, "Veteriner Hekimlik ve İnsan Hekimliği birbirini tamamlamaktadır ve tek tıp/tek hekimlik olarak düşünülmesi, kabul edilmelidir" şeklinde açıklamalarda bulunarak hocası olan Virchow'u desteklemiştir. 21. Yüzyıla gelindiğinde birbirini tamamlayan bu iki mesleğin, gerek insan ve hayvan sağlığı

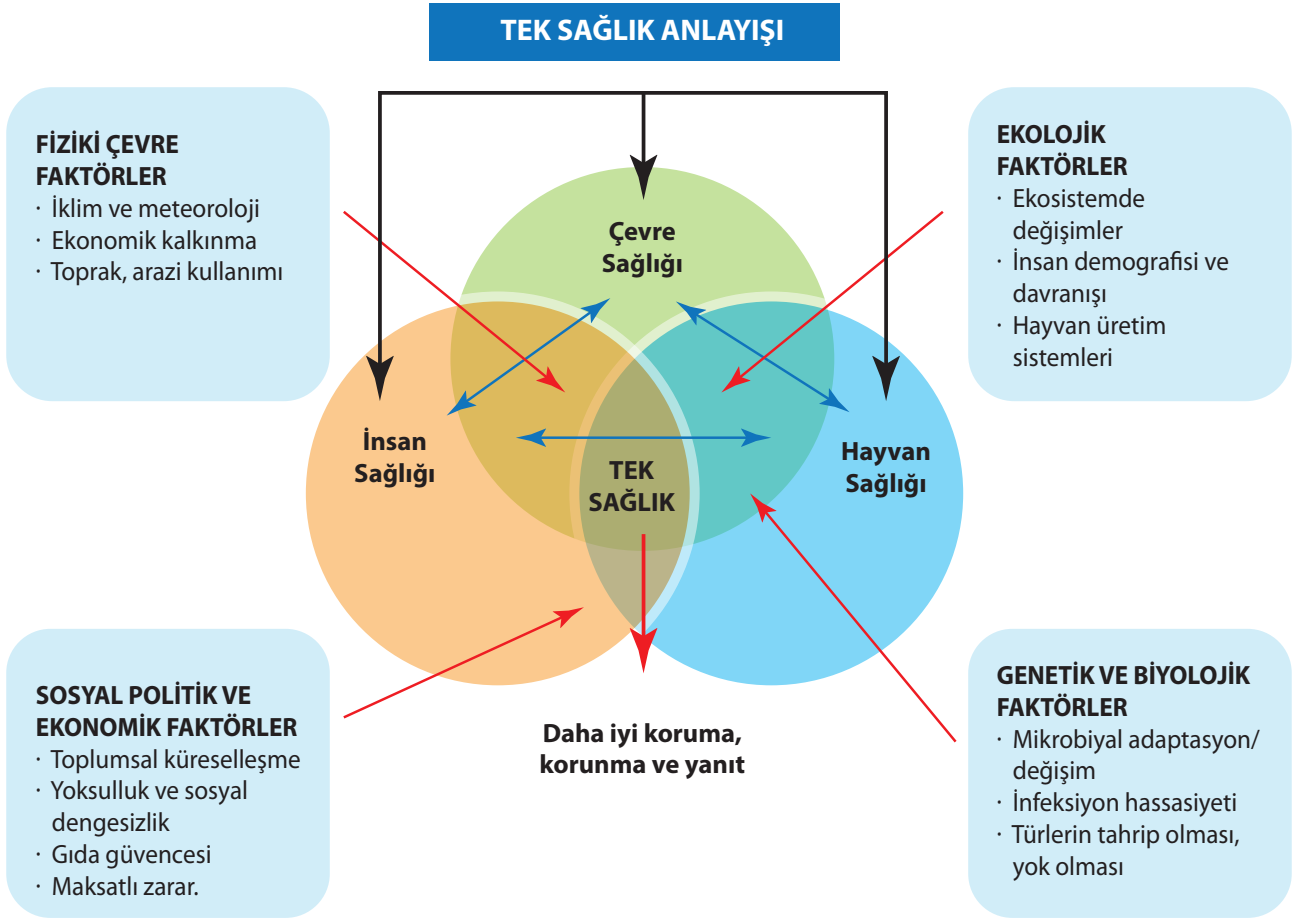
arasındaki yakın etkileşim, gerek insan ve veteriner sağlık çalışanlarının çıkarları arasında ki benzerliği dikkate alan Prof. Dr. Calvin W. Schwabe vefatından kısa bir süre önce "Tek Tıp, Tek Sağlık" olarak, birlikte ortak hareket edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Çünkü 21. Yüzyılda sayıları gittikçe artan zoonozlar ile mücadelede başarının ancak bu iki mesleğin "Tek Tıp, Tek Sağlık" çatısı altında toplanmaları halinde mümkün olabileceğini belirtmiştir. Dünyada 'Tek Sağlık' 2000'li yıllara kadar "One Medicine / Tek Tıp", 2000-2008 arasında "One World-One Health /Tek Dünya-Tek Sağlık" olarak gündem olmuştur. Uluslararası literatürde 2008'den sonra yalnızca "One Health / Tek Sağlık" olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Neden Tek Sağlık?

Gerek 19. yüzyılda zoonozlar sorununun çözümlenmesi ve gerekse 21. yüzyıl başında başta SARS hastalığı olmak üzere çok sayıda 'Yeniçikan' Zoonoz Hastalıkların(YZH'ler) tanımlanması "Tek Sağlık" yaklaşımının gelişmesini hızlandıran en önemli nedenlerdendir. Dolayısıyla, aşağıda belirtilen gelişmeler veya çokyönlü sağlık ihtiyaçları "Tek Sağlık" yaklaşımını günümüzün vazgeçilmezi konumuna taşımıştır.(Şekil-1)

1. Hem çok sayıda Yeniçikan Zoonoz Hastalıkların(YZH'ler) her geçen gün mevcut zoonoz hastalıklara dâhil olması, hem de bazı zoonoz hastalıkların tekrar eder bir biçimde tüm dünyada ortaya çıkması.
2. Birçok hastalığın çevre, insan ve hayvan kaynaklı olması ve bu üçlü arasındaki karşılıklı ilişkilerin karmaşık olması, bu konularda özel eğitilmiş, yetişmiş personele ihtiyaç duyulmaktadır. Veteriner hekimler ile insan hekimlerinin fizyoloji, patoloji, epidemiyoloji gibi temel tıp bilimlerinde ortak bilgi havuzundan beslenmeleri, veteriner hekimlerin zoonoz hastalıklar konusunda ve salgın yönetiminde oldukça önemli

Şekil 1: Tek Sağlık Anlayışı. Serpen, A. (2020)'den alınmıştır

- tür genişliği bilgi ve deneyimine sahip olması mesleklerarası işbirliği bakımından önemlidir. Dolayısıyla Veteriner hekimlerin salgın ve tür bilgisi kapsamının geniş olması, bu ihtiyaca cevap verebilecek kapasitede olmaları, geniş bir mesleki eğitimleri ve alan deneyimleri bakımından da değerlidir. Bu potansiyelin farkında olmak ve o deneyimleri kullanmak koruyucu hekimlik, İHBÇE-sağlığı ve toplumsal gönenc açısından da ayrıca önemlidir.
- Gıda güvenliği, gıda koruma, yetersiz beslenme, gıda kaynaklı hastalıklar ve protein kaynaklarının sağlanmasına yönelik sorunların giderek artması.
- Zoonoz hastalıkların erken dönemde tespit edilmesinde bütünlümlü bir gözetim sisteminin sağlanarak zaman kazanılmasının gerekliliği.
- Halk sağlığı alanında veteriner hekimler ile insan hekimleri ve halk sağlığı uzmanlarının işbirliğine olan ihtiyaç:
  - Kişisel sağlık açısından
  - Toplum sağlığı açısından
  - Karşılaştırmalı tıp araştırmaları açısından gereklidir, önemlidir.
- Yeniçikan patojenler ve Yeniçikan enfeksiyon hastalıklarının görülme sıklığında artış.
- Agro-Bioterörizm açısından.
- Acil yardım taleplerine yanıt verebilmek için.
- Çokdisiplinli biyomedikal araştırmalar için.
- Sakatlıkların önüne geçilmesi ve özürlüler için.
- Antimikrobiyalere (Antibiyotik) direnç açısından.
- Çevre sağlığı açısından.
- Ruh sağlığı açısından.
- Başta hayvan kaynaklı yaralanmalar ve kazalar olmak üzere çeşitli yaralanma ve kazaların önlenmesi ve bu tip olaylarda acil müdahale için.
- Mesleki iş sağlığı açısından.
- Sağlık eğitimi açısından.
- Obezitenin önlenmesi, fiziksel aktivite açısından "Tek Sağlık Yaklaşımı'nın gerekliliğini ve önemini ortaya koymaktadır.

"Tek Sağlık anlayışına dayalı sağlık anlayışı ile özellikle yaban hayatı koruyan, yaban hayat kaynaklı bulaşıcı hastalıkların yayılmasının önlenmesinde önemli bir rol oynayacaktır."

b) Türkiye'de "Tek Sağlık'ın" Gelişme Süreci

Yirmibirinci yüzyılın iletişim olanakları ile bilgi dünyada hızlı ayıldığı gibi, bilimsel iletişim Türkiye'deki hekim ve veteriner hekimleri etkilemiştir. Türkiye'de "Tek Sağlık" konusundaki gelişmeler, ABD'deki gelişmelerden etkilenmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de "Tek Sağlık" konusundaki ilk bilimsel/mesleki makale İzmir Veteriner Hekimleri Odası, Veteriner Halk Sağlığı Çalışma Grubu (VHSÇG) üyesi Veteriner Hekim Arzu Temizyürek tarafından 2007 yılında kaleme alınmıştır. Söz konusu makale Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi'nin 2007 yılı, dördüncü sayısında yayınlanan "Veteriner Hekimler ile İnsan Hekimleri Tek Sağlık Konseptine Geri Dönüyorlar" başlığı ile yayınlanmış ve Türkiye'de "Tek Sağlık" bu makale ile literatüre kazandırılmış ve süreç içinde gündeme taşınmıştır.

Bu gelişmeler ışığında yaklaşık 2 yıl sonra Türk Veteriner Hekimleri Birliği (TVHB) ile Türk Tabipleri Birliği (TTB) 25 Nisan 2009 tarihinde –o yıllardaki terminoloji ile "Tek Dünya – Tek Sağlık" bildirgesini imzalamışlardır. Diğer taraftan, İzmir Veteriner Hekimleri Odası (İVHO) yönetimi çeşitli tarihlerde bilimsel çalıştaylar düzenlenmiş ve İVHO üyeleri çeşitli televizyon programlarına katılarak Tek Sağlık konusunda, toplumu ve mesleki kamuoyunu bilgilendirici konuşmalar yapmışlardır. Ayrıca İzmir Veteriner Hekimleri Odası VHSÇG üyeleri çeşitli konferans, kongre ve sempozyumlara katılarak kamuoyunu ve bilim insanlarını Tek Sağlık konusunda bilgilendirme çabasında bulunmuşlardır. Bu süreçte dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de İzmir Veteriner Hekimleri Odası, VHSÇG'nun dışında çeşitli meslek kuruluşları, üniversiteler ve mesleki/bilimsel dernekler benzer etkinliklerde bulunmuşlardır.

Son yıllarda Türkiye'de Tek Sağlık Düşüncesi'nin gelişim süreci Aralık 2022'de yayımlanan "Tek Sağlık 21. Yüzyılın karmaşık

Sağlık Sorunlarıyla Yüzleşmek" kitabı ve 12-15 Ekim 2023'de Türkiye'de yerel yönetimler düzeyinde ilk defa gerçekleşen bilimsel toplantı (Tek Sağlık, Tek Gezegen, Tek Toplum konferansı) ile Kasım 2023'de Türkiye Mikrobiyoloji Cemiyeti Tek Sağlık Çalışma Grubu (TSÇG) ve Türkiye Veteriner Hekimleri Birliği (TVHB)'nin işbirliğinde gerçekleşen "2. Ulusal Tek Sağlık Günleri" toplantısı sırasında ve sonrasında daha çok fark edilir ve görünür hale gelmiştir. Türkiye'de Tek Sağlık yaklaşımının tarihsel ve kronolojik gelişimi hakkında ayrıntılı bilgilere Taştan, 2020, Taştan, 2022 ve Temizyürek ve Serpen, 2022 kaynaklarına bakılabilir.

Dünyada İlk defa 2007'de Amerika Birleşik Devletlerinde, Mesleklerarası İşbirliği Temelinde Kurulan Tek Sağlık Girişimi'nin Amaçlarından Bazıları Şunlardır:

1. İnsan tıbbi, veteriner tıbbi okulları ile halk sağlığı okullarının eğitim sisteminde Tek Sağlık'ın entegrasyonunu sağlamak.
2. Mesleki yayınlar, konferanslar ile sağlık örgütleri arasında disiplinlerarası iletişimin geliştirilmesi.
3. Türlerarası hastalık aktarımları ve aktarım mekanizmaları üzerinde araştırmaların yapılması.
4. İnsan, hayvan ve yaban hayatı hastalıklarının gözlemleme kontrollerinin entegrasyonu.
5. Sadece enfeksiyon hastalıkları konusunda değil, hem insan, hem de hayvanları etkileyen örneğin diyabet, kanser, otoimmün hastalıklar ve obezite gibi hastalıkların etiyolojileri ve patogenezi konusunda karşılaştırmalı araştırmaların yapılması, sonuçların kamuoyunda paylaşılması.
6. Türlerarası hastalıkların kontrolünde ve önlenmesinde yeni teşhis metodlarının, ilaçların ve aşıların değerlendirilmesi ve geliştirilmesi sürecinde akademiler,

işletmeler ve hükümetler arasında birlikteliğin sağlanması, etkin, kapsayıcı işbirliği yaklaşımlarına öncelik verilmesi.

7. Küreselleşen dünyada, süregelen ve hem salgın hastalıklar (SARS, Kuş gribi, MERS, Ebola, COVID-19 gibi) salgın hastalıklar, hem de Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar (BOH'ler) - diyabet, Obezite, kanserler ve insan üreme sağlığının "gizli ve büyük tehdidi" olan ekotoksikolojik sorunlar gibi konularda halkın ve siyasi liderlerin haberdar edilmesi önemlidir. Yukarıda vurgulanan hastalıklar ve diğer sağlık tehditleri konusunda halkın eğitilmesi, yerel yönetimlerde ve kamuda her düzeyde bürokratlara aydınlatıcı, stratejik yaklaşım bilgilerini güncellemeleri hakkında birlikte hareket etmeyi ve bu işbirliği yaklaşımlarına süreklilik kazandırmaları önemlidir. Tek Sağlık Girişimi web sayfasına (<https://onehealthinitiative.com/>) derişebilir, Tek Sağlık Yaklaşımı ve kapsamı hakkında ayrıntılı bilgilere <https://onehealthinitiative.com/past-events/> ulaşabilirsiniz.

Tek Sağlık Yaklaşımının Başlıca Çalışma Alanları Şöyledir:

1. Karşılaştırmalı tıp ve Biyomedikal araştırmalar
2. Biyoterörizm
3. Gıda güvenliği ve koruma
4. Küresel besin ve su üretim sistemleri
5. Enfeksiyöz hastalıklar
6. Mikrobiyoloji eğitimi
7. Antimikrobiyal dirençlilik
8. İklim değişikliğinin etkileri

9. Halk Sağlığı
  - a. Ulusal
  - b. Uluslararası
10. Çevre sağlığı ve çevrenin korunması
11. Bulaşıcı hastalıkların etiyolojisi ve ekolojisi
12. Veteriner hekimlik ve profesyonel çevre sağlığı ve organizasyonları
13. Yaban hayatının korunması ve desteklenmesi
14. Koruyucu hekimlik yaklaşımının desteklenmesi
15. Sağlık bilimleri alanında Tek Sağlık Eğitimi (TSE) ve Tek Sağlık Okuryazarlığı (TSOY) konularına önem ve öncelik verilmelidir.

Tek Sağlık Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Tek Sağlık topluluğu, Tek Sağlık planlamasında ve kaynak haritalamasında sürdürülebilirliği desteklemek ve mevcut yapıları, değerlendirmeleri ve önceliklendirme araçlarını uygulamak için etki ölçümlerinin temel gerekliliklerden biri olduğunu kabul etmektedir. Tek Sağlık uygulamasını değerlendirmek ve katma değerini ölçmek için yapılar ve yöntemler kullanmak, uzun vadede etkili uygulama stratejileri hakkında daha sağlam sonuçlara ulaşılmasını sağlayacak ve bu yöntemler daha sonra karar alıcılar için model teşkil edebilecektir. Avrupa'da kullanıma giren Tek Sağlık Değerlendirme Ağı (NEOH), Küresel Sağlık Güvenliği (KSG/GHS) Endeksi, Çevresel Performans Endeksi (EPI) ve Küresel Tek Sağlık Endeksi (GOHI) gibi bugüne kadar geliştirilen metodolojik yapılar, Tek Sağlık uygulamalarının uygun şekilde değerlendirilmesine yardımcı olabilmektedir. Bu gelişmelerin değerlendirilmesi ulusal ölçekte uygulamaya konulması önemlidir.

Tek Sağlık Değerlendirme Ağı (NEOH)

NEOH (<http://neoh.onehealthglobal.net>), Avrupa Bilim ve Teknoloji İşbirliği (COST) tarafından finanse edilen ve dünya çapında 30'dan fazla ülkeden 250'den fazla bilim insanını ve Tek Sağlık uygulayıcısını bir araya getiren bir girişimdir. NEOH değerlendirme yapısı şu unsurlardan oluşmaktadır:

(1) Tek Sağlık Girişiminin ve bağlamının tanımı; (2) Beklenen ve beklenmeyen olayların sonuçların değerlendirilmesiyle birlikte değişim teorisinin tanımı; (3) Operasyonel ve destekleyici altyapıların süreç değerlendirmesi ve (4) süreç değerlendirmesi ile elde edilen sonuçlar arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi.

NEOH değerlendirme yapısı sistematik bir yaklaşım kullanmakta ve Tek Sağlık girişiminin bağlamı içinde faaliyet gösterdiği sistem, girişimin kendisini de sistemi az ya da çok etkileme potansiyeline sahip bir alt sistem olarak görmektedir. Tek Sağlık girişimlerinin temel özellikleri etkenler, operasyonlar, destekleyici altyapı ve sonuçlar olarak tanımlanmıştır. NEOH değerlendirme yapısı Tek Sağlık uygulamalarını; Tek Sağlık düşüncesi, Tek Sağlık planlaması ve Tek Sağlık çalışması başlıkları altında kategorize ederek ve destekleyici alt yapıları (sistemik organizasyon, öğrenme ve paylaşım) ortaya koymakta ve Tek Sağlık girişiminin ortaya çıkardığı değişiklikleri sonuçlarla ilişkilendirmektedir.

Dünyada ve Türkiye'de "3 Kasım Dünya Tek Sağlık Günü" Etkinlikleri ve Önemi

Tek Sağlık düşüncesinin yaygınlaşması, bireylerde ve toplumda bu konuda etkili farkındalık ve bilinçli duyarlılığın gelişmesi amacıyla 2016 yılından

"Tek Sağlık gibi disiplinlerarası yaklaşımlar umut vericidir, ulusal ve küresel sağlığın korunması için gerekli ve önemli bir sağlık yaklaşımıdır."

İtibaren her yıl 3 Kasım günü "Tek Sağlık Komisyonu'nun-TSK/OHC"https://www.onehealthcommission.org/en/events_since_2001/one_health_day/ öncülüğünde resmi olarak "3 Kasım "Dünya Tek Sağlık Günü" olarak kutlanılmaktadır. Dünyada ilk defa 3 Kasım 2016'da düzenlenen uluslararası toplantıyla eşzamanlı olarak Türkiye'den de "Tek Sağlık Olmadan, Sağlıklı Dünya Mümkün müdür?" başlıklı konferansla katılım olduğunu (https://www.onehealthcommission.org/en/events_since_2001/one_health_day/events_listing_2016/) adresinden görmek, Şekil-2'de verilen Türkçe "Dünya Tek Sağlık Günü" logosu hakkında ayrıntılı bilgilere Taştan, R., 2021'den ulaşmak mümkündür.

Şekil-2 "3 Kasım Dünya Tek Sağlık Günü"
<http://tinyurl.com/yr7v38od>,
Ayrıntılara Taştan, R., 2021'den erişilebilir.

"Tek Dünya- Tek Sağlık" yaklaşımında hedeflenen başarıya ulaşılabilmesi için ulusal ve uluslararası düzeyde uygulanması gereken girişimler Türk Tabipler Birliği ve Türk Veteriner Hekimleri Birliği'nin 25 Nisan 2009 tarihinde birlikte gerçekleştirilen "Tek Dünya - Tek Sağlık" başlığındaki ortak bildirge metni kapsamında öne çıkan konular aşağıda özetlenmiştir:

1. İlgili Bakanlıkların konuya özel birimlerinin sistematik bir biçimde güçlendirilmesi önerilir.
2. Ulusal Zoonoz Komitesinin güçlendirilmesi yararlı olur.
3. Zoonotik hastalıklara ilişkin epidemiyolojik çalışmaların geliştirilmesi ve çalışmalar arasında entegrasyon sağlanması önerilir.
4. Tıp ve Veteriner Fakülteleri ile ilgili araştırma enstitüleri arasında Tek Sağlık

yaklaşımına yönelik işbirliklerinin geliştirilmesi yararlı olur.

Tek Sağlık yaklaşımı hakkında ve özellikle COVID-19 döneminde ve sonrasında sanal ortamda çok sayıda mesleki bilimsel etkinlikler düzenlenmiştir. Bu konuda, özellikle 2007'den günümüze kadar gelen sürecin ayrıntılarına, kronolojik gelişmelere Serpen, A., 2020, Taştan, R., 2020, Temizyürek, A. ve Serpen, A., 2022 ve Serpen, A., 2023'den ulaşmak, karşılaştırmalı olarak Türkiye'de ki gelişimin izlerini sürmek mümkündür. Burada Türk Tabipler Birliği ve Türk Veteriner Hekimleri Birliği'nin 25 Nisan 2009 tarihli ortak bildirgelerinden sonra gerçekleşen önemli bazı etkinlikleri de vurgulamakta yarar var:

1. Türkiye'de Tek Sağlık yaklaşımını yaygınlaştırmak amacıyla Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti bünyesinde 29.12.2018'de Tek Sağlık Çalışma Grubu (TSÇG) <https://www.tmc-online.org/index.php?func=Content&ID=26> kurulmuştur.
2. Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti TSÇG tarafından ilk defa 21-23 Kasım 2019'da Ulusal Tek Sağlık Sempozyumu ve Çalıştayı düzenlenmiştir. Çalıştay kitapçığına https://www.tmc-online.org/Uploads/Editor/files/Ulusal_Tek_Saglik_Sempozyumu_ve_Calistayi_Kitabi_2019.pdf adresinden erişmek mümkündür.
3. Veteriner Hekimler Derneği ve Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti TSÇG işbirliğinde sanal ortamda 1 Nisan 2022'de "Türkiye'de Tek Sağlık: Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalıştayı" <http://tinyurl.com/yrh6kqf2> düzenlendi. Çalıştay sunumlarına (<https://www.youtube.com/watch?v=7pkNxaPLwR4>) adresinden, bildiri özetlerine ise <http://tinyurl.com/yrly48tn> adresinden ulaşılabilir.
4. Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti TSÇG ile TVHB'nin işbirliğinde gerçekleştirilen "2. Ulusal Tek Sağlık Günleri" Çalıştayı'nın Bildiri Kitapçığı ve çağrılı konuşmacı özetlerine <http://tinyurl.com/yns57chl> adresinden ulaşılabilir.

Sonuç olarak şunu vurgulamak yararlı olacaktır. Özellikle 2019, 2022 ve 2023 yıllarında düzenlenen çalıştaylar ile Sağlıklı Kentler Belediyeler Birliğinin 12-15 Ekim 2023'de Mardin'de düzenlediği "Tek Sağlık, Tek Gezegen, Tek Toplum" konferansının katılımcı profillerine ve katılımcıların mesleki dağılımlarına bakılarak şunu söylemek mümkündür.

Son yıllarda Tek Sağlık ile ilgili bilimsel etkinliklerde mesleki yelpaze genişlemekte ve toplantı veya akademik çalışmalarda disiplinlerarasılık eğilimi giderek artmaktadır. 21. yüzyılın karmaşık sağlık sorunları ile etkili mücadele etmenin bilimsel yolu ve çıkış kapısı olan Tek Sağlık Düşüncesinin daha çok işlevselleştirilmesi ve kamuoyunda bilinir olması için başta belediyeler olmak üzere, daha çok ve yaygın olmak üzere halka açık bilimsel ve eğitici toplantılar düzenlenmelidir. Bu konuda yetkin bilim insanlarının bilgi ve deneyimleri halka ulaştırılmalıdır. Akademik düzeyde Tek Sağlık farkındalığını geliştirmek ve yaygınlaştırmak için "Tek Sağlık Eğitimi" ile toplumda korunma ve hastalanmama bilincini yaygınlaştırmak için "Tek Sağlık ve İklim Okuryazarlığından" yararlanılmalıdır. Bu yaklaşımlarla Türkiye'de de Tek Sağlık uygulamaya konulmalı, Koruyucu hekimlik ilke ve uygulamalarına, disiplinlerarası ve/veya disiplinlerötesi işbirliği ve paylaşım kültürü yaygınlaştırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Serpen, A. (2020) Tek Sağlık. İçinde. Türk Tabipleri Birliği COVID-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu. Erişim: 28.12.2023, https://www.ttb.org.tr/kutuphane/covid19-rapor_6/covid19-rapor_6_Part78.pdf
- Yılmaz, O., Oymak, S., Serpen, A. (ed), Zoonozlarla Mücadelede Veteriner Halk Sağlığı ve Tek Sağlık, 2018. TVHB İzmir Veteriner Hekimler Odası, Veteriner Halk Sağlığı Yayını, Yayın No:2018/1. s. 1-64, İzmir. Erişim: <https://fliphtml5.com/itjm/gdcv/basic>
- Özgür, A. (1995) Türkiye'de Veteriner Hekimliği Halk Sağlığı Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.
- Shimshony, A. (2011) Participatory surveillance (involving farmers and paraprofessionals). OIE Global Conference on Evolving Veterinary Education for a Safer World, 12-14 October 2009 Paris (France).57-62,Erişim Tarihi 28.12.2023, <https://www.oie.int/doc/ged/D12079.PDF>
- Zinsstag, J. ve ark. (2005) Potential of cooperation between human and animal health to strengthen health systems. The Lancet, Volume 366, Issue 9503, P 2142-2145, December 17, 2005
- Taştan, R. (2021) "Tek Sağlık"sız Geçen Yıllar ve Pandemi Stresler". Veteriner Hekimler Derneği Bülteni, Sayı: 18, s.47-57. Erişim: 28.12.2023, <http://tinyurl.com/2zv5z2vp>
- Serpen, A., Temizyürek, A. (2010) Halk Sağlığı Açısından Tek Sağlık Uygulamasının Önemi. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, Türk Tarım Dergisi, Ocak – Şubat 2010, Sayı 191, 39-48 – Ankara
- Temizyürek, A. (2007) Veteriner Hekimler ile İnsan Hekimleri Tek Sağlık Konseptine Geri Dönüyorlar. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, Cilt:78, Sayı:4, 16- 23 – Ankara.
- Pappaioanou, M. Building an Integrated Health Team and a Vision of Health Care Reform. Erişim Tarihi 28.12.2023 <https://www.slideserve.com/demitrius/building-an-integrated-health-team-and-a-vision-of-health-care-reform>
- Khan, Radm Ali S. (2010) One Health: The Human Public Health Perspective. Erişim Tarihi 28.12.2023 <https://www.astho.org/Programs/EnvironmentalHealth/Natural-Environment/Vector-Borne-and-Zoonotic-Diseases/Webinars/OneHealth-Webinar/>
- Sinclair, J. R. (2019). Importance of a One Health approach in advancing global health security and the Sustainable Development Goals. Revue Scientifique et Technique (OIE), 38(1), 145–154. doi: 10.20506/rst.38.1.2949.
- Delesalle, L., Sadoine, M. L., Mediounia, S., DenisRobichaud, J., Zinszer, K., Zarowsky, C., Aenishaenslin, C. & Carabin, H. (2022). How are large-scale One Health initiatives targeting infectious diseases and antimicrobial resistance evaluated? A scoping review. One Health, 14, 100380.
- Rüegg, S. R., Häslar, B. & Zinsstag, J. (2018). Integrated Approaches to Health: A handbook for the evaluation of One Health. Wageningen Academic Publishers, The Netherlands, ISBN: 978-90-8686-324-2.
- Taştan, R. (2022) Tek Sağlık Düşüncesi: Geçmişten Geleceğe 'Disiplinlerarası Köprü'Ve Antroposen Çağında 'Karmaşık Sağlık Sorunlarını' Azaltmanın Bütüncül Yolu-I. Vet Hek Der Bülteni, Sayı: 20, s. 16-19. Erişim: 28.12.2023 <https://veteriner.org.tr/sites/other/vhd/uploads/Nisan-2022.pdf>
- Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği (2023). "Tek Sağlık, Tek Gezegen, Tek Toplum Konferansı" Mardin'de Gerçekleşti. Erişim: 20.12.2023, <https://tinyurl.com/ym9252ru>
- Taştan, R., Ak, A., Peker Karatoprak, A., & Küçük Biçer, B. (2022) Tek sağlık: 21. Yüzyılın Karmaşık Sağlık Sorunlarıyla Yüzleşmek.
- Taştan, R. (2020) From SARS to COVID-19, One Health Approach to Zoonotic Pandemic Outbreaks. The 4rd International Medicine and Health Sciences Researches Congress, August, 22-23, 2020 Çorum /Turkey. Erişim: 20.12.2023, <https://tinyurl.com/28jd96jk>
- Taştan, R. (2022). Tek Sağlık Düşünce Sistemine Giriş: 21.Yüzyılın 'Karmaşık Sağlık Sorunları' Onları Hazırlayan Nedenlerle 'Yüzleşmeden' Çözülebilir mi? İçinde. Taştan, R., Ak, A., Peker, A., Küçük Biçer, B. (Editörler), Tek Sağlık, 21.Yüzyılın Karmaşık Sağlık Sorunlarıyla Yüzleşmek. Duvar Yayınları, ss.31-70. İzmir. Erişim: 20.12.2023 <http://tinyurl.com/2mthj5sa>
- Temizyürek, A. ve Serpen, A. (2022) Tek Sağlık Düşüncesinin Tarihsel Gelişim Süreci, Önemli Öncüleri ve Güncel Yansımaları. İçinde. Taştan, R., Ak, A., Peker, A., Küçük Biçer, B. (Editörler), Tek Sağlık, 21.Yüzyılın Karmaşık Sağlık Sorunlarıyla Yüzleşmek. Duvar Yayınları, ss.32-70. İzmir. Erişim: 20.12.2023 <http://tinyurl.com/2mthj5sa>
- Serpen, A. (2023) Tek Sağlık yaklaşımının kökeni: Dünyada ve Türkiye'deki mevcut durumu: Tek Sağlık yaklaşımının kökeni. Journal of One Health Research, 1(3), 1-33.

‘KENT SAĞLIĞINA’ BÜTÜNCÜL YAKLAŞIMDA ‘TEK SAĞLIK DÜŞÜNCESİ’NİN ÖNEMİ

İçinde yaşadığımız 21. yüzyılda veya Antroposen’in son çeyreğinde meydana gelen İklim değişikliği, biyoçeşitliliğin azalması, Ekotoksikolojik tehditler gibi Karmaşık Sağlık Sorunlarını (KSS’leri) doğru tanımlama gereksinimi terminolojik olarak Tek Sağlık Düşüncesi(TSD) veya Tek Sağlık yaklaşımını(TSY) gündeme taşımıştır.

DR. ÖĞR. ÜYESİ RÜŞTÜ TAŞTAN

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
KOCAELİ SAĞLIK HİZMETLERİ
MESLEK YÜKSEKOKULU
TIBBİ HİZMETLER VE
TEKNİKLER BÖLÜMÜ

İçinde yaşadığımız 21. yüzyılda veya Antroposen’in son çeyreğinde meydana gelen İklim değişikliği, biyoçeşitliliğin azalması, Ekotoksikolojik tehditler gibi Karmaşık Sağlık Sorunlarını (KSS’leri) doğru tanımlama gereksinimi terminolojik olarak Tek Sağlık Düşüncesi(TSD) veya Tek Sağlık yaklaşımını(TSY) gündeme taşımıştır(1). Antroposen’de olagelen ve son çeyrek yüzyılda zirve yapan bu KSS’leri disiplinlerarası düşünce temelinde tanımlamak, olası risk ve tehditleri önceden tanımak ve disiplinlerötesi çözüm yöntemlerini geliştirmek kaçınılmaz olmuştur. Tek Sağlık Düşüncesi bu bağlamda, yalnızca zoonotik tehditlerle mücadele etmek için değil, ‘Antroposenik’ tehditlere karşı bütüncül yaklaşım kültürüne açık çözümsel yöntem olarak gelişmiştir(1). TSD, özellikle son 20 yılda (2003-2023) oldukça gelişmiş, ulusal, bölgesel ve uluslararası ölçekte kamuoyunda, akademik dünyada farkındalık düzeyi giderek yaygınlaşmış, işlevsel olması ve kurumsallaşması ivme kazanmıştır. Dolayısıyla, TSD uluslararası ölçekte ve “ortak bilimsel

bilgi” ile tanımlanmış, giderek işlevselleşen ve “kurumsallaşan”, disiplinlerötesi kapsamıyla yeni bilim alanı olma yolunda gelişimini sürdürmektedir. Tek Sağlık Üst Düzey Uzman Paneli (TSÜDUP) veya (One Health High-Level Expert Panel- OHHLEP) oluşumu, “Dörtlü” kuruluşlar için Tek Sağlık Danışma Grubu olarak kurulması ve Mayıs 2021’de ilk toplantılarını yapmaları, yukarıda vurgulanan gelişim sürecinin –şimdilik- son aşamasıdır. TSÜDUP veya (OHHLEP), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (GTÖ/FAO), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (BMÇP/UNEP), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ/WHO) ve Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (DHSÖ/WOAH)’den oluşan Dörtlü taraflarca görevlendirilmiş, kendi alanlarında yetkin uzmanlar grubudur(2). Bu bağlamıyla TSÜDUP, disiplinlerarası ve/veya mesleklerarası nitelikte, geniş katılımlı ve kapsamlı çalışmalarıyla “Tek Tıptan” Tek Sağlığa evrilen yeni TSD yaklaşımını paydaşlarına ve kamuoyuna anlatacak, Tek Sağlık farkındalığını ve işlevselliğini topluma aktarma görevini yerine getirecektir.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde meydana gelen “küreselleşme olgusunun” tetiklediği KSS’ler ile 2000’li yılların başında tanımlanan ekolojik sorunlar, biyoçeşitliliğin azalması, iklimsel afetler Antroposen Çağı teriminin tanımlanmasına yol açmıştır(3). Aslında, ‘sanayi devrimiyle’ başlayan ve günümüze kadar gelen 150-200 yıllık süreçte insanın doğaya hükmetmesi, “daha çok üretim, daha çok kazanç dürtüsü” ile hareket edilerek, doğal dengenin bozulmasından kaygı duyulmaması “Antroposen Çağı” ve sonrasındaki ekolojik ve antropojenik sorunları görünür kılmıştır. Antroposen sürecinin son yarım yüzyılında süregelen ve insan, hayvan, bitki, çevre ve ekosistem (İHBÇE)-arayüzünde devam eden “sessiz etkileşim dinamiklerine” bağlı sorunlar sağlık alanında var olan paradigmada yenileşmeyi zorlamıştır. Ayrıca 21. yüzyılın devasa KSS’leri disiplinlerarası düşüncede bilimsel yeni bakış açısı olan Tek Tıp anlayışı daha geniş kapsamlı Tek Sağlık aşamasına evrilmiştir(4). Bu gelişmeler kuramsal düzeyde, bilimsel düşüncede ise “disiplinler ölçeğinde” düşünce evrimini hızlandırmıştır. Son 20 yılda evrimleşen TSD’nin gelişmesini de, 2003’de Tek Sağlık teriminin tanımlanmasını da hazırlayan veya tetikleyenler yine ne yazık ki epidemik ve/veya pandemik “Yeniçikan” Enfeksiyon Hastalık(YEH) salgınları veya “Yeniçikan” Zoonotik Hastalıklar(YZH)” tehditleri olmuştur(5). Dolayısıyla 21. yüzyılın hemen başında Amerika Birleşik Devletlerinde “Biyoterörizm olarak” meydana gelen “Antraks mikroplu mektuplar” ile 2003 yılında Uzakdoğu’da ve dünyanın çeşitli bölgelerinde görülen SARS (Şiddetli Akut Solunum yolu Sendromu) hastalığı ve devamında Afrika’da baş gösteren Ebola salgınları terim olarak Tek Sağlık Düşüncesinin doğmasını başlatan ana nedenlerdir(1, 5, 6).

Bu yazıda, Tek Sağlık Düşüncesinin gelişimi, KSS’lerin potansiyel tehdit algısı ve TSY ile “Kent Sağlığı” sorunlarının irdelenmesi yukarıda vurgulanan bağlamıyla değerlendirilecektir. Bu satırların yazarı olarak Türkiye’deki TSD gelişimine olan tanıklıklarımı, konu ile ilgili ulusal ve uluslararası ölçekte süregelen gelişmeleri, bu konudaki gözlemleri, tanıklıklarımı “KOCAMAN” düzlemde anlatılmaya çalışılacaktır.

“KOCAMAN” Tek Sağlık Düşünce Yolculuğu Ne Zaman Başladı?

Mikrobiyolog akademisyen kimliğimle, akademik dünyada veya “Mikrobiyoloji Okuryazarlığı” bilincimde her şey Ekim 2005’de Balıkesir, Manyas’ta hindilerde tespit edilen ‘Avian İnfluenza’/Kuş Gribi(H5N1) epidemisiyle başladı. Bu başlangıç, her yeni düşüncenin, yeni olay veya olgunun ortaya çıkma sürecinde olduğu gibi, benim de “geleneksel düşüncenin” dışına çıkmamın, güncel gelişmeleri “yeni yaklaşımla” izlememin/gözlememin, 21. yüzyılda biyotehdit olarak süregelen “Yeniçikan enfeksiyonları” öğrenmenin itici gücü olmuştur. Devamında, Nisan 2008’de Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu’nda, gerçekleştirilen “Enfeksiyonlarda mı Küreselleşiyor?” sorusuna yanıt arama konferansı ile gelişmeler devam etmiştir(7). Dünyada olduğu gibi, benim bilimsel bilincim, Tek Sağlık farkındalığım 2008-2010 yıllarında artmıştır. Aynı zamanda, Tek Sağlığın geleceğinin (veya 21.yüzyılın) kapsayıcı, bütünleştirici “sağlık anlayışı” olacağı, Antroposen Çağının doğru anlaşılması için, gelişme, öğrenme, planlama sürecine damga vuracağını düşünmüştümdür.

Son 15 yıllık bilimsel gelişmeler, 21. yüzyılda disiplinlerarası düşünce dinamikleri 2012-2023 yıllarında KSS’lere karşı bütüncül mücadele yöntemi

olarak Tek Sağlık Düşüncesini öne çıkarmıştır. Bu aşamada KSS’lerin ve İHBÇE-arayüzünde olagelen değişim dinamikleri ile iklimsel afetler, kentsel sağlığı tehdit eden YEH’ler konusunun yeniden değerlendirilmesi gereksinimi ortaya çıkmıştır. Geçen 4 yıl içerisinde uygarlık tarihinde benzeri görülmemiş COVID-19 zoonotik pandemisinin yaşanması ve sonrasında oluşan sosyoekonomik, sosyokültürel “travmalar” pandemi süreci sırasında ve sonrasında Tek Sağlık Düşünce yaklaşımını “KOCAMAN; “Kocaeli-Aydın, Mardin- Ankara ” düzleminde sürdürmeye neden olmuştur. Kocaeli Üniversitesi’nde oluşan TSD gelişimi ile pandemi süreci ve sonrasında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi(ADÜ), Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Sayın Prof. Dr. Emine Didem Evcî Kiraz hoca ile bilimsel işbirliği yaparak, Tek Sağlık konusunda iletişimde olmak, sürece farklılık kazandırmıştır(8). Prof. Dr. Evcî Kiraz’ın Halk Sağlığı uzmanı olarak, sağlık konularını ve özellikle kent sağlığı sorunlarını ekolojik faktörler ve iklim değişikliği boyutuyla değerlendiriliyor olması, sağlık sorunlarını toplum, çevre, bilim üçgeninde değerlendirildiğini görmek, mesleklerarası bilimsel işbirliğinin bir başlangıcı olmuştur. Sanal ortamda, Kocaeli-Aydın arasındaki bilimsel işbirliği, özellikle kamuoyunu bilgilendirici toplantılar ile oluşan “bilimsel paylaşım” ve “ortak düşünce kültürü” Tek Sağlık Düşüncesinin tabana yayılması çabaları için örnek olmuştur. ADÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Multidisipliner Çevre Sağlığı Ana Bilim Dalı ile Şehir Sağlığını Geliştirme Uygulama ve Araştırma Merkezi (ŞESAM) işbirliğinde, 19-21 Aralık 2022 tarihlerinde “Şehir Sağlığı Günleri-3, Tek Sağlık” adıyla çevrimiçi düzenlenen etkinlikte “Tek Sağlık Eğitimi; İklimsel Afetleri ve Zoonotik Tehditleri Azaltma Seçeneği” başlığında sunum gerçekleştirilmiştir(9). Türkiye’de

oldukça nadir görülen bu uygulama, tıp ve veteriner hekimlik ve diğer sağlık meslekleri arasında bilimsel işbirliğinin güçlendirilmesine güzel bir örnek olmuştur. Özellikle 21. yüzyılda, uluslararası ölçekli TSD gelişim süreci dikkate alınırsa, Türkiye açısından bu bilimsel etkinlikler azımsanmayacak derecede önemli yeni gelişme ve mesleklerarası düşünce işbirliği olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye’de “KOCAMAN” düzlemde “TSD Yolculuğu” ile ilgili önemli bir diğer bilimsek etkinliğine ise 12-15 Ekim 2023 tarihlerinde Artuklu Belediyesi’nin ev sahipliğinde Mardin’de gerçekleşmiştir(10). “Tek Sağlık -Tek Gezegen -Tek Toplum” ana temasıyla düzenlenen konferans Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği (SKB), Ulusal Ağ Koordinatörlüğünce organize edilmiştir.

Türkiye’nin Güneydoğusundaki, tarihsel, kadim şehirlerden biri olan Mardin’de, tarihte kadim kültürle ev sahipliği yapmış bölgede gerçekleşen ve 21. yüzyılın gündemine, geleceğe damga vuracak olan “Tek Sağlık, Tek Gezegen, Tek Toplum” ana temalı konferans ve bu konferansta sunulan konuşma metinleri oldukça anlamlı ve yaşamsal değerde olmuştur. Çünkü geleneksel düşüncede, sadece zoonozlar veya zoonotik hastalık salgınları gerekçesiyle gündeme geldiği zannedilen TSD yaklaşımının “Zoonozların ötesine” geçerek; kanserojen ve obezitenler gibi “Bulaşıcı Olmayan Hastalık(NCD)” yapıcılar(11), çevre kirliliğinden, kent mimarisine, her türlü kentsel kirliliklere, hatta “Kentsel Zoonozlar” risklerine dikkat çekilmiştir. İHBÇE-arayüzündeki dinamik, çokfaktörlü değişkenli sağlık sorunları ve diğer KSS’lerin sadece insan ya da hayvan sağlığını tehdit etmediği, aynı zamanda genişlemekte olan kent yaşamını da tehdit ettiği tespiti yapılmıştır. Mesleklerarası veya Disiplinlerötesi kapsamda olan ve Türkiye’de ilk defa düzenlenen

“Tek Sağlık, Tek Gezegen, Tek Toplum” konferansında bilimsel bilginin ve konuyla ilgili kent sağlığı sorunlarının yerel yönetimlerin “yöneticilerine” ve kitle iletişimi yoluyla da halka aktarılıyor olması son derece anlamlıydı. Konferansta, Halk Sağlığı, Veteriner Mikrobiyoloji, Kent Bilimi, Kent Mimarisi ve Sosyoloji deyim yerindeyse “Kent Sosyolojisi” kapsamında konuşma ve tartışmaların olması yaşamsal değerde sonuçlara yön vermiş ve “kent sağlığı” bağlamında TSD’ni gündeme taşımıştır.

Konferansın bilimsel, toplumsal çıktıları arasında, 21. yüzyılda giderek şiddetlenen iklimsel afetlerin ve mikrobiyal tehditlerin Kent yaşamında risk yarattığı; kalabalıklaşan şehirlerde tehdit haline gelen “Kentsel Zoonozların” insan sağlığı ve kent sosyolojisi bakımından “sosyoekonomik, sosyokültürel sorun” olduğu öne çıkmıştır. Konferans tespitleri arasında, kentsel sağlık yönetimlerinde veya yerel yönetimlerde sağlık ve sosyal hizmetlerinin sunumunda “geleneksel yöntemlerin” dışına çıkılması, TSD yaklaşımı ile güncel gelişmeler çerçevesinde düzenlemelerin önceliklendirilmesi vurgulanmıştır. Mardin Konferansında altı çizilen konular ile 21. yüzyıl dinamikleriyle süregelen KSS’lerin birbirinden ayrı düşünülmemeyeceği; dolayısıyla TSD yaklaşımının yaşamsal öneme sahip olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca konferans programı kapsamında bütün konu başlıklarının değerli olduğu ve “Tek Sağlık, Tek Gezegen, Tek Toplum” kapsamında vurgulanan konuların yaşamsallaştırılmasının ve izlenmesinin Türkiye’deki yerel yönetimlerin veya SKB paydaşlarının ertelenemez sorumlulukları olduğu vurgulanmıştır. Bu sonuçlar yalnızca kırsal ve kent yaşamında olagelen Kuduz gibi “eski” zoonotik hastalıklar bakımından değil, ‘Antroposenik’ tehditlerin ivmelendiği YEH’ler veya YZH’ler

yönünden de dikkate alınması gerektiği anlaşılmıştır.

Başkent Ankara’da “2. Ulusal Tek Sağlık Günleri” Çalıştayı

Türkiye Mikrobiyoloji Cemiyeti(TMC)’nin 92. kuruluş yılında, Ankara’da, Ankara Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi 50. Yıl Konferans Salonunda 3 gün süren “2. Ulusal Tek Sağlık Günleri” Çalıştayı düzenlenmiştir(12). Bu çalıştay etkinliği, çoklu-disiplinli, mesleklerarası işbirliği bağlamında ve ‘KOCAMAN’ düzlemde süregelen Tek Sağlık Düşünce Yolculuğunun –şimdilik- son halkasını oluşturmaktadır. Etkinliğin, Türkiye Mikrobiyoloji Cemiyeti(TMC) Tek Sağlık Çalışma Grubu (TSÇG) Yürütme Kurulu ile Türkiye Veteriner Hekimler Birliği(TVHB) Merkez Konseyi Başkanlığının işbirliğinde düzenlenmiş olması tarihsel ve bilimsel anlamda TSD’nin gerçekten işlevselleştiği ulusal, bilimsel örnek etkinlik olmuştur. “Tek Sağlık veya One Health” teriminin ilk kullanıldığı tarihin Kasım 2003 olduğu dikkate alınırsa, 20 yıl sonra bu çalıştayın Ankara’da düzenlenmiş olması, Türkiye’de ulusal ölçekte sağlık bilimleri tarihi, kapsamı bakımından son derece anlamlı ve öğretici olduğu anlaşılmaktadır(13, 14).

Ankara’daki 2. Ulusal Tek Sağlık Günleri (UTSG) Çalıştay programı ile davetli konuşmacıların konuşma metinleri ve kapsamı dikkate alındığında; çalıştayda gerçek bir TSD yaklaşımı ve sonuçları, çalıştay bildirgesine yansıtılmıştır. Çalıştayın katılımcı ve konuşmacıları arasında Tıp hekimleri, Veteriner Hekimler, Eczacılar, Beslenme Diyetetik uzmanları, Tarım Bilimi uzmanları, Çevre bilimciler, Ekologlar ve Biyologlar, Genetik bilimciler, Epidemiyologların yer alması son derece önemlidir. Böylesine geniş yelpazede çeşitli disiplinlerden bilim insanlarının, ilgili meslek mensuplarının, meslek kuruluşları ve dernek ve/veya

oda temsilcilerinin katılım sağlamaları oldukça anlamlıydı. Çalıştay süresince katılımın yüksek olması, oturumlar sırası ve sonrasında bilimsel iletişimin artması, mesleklerarası düşünce, bilgi paylaşımı ve deneyim aktarımlarının yapılması, TSD'nin Türkiye'de de yaygınlaşması ve toplumsal geleceği, bilimsel ortak kültür oluşması adına değerli; TSD'nin stratejik geleceği adına çok önemlidir. Çalıştayda bu kapsamda, henüz lisans ve/veya lisansüstü eğitim gören, farklı üniversite veya fakültelerden, mesleklerden öğrencilerin bulunması, son yıllarda özlemini çektiğimiz disiplinlerarası işbirliği gelişmelerinin, yerel yönetimlerle birlikte çalışılarak, farkındalıkların disiplinlerötesine taşıyıyor olması olumlu gelişmedir. Ayrıca 21. yüzyıl dinamikleri bakımından önemsenen TSD yaklaşımının gelişmesi, yeni düşüncelere, yeni gelişmelere, yeni yeni proje işbirliklerine kapı aralanmış olması bilimsel ve toplumsal kazanımlar adına yaşamsal değerdedir.

Eğer bu dinamizm sürdürülür ve daha genişletilirse, ülkemizin geleceği adına çok önemli bir işbirliği olduğunu vurgulamak yerinde olur. 2. UTSG Çalıştay programı(12) incelendiğinde, oturum başlıkları ve alt başlıkları kendi içerisinde oldukça birbirini tamamlayan ve bilimsel gelişmeye yön veren çalışmaları görmek mutluluk vericidir. İHBÇE-arayüzünde, "ekolojik ve antropojenik stresler" sinerjizmiyle(1) olagelen ve Antroposen'in son çeyrek yüzyılına damga vuran 'Antropopandemisenik' tehditler(14) ve diğer KSS'ler(1) konusunun 2. UTSG Çalıştayında bütüncül bakış açısıyla analiz edilme fırsatının yaratılması ayrıca anlamlıdır. Ayrıca SKB'nin Mardin konferansında(10) vurgulandığı gibi "çevreci olmayan" yaklaşımla aşırı ve hızlı "kentleşme" sorunu ile iklim değişikliği, vektörel alan genişlemesi

ve artış eğilimindeki "Kentsel Zoonozlar" üzerinde(14) yeterince durulmaması, gelecek çalıştaylarda gündeme alınmalıdır. Ek olarak, 2.UTSG Çalıştayında davetli konuşmacı akademisyen kimliğiyle, Tek Sağlık Eğitimi (TSE)'nin dünyadaki durumu ve Türkiye'de duyulan acil gereksinimi ve yakın geleceği için düşüncelerimi aktarma fırsatı buldum(15). Bu çalıştay, ilk defa TSE'nin ve lisans ve lisansüstü eğitime "entegrasyonunun yapılmasının" acil gereksinimini vurgulamış ve sağlık bilimleri alanında ulusal, kurumsal gelişimi için stratejik geleceğini disiplinlerarası ölçekte tartışmaya açmıştır. Ayrıca, uluslararası ölçekte olduğu üzere, Türkiye'de de Tek Sağlık Çalıştayı gündeminde vurgulanan KSS'leri çözmenin, olası 'Antroposenik' tehditlere karşı yeni çözüm yolları aramanın ve elde edilen bulguları işlevselleştirmenin, toplumda TSD bilincinin yaygınlaştırılmasını sağlamanın yalnız ve ancak Tek Sağlık Eğitimiyle olabileceği vurgulanmıştır(14, 15).

Diğer taraftan, 2.UTSG Çalıştayında sucul alanlarda, denizlerde, iç sularda meydana gelen çeşitli boyuttaki fizikokimyasal kirlenmelerin ve özellikle makro- ve mikro-plastik kirliliklerinin, küresel tehdite dönüşen antimikrobiyal direncin (AMD/AMR) insan, hayvan, çevre sağlığına nasıl zarar verdiği tespitleri, sosyoekonomik yönden üzücü ve düşündürücü boyutlardaydı. Bu bağlamda, kent kirleticilerinin İHBÇE-sağlığına ve özellikle ekonomiye ve/veya sağlık ekonomisine verdiği zararların tartışılması, önleyici önlemlerin alınması çağrıları anlamlıydı. Çalıştay konuşmacıları tarafından dile getirilen bu istenmeyen sağlık sonuçlarının, aynı zamanda kent yaşamıyla, kent sağlığıyla doğrudan veya dolaylı ilişkili olduğu yeteri kadar vurgulanmamış olsa da, sonuçların kent sağlığı bakımından kaygı verici

olduğunun altını çizmek gerekir.

2.UTSG Çalıştayında üzerinde durulan diğer konu ise Küresel İklim Değişikliği (KİD), iklimsel sorunlar kaynaklı vektörler ekolojisinin değişmesi, vektörlerin ve olası Vektörlerle Bulaşan Hastalıkların (VBH'lerin) alan, bölge genişlemesi vurgularıydı(16). Tanımlanan sorunlar ve son yıllarda tanık olunan "Aşırı Hava Olayları (AHO)" ve ona bağlı sağlık sorunları ile meteorolojik sessiz değişim dinamikleri düşündürücüdür. Dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de nüfusun yaklaşık % 68'inin şehirlerde, daha çok batıdaki büyükşehirlerde yaşıyor olması, çok çeşitli kentsel sorunlar ve şehir sağlığı bakımından önemli riskler barındırmaktadır(17).

Gerek TSD'nin ana gündemi KSS'ler ile gerekse 21. yüzyılda olagelen ve "iyi yönetilemeyen yaşamsal dinamiklerinin" özellikle Büyükşehirlerde ya da "Kentlerde" sorun olmaya devam edeceği, KİD'ne bağlı olarak değişen Vektörler ekolojisi ve genişleyen VBH'ler sorunlarına vurgu yapılması, yerel yöneticilerin bu alanda önemli sorumluluk taşıdıklarının öne çıkması önemlidir(16, 18). Dolayısıyla 'KOCAMAN' düzlemde Tek Sağlık yolculuğunun son durağı olan Ankara'daki Çalıştayda ortaya çıkan VBH'ler vb. 'Antroposenik' tehditler ile Mardin'de düzenlenen SKB konferansında tartışılan Kent sağlığı, Kent mimarisi, Kent sosyolojisi gibi temel kavramsal konular arasında bir bağ kurulması gerekmektedir. Bu yönüyle, 21. yüzyıla damgasının vuran KİD ve arkasından gelen kent selleri, deniz taşkınları, fırtına ve hortum gibi "iklimsel afetler" konusuna KSS'ler arasında ayrı bir yer açılmalı ve öncelik verilmelidir. Bu bağlamıyla, iklimsel sorunları sağlığın ayrı bir belirleyicisi olarak kavramsallaştırmak, sağlık eşitsizliklerini azaltabilir, sağlık hizmetlerine ulaşımı artırabilir(19). Ayrıca, TSD'nin Kent

sağlığı kapsamında, mimarlık, sosyoloji, antropoloji gibi bilimsel disiplinlerde işlevselleştirilmesi ve tıpkı “Kentsel Zoonozlar” veya “Urbanozlar” gibi ayrıca tartışılması, sağlığın ilgili paydaşlarının bu konuda bilgilendirilmesi gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Burada öne çıkan yeni gözlemler ve gelişmeler “disiplinlerarası işbirliği” kapsamında tartışılmalı, vurgular asla gözardı edilmemelidir (1, 14).

Sonuç ve Öneriler

Ulusal ve uluslararası bilimsel gelişmeler, araştırma verileri ışığında, bu yazıda yukarıda belirtilenlere ek olarak ve özellikle “Dörtlü ekibin” hazırladığı “Tek Sağlık Ortak Eylem Planı (TSOEP)” tespitleri (20) çerçevesinde şunları vurgulamakta yarar var:

- Türkiye’nin sosyoekonomisi ve stratejik geleceği adına TSD gelişimi süreci daha hızlandırılmalı, yukarıda adı geçen meslekler arasında daha etkin işbirlikleri, bilgi paylaşım ortamları sağlanmalıdır.
- Bilimsel toplantılarda ortaya çıkan sonuçların topluma doğru aktarılması için mutlaka basın ve sosyal medya iletişim kanalları kullanılarak kamuoyu aydınlatılmalı, bu konuda olaylar ve olgular halkın anlayacağı dilden ve yetkin kişilerce anlatılmalıdır.
- Sağlık Okuryazarlığına ve/veya TSD ile ilgili ve toplumsal belleğe zarar verecek yanlışlardan kaçınılmalı, toplumun bilime, bilim insanlarına olan güvenini sarsacak “bilgisalgalının” önüne geçilmelidir. Ayrıca Tek Sağlık Eğitimine öncelik verilmeli, güncel TSE verileri ilgili sağlık alanlarında disiplinlerarası işbirliği temelinde, paylaşım kültürüyle anlatılmalıdır.
- Ayrıca dünyada olduğu gibi Türkiye’de de “mesleki egoların

veya siloların dışına çıkılarak” ve edilgen mesleki çatışmaların ötesine geçilerek, disiplinlerötesi işbirliği temelinde bilimsel, eğitsel toplantılara hız verilmeli ve bu sonuçlar yasa yapanlara sunulmalı ve yasa-yapıcılar tarafından yasalaştırılmalıdır.

- Türkiye’nin kendi sosyoekonomik, sosyokültürel ve eko-jeostratejik konumuna özgü evrensel bilgi ve gelişmelerle uyumlu bir Tek Sağlık yasal mevzuatı oluşturulmalıdır.
- Türkiye’nin 21. yüzyılda edilgen geçen 20 yıllık zamanı, TSD’nin stratejik kapsayıcılığı ve kazanımları bakımından büyük bir kayıptır. Eğer bu tespitler veya beklentiler dikkate alınmaz ve TSD yaklaşımı yasallaştırılmaz ise olası yeni bir COVID-19 benzeri salgın yönetimi sürecinde kurumlar arasında etkin, işlevsel bir eşgüdümün olmaması başarısızlık, maddi, manevi, insani kayıpların büyük olanağı anlamına gelir.
- COVID-19 ve benzeri salgın enfeksiyonlar da aslında doğal afetler kapsamında değerlendirilmeli ve yasal mevzuat boşlukları giderilerek, gelecek salgınlara (epidemi ve/veya pandemilere) hazırlıklı olunmalıdır.
- Acı bir deneyim olmakla beraber, COVID-19 zoonotik pandemik salgını sonrasında deneyimlenmiş oldu ki, enfeksiyonlar sadece can almıyor, sadece canlı öldürmüyor, aynı zamanda “ekonomileri sarsıyor”, ibadethaneleri kapatıyor, insanlarda “mikrobiyofobiyaya” neden oluyor (1, 4, 14).
- Enfeksiyonlar ve özellikle küreselleşme potansiyelindeki YZH’ler insan sağlığı bakımından onarılması güç sosyal, ekonomik kayıplar yarattığı gibi psikolojik

travmalara da neden oluyor. Tıpkı depremler gibi, tıpkı meteorolojik veya iklimsel olaylar gibi, özellikle epidemik ve/veya pandemik karakterdeki salgınlar da afet kapsamına alınmalıdır. Yerel yönetimler, konuyla ilgili, gerekli yasal mevzuatı düzenlemelidir. Eğer varsa eksiklik veya yetersizlikler, “dörtlü ekip” tarafından hazırlanan TSOEP 2022-2026 çerçevesinde ulusal mevzuat güncellemesi yapılmalıdır.

- Bütün bunları yaparken “insanın, doğanın bir parçası olduğu” ve gerçek insan sağlığının ve/veya gönencinin yalnız ve ancak “nitelikli” İHBÇE-sağlığı ile doğru orantılı olduğu gerçeği hiçbir zaman gözardı edilmemelidir.
- Dolayısıyla TSD, 21. yüzyılda gelişmekte olan yeni bir “Tek Sağlık Felsefesi” olarak etkinliğini sürdürürken, aynı zamanda düşünsel, bilimsel, mesleki, disiplinlerarası veya disiplinlerötesi işbirliklerinin yaşamsal değerde olduğunu vurgulamaktadır.
- Gelişmeler göstermektedir ki; ‘işlevsizleşen’ geleneksel sağlık yaklaşımlarının veya eksiklerinin ancak TSD yolundan gidilerek düzeltilmesi anlaşılmaktadır. Bu konularda “sağlığın paydaşları” daha fazla zaman kaybetmeden üzerlerine düşen görevleri katılımcı “Tek Sağlık Felsefesi” ile yerine getirmelidirler.

Özetlemek gerekirse; eğer yukarıda vurgulananlar gerçekleşirse veya gerçekleştirmesi için mesleki egoların dışına çıkılırsa, işte o zaman ‘KOCAMAN’ Tek Sağlık Düşünce yolculuğu anlamlı olacak; toplum veya insanlık beklenen gönence ve sağlığa ulaşabilecektir. Ters durumda, “aynı şeyleri tekrar tekrar uygulayıp, farklı sonuçlar beklemek” paradoksundan başka bir anlam veya

sonuç ortaya çıkmayacaktır. İnsanlık ya da uygarlık tarihin derinliklerinden gelen mesleki birikimleri kullanarak günümüzün ve yakın geleceğin olası tehditlerine TSD veya "Tek Sağlık Felsefesi" ile ışık tutmalıdır. Bernard Shaw'ın vurguladığı gibi "Değişim olmadan ilerleme mümkün değildir ve fikrini değiştiremeyenler hiçbir şeyi değiştiremezler." Gerekli değişimin sağlanması, Antroposen'in son yarım yüzyılından beri artarak süregelen İHBÇE-arayüzündeki zararlı etkileşimlerin azaltılması, yaşamsal zorunluluk olmuştur. Küresel tehdit olan KSS'lerin çözümlendiği, adil, eşit, çevreci bir dünyada, gönenç içinde yaşamının mümkün olduğu bilincinin egemen olacağı ve bu erişilmesi olası sonucun yalnız ve ancak TSD'den beslenen "gerçek" Tek Sağlık Eğitimi ile sağlanabileceği unutulmamalıdır. Çünkü TSE, edilgen geleneksel tutumları dışlayan, etkin, üretken ve devingen değişime kılavuzluk eden eleştirel, çağdaş düşünce yoldur...

Bütün mesele, KSS'lerle mücadele için stratejik doğru yolu seçebilmekte... Bütün mesele" mesleki egoların dışına çıkma" cesaretini gösterebilmekte... Bütün mesele, çerçevesi çizilen, yaşamsallığı vurgulanan Tek Sağlık Düşüncesi yolundan yürümeyi seçebilmekte...

KAYNAKLAR

1. Taştan R. (2022). Tek Sağlık Düşünce Sistemine Giriş: 21.Yüzyılın 'Karmaşık Sağlık Sorunları' Onları Hazırlayan Nedenlerle 'Yüzleşmeden' Çözülebilir mi? İçinde: Taştan, R., Ak, A., Peker, A., Küçük Biçer, B. (Editörler), Tek Sağlık, 21.Yüzyılın Karmaşık Sağlık Sorunlarıyla Yüzleşmek. Duvar Yayınları, ss.31-70, 2022, İzmir.
2. World Health Organization (2021). First virtual meeting of the One Health High-Level Expert Panel, 17-18 May 2021. Erişim: 20.11.2023 <https://tinyurl.com/yy92fowh>
3. Crutzen, P. and Stoermer, E. (2000). The anthropocene. Global Change Newsletter 41. 17–18.10.1007/3-540-26590-2_3
4. Zinsstag, J., Schelling, E., Waltner-Toews, D., Tanner, M. (2011). From "one medicine" to "one health" and systemic approaches to health and well-being. Prev Vet Med, 2011 Sep 1;101(3-4):148-56. doi: 10.1016/j.prevetmed.2010.07.003.
5. Bird, B. H., and Mazet, J. A. K. (2018). Detection of Emerging Zoonotic Pathogens: An Integrated One Health Approach. Annual Review of Animal Biosciences, 6, 121–139. <https://doi.org/10.1146/annurev-animal-030117-014628>
6. Taştan, R. (2020). From SARS to COVID-19, One Health Approach to Zoonotic Pandemic Outbreaks. The 4rd International Medicine and Health Sciences Researches Congress, August, 22-23, 2020 Çorum /Turkey. Erişim: 20.11.2023, <https://tinyurl.com/28jd96jk>
7. Taştan, R. (2008): Enfeksiyonlarda mı Küreselleşiyor? Kocaeli Üniversitesi Kocaeli Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, (Konferans. 21.5.2008). Erişim:20.11.2023 <https://tinyurl.com/qekphz>
8. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (2022). "Üniversitemizde Şehir Sağlığı Günleri Online Etkinliği Düzenlendi" Erişim: 20.11.2023, <https://tinyurl.com/ymayuyhg>
9. Taştan, R. (2022). "Tek Sağlık Eğitimi; İklimsel Afetleri ve Zoonotik Tehditleri Azaltma Seçeneği" başlıklı çevrimiçi sunum. 19 Aralık 2022. <https://tinyurl.com/ymayuyhg>
10. Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği (2023). "Tek Sağlık, Tek Gezegen, Tek Toplum Konferansı" Mardin'de Gerçekleşti. Erişim: 20.11.2023, <https://tinyurl.com/ym9252ru>
11. Natterson-Horowitz B, Desmarchelier M, Winkler AS and Carabin H (2022) Beyond Zoonoses in One Health: Non-communicable Diseases Across the Animal Kingdom. Front. Public Health 9:807186. doi: 10.3389/fpubh.2021.807186
12. Türkiye Mikrobiyoloji Cemiyeti (2023). "2. Ulusal Tek Sağlık Günleri" Çalıştayı. Erişim: 20.11.2023 <https://teksaglik2023.com/BilimselProgram>
13. Soares, AA.(2020). William Karesh: championing "One Health". Bull World Health Organ, 98:652–653| doi: <http://dx.doi.org/10.2471/BLT.20.031020> 653
14. Taştan R. (2023). 'Antropopandemisenik' Tehditler: Yeniçikan Zoonozlar, İklimsel Afetler, Kent Selleri, Su Kaynaklı Enfeksiyonlar. Veteriner Hekimler Derneği Bülteni, No.25, 50-54.
15. Taştan R. (2023). "Tek Sağlık Eğitimi; Karmaşık Sağlık Sorunlarını Çözmenin Bütüncül Yolu."Türkiye Mikrobiyoloji Cemiyeti, Tek Sağlık Çalışma Grubu "2. Ulusal Tek Sağlık Günleri" Çalıştayı. 22-24 Kasım 2023, Ankara Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, 50. Yıl Konferans Salonu. Erişim: 25.11.2023, <https://teksaglik2023.com/BilimselProgram>
16. Aydın, L. (2023). "İklim Değişimi Etkisi ile Vektör ve Vektör Kaynaklı Zoonoz Riski" Türkiye Mikrobiyoloji Cemiyeti, Tek Sağlık Çalışma Grubu "2. Ulusal Tek Sağlık Günleri" Çalıştayı. 22-24 Kasım 2023, Ankara Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, 50. Yıl Konferans Salonu. Erişim: 25.11.2023, <https://teksaglik2023.com/BilimselProgram>
17. Tuğaç, Ç. ve Dalir, BM. (2023). Kentlerde İklim Değişikliğiyle Mücadelede Kentsel Dönüşümün Rolü ve Türkiye İçin Yaklaşımlar. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 25(Özel), 21-42.
18. Taştan R. (2022). Küresel İklim Krizi ve Vektör Kaynaklı Hastalıklar Sorununa Tek Sağlık Yaklaşımı. Evcı Kiraz ED, (editör) İklim ve Sağlık. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2022. s.12-22
19. Evcı Kiraz ED, Sönmez A. (2022). Sağlığın iklim belirleyicileri. Evcı Kiraz ED. (editör). İklim ve Sağlık.1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; s.1-4..
20. United Nations Environment Programme (UNEP),(2022). One Health Joint Plan of Action (2022 - 2026) Erişim: 26.11.2023, <https://tinyurl.com/2ckfyxqs>

YEREL YÖNETİMLERDE TEK SAĞLIK YAKLAŞIMI

Tek Sağlık insanlar, hayvanlar ve çevrenin sağlığının birbiriyle yakından bağlantılı olduğunu kabul eden kapsayıcı bir yaklaşımdır (1).

UZM. DR. ALPASLAN ARI

HALK SAĞLIĞI UZMANI
ÜSKÜDAR İLÇE SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ

Tek Sağlık Yaklaşımına Genel Bakış

Tek Sağlık insanlar, hayvanlar ve çevrenin sağlığının birbiriyle yakından bağlantılı olduğunu kabul eden kapsayıcı bir yaklaşımdır (1). Halk sağlığı için büyük bir öneme sahip olan bu yaklaşım, hastalıkların yayılmasını engellemek, gıda güvenliğini artırmak, doğal kaynakları ve çevreyi korumak gibi birçok alanda uygulama potansiyeline sahiptir (2).

Tek Sağlık yaklaşımı, halk sağlığı perspektifinden bakıldığında, diğer sağlık yaklaşımlarından farklı olarak bütüncül bir perspektife sahiptir. Bu yaklaşım, insanlar, hayvanlar ve çevre arasındaki etkileşimleri daha iyi anlamak amacıyla işbirlikçi ve disiplinlerarası bir strateji benimser (3). Bu özelliği sayesinde, hastalıkların kökenlerini derinlemesine inceleyerek hem önleyici hem de tedavi edici stratejiler oluşturma kapasitesine sahiptir.

Tek Sağlık yaklaşımının pratikteki uygulamalarını düşündüğümüzde, belediye çalışanlarına büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu nedenle, belediye

çalışanlarının Tek Sağlık yaklaşımını anlaması ve bu yaklaşıma göre hareket etmesi, toplum sağlığını korumak ve geliştirmek için kritik bir öneme sahiptir.

Belediyelerin Rolü

Belediyeler, topluluğumuzun genel sağlığını ve yaşam kalitesini iyileştiren önemli hizmetler sunar. Temiz içme suyu sağlama, atık yönetimi, ilaçlama ve sokak hayvanlarına yönelik aşılama bu hizmetlerin başında gelir. Sunulan bu faaliyetlerin kapsamı ve önemi göz önüne alındığında, Tek Sağlık yaklaşımının başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için belediyelere büyük bir sorumluluk düşmektedir.

Tek Sağlık yaklaşımı, sağlık sorunlarını sadece insan odaklı değil, aynı zamanda ekosistem bazında da ele almayı hedefler. Bu bütüncül yaklaşım, belediyelerin hastalıkların yayılmasını engelleme ve doğal kaynakları ile çevreyi koruma görevlerinin önemini daha da vurgular. Belediyelerin bu yaklaşımı benimsemesi, bireylerin ve toplulukların genel sağlığını ve refahını artırmakla kalmaz; aynı zamanda ekosistemlerin dengesini

koruyarak gelecek nesiller için daha sürdürülebilir bir yaşam ortamı oluşturmayı da hedefler (4).

Belediyeler, Tek Sağlık yaklaşımını benimseyerek, yerel toplulukların karşılaştığı sağlık sorunlarına daha etkili ve sürdürülebilir bir şekilde yanıt verebilirler. Bu, belediyelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasına da yardımcı olabilir (5).

Uygulama Alanları

Tek Sağlık yaklaşımı geniş bir uygulama yelpazesine sahiptir ve belediyeler, su kaynaklarının korunması, temiz içme suyu sağlama ve atık su yönetimi gibi alanlarda aktif rol alarak bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engelleyebilirler. Bu uygulamalar, hem insan sağlığı hem de çevre sağlığı için kritik öneme sahiptir. Özellikle kırsal bölgelerde temiz içme suyu sağlama ve atık su yönetimi, Tek Sağlık yaklaşımının kritik bir parçasıdır (6).

Belediyeler için kuduz, zoonotik hastalıkların yönetiminde öne çıkan kritik bir konudur. 'Tek Sağlık' yaklaşımı, belediyelerin bu tür hastalıklarla mücadelesinde hayvan aşılamalarını, halka yönelik sağlık eğitimlerini ve erken teşhis programlarını öne çıkarır. Bu yaklaşım, belediyelerin kuduzun yayılmasını engelleme ve kontrol altında tutma stratejilerinde etkili bir yöntem olarak kabul edilir (7).

Hava kalitesinin iyileştirilmesi konusunda da Tek Sağlık yaklaşımı belediyeler için kritik bir öneme sahiptir. Hava kirliliği, hem insanların hem de hayvanların sağlığını olumsuz etkileyebilir. Belediyeler, hava kalitesini izleyerek ve kirlilik kaynaklarını sınırlayarak bu sorunu etkili bir şekilde yönetebilirler.

Karşılaşılan Zorluklar ve Çözüm Önerileri

Düzensiz kentleşme, özellikle yetersiz hijyen altyapısı ve kentsel yoksulluk gibi faktörlerle birleştiğinde, Tek Sağlık yaklaşımının

etkili bir şekilde uygulanmasını zorlaştırmaktadır (8). Bu tür kentleşme, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını kolaylaştırabilir ve halk sağlığı için ciddi riskler oluşturabilir. Bu sorunların üstesinden gelmek için kentleşme süreçlerinin daha planlı ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Ayrıca, kentsel altyapının güçlendirilmesi ve hijyen koşullarının iyileştirilmesi adına gerekli yatırımların yapılması büyük önem taşımaktadır.

Farklı sektörler arasında işbirliği yapma zorluğu, Tek Sağlık yaklaşımının uygulanmasında önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu, sektörler arasındaki bilgi uyumsuzluğu, farklı kurumsal kültürler ve önceliklerden kaynaklanabilir. Bu sorunların üstesinden gelmek için paydaşların mesleki ve kültürel sınırlarının ötesinde düşünmeleri ve işbirliği yapmaları teşvik edilmelidir (9). Ayrıca, sektörler arası koordinasyonu artırmak için ortak platformlar ve çalışma grupları oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

Sonuç

Tek Sağlık yaklaşımı, belediyelerin yerel düzeyde sağlık ve refahı iyileştirme çabalarını bütünlleştirici ve kapsamlı bir şekilde ele almasını sağlar. Bu yaklaşım, insan, hayvan ve çevre sağlığını bir bütün olarak görmeyi ve bu üç bileşen arasındaki karmaşık etkileşimleri anlamayı mümkün kılar. Belediyelerin, Tek Sağlık yaklaşımını stratejik planlamalarına ve politika oluşturma süreçlerine entegre etmeleri, sadece mevcut nesillerin yaşam kalitesini artırmakla kalmaz, aynı zamanda gelecek nesiller için de sürdürülebilir ve sağlıklı bir çevre oluşturmayı destekler. Bu nedenle, yerel yönetimlerin, topluluklarına daha sağlıklı, güvenli ve sürdürülebilir bir gelecek sağlamak için Tek Sağlık yaklaşımını benimsemeleri ve bu doğrultuda politika ve stratejiler geliştirmeleri esastır.

Kaynakça

- Centers for Disease Control and Prevention. (2023, Ekim 14). One Health Basics. <https://www.cdc.gov/onehealth/basics/index.html>.
- World Health Organization. (2023, Ekim 14). One Health. <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/one-health>.
- Prata, J. C., Ribeiro, A. I., & Rocha-Santos, T. (2022). An introduction to the concept of One Health. In *One Health* (pp. 1-31). Academic Press.
- Sandul, Y., Bruchhausen, W., & Saxena, D. D. B. (2018). One Health Approach Through Interactive Urban Health Governance Framework in a Smart City, India. *Online Journal of Public Health Informatics*, 10(1), e156.
- Fierlbeck, K., Watson-Creed, G., Loh, L., McLaren, L., Cabaj, J., Eidelman, G., Hachard, T., & Rosalle, R. (2022). The Municipal Role in Public Health. *IMFG Who Does What* (Vol. 4). University of Toronto, Institute on Municipal Finance and Governance.
- O'Brien, E., & Xagorarakis, I. (2019). A water-focused one-health approach for early detection and prevention of viral outbreaks. *One health* (Amsterdam, Netherlands), 7, 100094.
- Acharya, K. P., Acharya, N., Phuyal, S., Upadhyaya, M., & Lasee, S. (2020). One-health approach: A best possible way to control rabies. *One Health*, 10, 100161.
- Nyokabi, N. S., Moore, H., Berg, S., Lindahl, J., Phelan, L., Gimechu, G., Mihret, A., & Wood, J. L. N. (2023). Implementing a one health approach to strengthen the management of zoonoses in Ethiopia. *One health* (Amsterdam, Netherlands), 16, 100521.
- Dos S Ribeiro, C., van de Burgwal, L. H. M., & Regeer, B. J. (2019). Overcoming challenges for designing and implementing the One Health approach: A systematic review of the literature. *One health* (Amsterdam, Netherlands), 7, 100085.

TEK SAĞLIK: SAĞLIKLI KENTLER İÇİN BİR YAKLAŞIM

Tek Sağlık kavramı, insan sağlığı, hayvan sağlığı ve çevresel faktörlerin birbirine bağlı olduğu bütüncül bir yaklaşımı temsil eder.

DR. ADİL ALİEV

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HALK SAĞLIĞI DOKTORA PROGRAMI

PROF. DR. SELMA KARABEY

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL TIP FAKÜLTESİ
HALK SAĞLIĞI ANA BİLİM DALI

Bu anlayış, insanlar, hayvanlar ve çevre arasındaki etkileşimleri anlamak ve yönetmek için multidisipliner bir perspektifi benimser. Geleneksel sağlık yaklaşımlarının ötesine geçen Tek Sağlık, sağlığın sadece bireylerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda çevresel faktörlerin ve hayvan sağlığının da önemli olduğunu vurgular.

Makalenin amacı, Tek Sağlık yaklaşımının kent planlamasında ve yönetiminde nasıl kullanılabileceğini irdelemek ve sağlıklı kentlerin oluşturulmasında nasıl bir rol oynayabileceğini anlatmaktır. Bu bağlamda, makale, Tek Sağlık ilkesini benimseyen bir kentsel planlama modeli önererek, insan, hayvan ve çevre sağlığını bütünlük içinde ele almayı hedeflemektedir.

Makale, ilk olarak Tek Sağlık kavramının temel prensiplerini tanıtarak başlayacak, ardından sağlıklı kentlerin neden önemli olduğunu ve Tek Sağlık yaklaşımının kentlerde nasıl uygulanabileceğini açıklayacaktır. Bu

bağlamda, önerilen kentsel planlama modeli detaylı bir şekilde incelenecek ve Tek Sağlık ilkelerinin kent planlamasına nasıl entegre edilebileceği tartışılacaktır.

Tek Sağlık Nedir?

Tek Sağlık, insan sağlığı, hayvan sağlığı ve çevre sağlığını bir araya getiren bütüncül bir yaklaşımdır. Bu kavram, sağlık alanındaki uzmanların, veterinerlerin, çevre bilimcilerin ve diğer disiplinlerden gelen profesyonellerin işbirliği yaparak, sağlığın karmaşıklığını anlamayı ve yönetmeyi amaçlar. Kökeni, insan sağlığı ve hayvan sağlığı arasındaki bağlantıları keşfetme çabalarına dayanmaktadır. İlk olarak, zoonotik hastalıkların (hayvanlardan insanlara bulaşan hastalıklar) önemi vurgulanmış ve bu hastalıkların sadece insan sağlığını değil, aynı zamanda hayvan sağlığını ve çevre sağlığını da etkilediği fark edilmiştir [1].

Tek Sağlık, insan, hayvan ve çevre arasındaki

karmaşık etkileşimleri anlamaya odaklanır. Örneğin, bir çiftlikte ortaya çıkan bir hastalık sadece hayvanlara değil, aynı zamanda çevre koşullarına ve insanlara da etki edebilir. Bu nedenle, bu üç bileşen arasındaki sağlıklı ilişkilerin sürdürülmesi, bütünsel bir sağlık yaklaşımının temelini oluşturur.

Tek Sağlık yaklaşımının temel ilkeleri şunlardır [2]:

İnterdisipliner İşbirliği: Sağlık profesyonelleri, veterinerler, çevre bilimcileri ve diğer disiplinler bir araya gelerek ekip çalışması yapmalıdır.

Önleyici Yaklaşım: Hastalıkların önlenmesi ve kontrol edilmesi, tedaviden öncelikli olmalı, tedavi önlemenin yapılmadığı durumlarda gündeme gelmelidir.

Çok Sektörlü Yaklaşım: Sağlık, tarım, çevre ve diğer sektörler arasında entegre bir işbirliği sağlanmalıdır.

Bilim Temelli Kararlar: Kararlar, güçlü bilimsel kanıtlar temelinde alınmalıdır.

Bu ilkeler, Tek Sağlık yaklaşımının uygulanmasında rehberlik eder ve sağlığın sadece insanlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda hayvanlar ve çevre ile olan derin ve karmaşık ilişkileri içerdiğini vurgular.

Sağlıklı Kentler ve Tek Sağlık

Sağlıklı kentler, sadece fiziksel sağlık değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve çevresel açılardan da sağlığı destekleyen ve geliştiren kentsel alanlardır. Bu kentler, sakinlerine güvenli, erişilebilir, çeşitli ve sürdürülebilir bir yaşam sunmayı hedefler. Sağlıklı kentlerin bileşenleri arasında sağlık hizmetlerinin erişilebilirliği, yeşil alanların varlığı, temiz çevre koşulları, güvenli ulaşım sistemleri ve toplumsal katılımın teşvik

edilmesi gibi faktörler bulunur [3].

Tek Sağlık yaklaşımı, sağlıklı kentlerin planlanmasında önemli bir rol oynayabilir. İlk olarak, kent planlaması süreçlerinde farklı disiplinlerden gelen uzmanların bir araya gelerek işbirliği yapması, Tek Sağlık ilkelerinin temelini oluşturur. Sağlıklı kentlerin tasarımında, insan, hayvan ve çevre sağlığını korumak için bütüncül bir bakış açısı benimsenmelidir. Bu, yeşil alanların artırılması, çevre dostu ulaşım sistemlerinin teşvik edilmesi ve kentsel planlamada sağlık odaklı politikaların benimsenmesi gibi uygulamaları içerir.

Dünya genelinde birçok şehir, Tek Sağlık ilkelerini benimseyerek sağlıklı kentlerin oluşturulmasında başarı elde etmiştir. Örneğin, Singapur, yeşil altyapı projeleri ve sürdürülebilir kentsel planlama yaklaşımlarıyla sağlıklı bir kent modeli sunmaktadır [4]. Almanya'da Freiburg, çevre dostu uygulamalarıyla tanınan bir kenttir. Temiz enerji kullanımı, yeşil binalar, bisiklet yolları ve toplu taşıma sistemleri konusundaki çabalarıyla öne çıkar [5].

Ayrıca, Türkiye genelinde de Tek Sağlık ilkelerini benimseyerek sağlıklı kentlerin oluşturulmasında başarı elde eden İstanbul, Bursa, Trabzon Büyükşehir Belediyesi, Çankaya Belediyesi uygulamalarını örnek gösterebiliriz.

İstanbul Sağlıklı Kent Yaklaşımı:

İstanbul, tarihi zenginlikleri, kültürel çeşitliliği ve coğrafi konumuyla öne çıkan bir metropoldür. Ancak, hızlı nüfus artışı, yoğun trafik, çevre kirliliği gibi sorunlar da beraberinde gelmektedir. İstanbul, bu zorluklarla başa çıkabilmek ve sağlıklı bir kent modelini benimsemek adına çeşitli adımlar atmıştır [6].

Çevresel Sağlık: İstanbul, yeşil alanların artırılması, su kaynaklarının korunması ve çevre dostu uygulamaların teşvik edilmesi gibi çevresel sağlık ilkelerine odaklanmıştır. Bu, şehirde yaşayanların temiz hava solumasını ve doğayla iç içe bir yaşam sürmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

Ulaşım ve Trafik: İstanbul, toplu taşıma sistemlerini güçlendirmiş, bisiklet yolları ve yaya dostu alanlar oluşturarak trafik sorununa çözüm aramıştır. Bu sayede hava kirliliği ve stres seviyelerinde azalma hedeflenmiştir.

Sağlık Hizmetleri: Şehir, sağlık hizmetlerine erişimi artırmak amacıyla yeni sağlık merkezleri açmış ve sağlık personeli kapasitesini güçlendirmiştir. Aynı zamanda, toplum sağlığını desteklemek adına bilinçlendirme kampanyalarına önem verilmiştir.

Hayvan Sağlığı ve Gıda Güvenliği: Hayvanların sağlıklı olması, onlardan elde edilen gıdaların güvenliğini sağlamak açısından önemlidir. Hayvan sağlığı ve refahının korunması, güvenilir gıda temini için temel bir unsurdur. Hayvanlardaki hastalıkların kontrol altına alınması, gıda zincirinde hastalık bulaşma riskini azaltır.

Bursa Sağlıklı Kent Modeli:

Bursa, tarihi mirası, sanayileşmiş yapısı ve kültürel zenginlikleriyle dikkat çeken bir şehirdir. Ancak, şehirleşme ve nüfus artışı gibi faktörlerle beraber ortaya çıkan sorunlarla başa çıkabilmek adına Bursa, sağlıklı kent modelini benimsemekte ve uygulamaktadır [7].

Yeşil Alanlar ve Doğa: Bursa, şehir

içinde ve çevresinde yeşil alanları koruma ve artırma politikalarına önem vermektedir. Bu sayede şehir sakinleri, temiz hava soluyabilecekleri, doğayla iç içe vakit geçirebilecekleri alanlara erişim sağlamaktadır.

Ulaşım ve Bisiklet Yolları: Toplu taşıma sistemini güçlendiren Bursa, aynı zamanda bisiklet yollarını genişleterek sürdürülebilir ulaşımı teşvik etmektedir. Bu adım, hem trafik sorununu azaltmayı hem de şehir sakinlerinin aktif bir yaşam tarzını desteklemeyi amaçlamaktadır.

Sağlık Hizmetleri ve Bilinçlendirme: Bursa, sağlık hizmetlerine kolay erişimi sağlamak için yeni sağlık merkezleri açmış ve sağlık personeli kapasitesini artırmıştır. Ayrıca, toplum sağlığını artırmak amacıyla düzenlenen bilinçlendirme kampanyalarına aktif bir şekilde katılım sağlamaktadır.

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Hizmetleri: 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'na tabi olarak, ihbarı mecburi bir hastalık ortaya çıktığında veya ani hayvan ölümleri olduğunda veteriner hekimin raporu doğrultusunda durumu Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü'ne bildirir ve ilgililerce alınacak yasal tedbirleri uygular.

Sahipsiz Hayvanlarla İlgili Çalışmalar: Sahipsiz hayvanların muayene, tedavi, aşılama, kısırlaştırma ve sahiplendirme gibi konularda gerekli çalışmaları yapar.

Bursa'nın sağlıklı kent modeli, şehir planlamasında ve yönetiminde sağlık ilkelerini öne çıkaran bir başarı hikayesidir. Yeşil alanların korunması, sürdürülebilir ulaşım politikaları ve sağlık hizmetlerine

erişimdeki iyileştirmeler, Bursa'nın sakinlerine daha sağlıklı bir yaşam sunmayı amaçlamaktadır. Bursa'nın deneyimleri, diğer şehirler için de bir ilham kaynağı olabilir ve sağlıklı kent modellerinin yaygınlaşmasına katkı sağlayabilir.

Çankaya Sağlıklı Kent Modeli:

Şehir planlamasında ve yönetiminde sağlık ilkelerine odaklanan bir başarı öyküsüdür. Yeşil alanların, hayvan sağlığının korunması, sosyal etkileşimin artırılması ve bilinçlendirme programları gibi unsurlar, Çankaya'nın sakinlerine sağlıklı bir yaşam sürme imkanı sunmayı amaçlamaktadır [8].

Bu başarı örnekleri, Tek Sağlık prensiplerinin kentsel planlamada nasıl etkili bir şekilde uygulanabileceğini göstermektedir. Sağlıklı kentlerin oluşturulması, sadece fiziksel sağlık değil, aynı zamanda toplumsal refah ve çevresel sürdürülebilirlik açısından da kritik öneme sahiptir. Tek Sağlık yaklaşımı, bu hedeflere ulaşmada etkili bir araç olabilir.

Tek Sağlık Uygulamaları

Sağlıklı kentlerin oluşturulmasında Tek Sağlık yaklaşımı, çeşitli uygulamalarla etkili bir şekilde hayata geçirilebilir. İlk olarak, kent planlaması süreçlerine farklı uzmanlık alanlarından gelen profesyonellerin katılımını sağlamak önemlidir. İnsan, hayvan ve çevre sağlığını bir araya getiren bütüncül bir perspektif, kentsel alanların daha sağlıklı ve sürdürülebilir olmasını sağlar. Ayrıca, yeşil alanların artırılması, çevre dostu ulaşım sistemlerinin teşvik edilmesi ve sağlık hizmetlerinin kentsel alanlara daha eşit dağıtılması gibi uygulamalar, Tek Sağlık yaklaşımının sağlıklı kentlerde uygulanmasına katkı sağlar.

Tek Sağlık yaklaşımı, insan, hayvan ve çevre sağlığını iyileştirmek için birçok işbirliği örneği sunar. Örneğin, bir kentteki veterinerler, halk sağlığı uzmanları ve çevre bilimcileri bir araya gelerek ortak projeler geliştirebilir. Bu projeler, zoonotik hastalıkların izlenmesi, kentsel tarımın teşvik edilmesi ve çevre kirliliğinin kontrol edilmesi gibi konuları içerebilir. Ayrıca, toplum katılımını artırmak için sağlık etkinlikleri ve eğitim programları düzenlemek de önemli bir işbirliği örneğidir.

Tek Sağlık yaklaşımını sağlıklı kentlerde uygulamak için politika ve uygulama düzeyinde alınabilecek önemli önlemler bulunmaktadır. Bunlar arasında kentsel planlama politikalarında Tek Sağlık ilkelerinin entegrasyonu, çeşitli uzmanlık alanlarından gelen profesyonellerin katılımını teşvik eden alanlar oluşturulması ve toplum bilincini artırmak amacıyla eğitim kampanyalarının düzenlenmesi gibi adımlar yer almaktadır. Ayrıca, kentsel altyapı projelerinin insan, hayvan ve çevre sağlığını göz önünde bulunduracak şekilde tasarlanması da önemlidir.

Sonuç ve Öneriler

Makalenin ana bulguları, Tek Sağlık yaklaşımının sağlıklı kentlerin planlanmasında önemli bir rol oynayabileceğini gösteriyor. İnsan, hayvan ve çevre sağlığı arasındaki derin etkileşimleri anlamak, kent planlama süreçlerine entegre etmek ve bu bağlamda sürdürülebilir, sağlıklı kentler oluşturmak, toplumların genel sağlığına olumlu bir katkı sağlayabilir.

Tek Sağlık yaklaşımı, sağlıklı kentlerin tasarlanması ve sürdürülmesinde bütüncül bir perspektif sunar. Bu yaklaşım, kentsel planlama

süreçlerinde farklı uzmanlık alanlarından gelen profesyonellerin işbirliği yapmasını teşvik ederek, sağlıklı kentlerin oluşturulmasında etkili bir çerçeve sunar. İnsan, hayvan ve çevre sağlığının birbirinden ayıramayacağını vurgular ve kentlerin bu bütünlüğü gözetmesini gerektirir.

Sağlıklı kentlerin oluşturulması ve sürdürülmesinde Tek Sağlık prensiplerine uygun olarak atılması gereken adımlar şunları içermelidir:

Kentsel Planlama Süreçlerine Entegrasyon: Tek Sağlık ilkeleri, kent planlama süreçlerine entegre edilmelidir. Farklı disiplinlerden gelen uzmanlar, kentsel projeleri bir araya getirerek bütüncül bir sağlık perspektifi sunmalıdır.

Toplum Katılımı: Sağlıklı kentlerin oluşturulmasında toplumun katılımı önemlidir. Tek Sağlık projelerinde halkın bilinçlendirilmesi ve katılımının artırılması, sürdürülebilir sonuçlar elde etmek için kritiktir.

Çevresel Sürdürülebilirlik: Sağlıklı kentler, çevresel sürdürülebilirlik ilkesini benimsemelidir. Yeşil altyapı projeleri, atık yönetimi ve enerji tasarrufu gibi çevresel faktörler, Tek Sağlık prensipleriyle uyumlu bir şekilde ele alınmalıdır.

Veteriner Hizmetleri ve Kontrol Programları: Hayvan sağlığını korumak için etkili veteriner hizmetleri sunulmalı ve hayvan hastalıklarıyla mücadele için düzenli kontroller sağlanmalıdır.

Hayvan Barınakları ve Bakım Merkezleri: Sokak hayvanları için uygun barınaklar ve bakım merkezleri oluşturularak, onların sağlığı ve refahı korunmalıdır. Bu merkezler, aşılardan

sterilizasyona kadar geniş bir yelpazede hizmetler sunmalıdır.

Bu önerilerin uygulanması, sağlıklı kentlerin oluşturulması ve sürdürülmesinde önemli adımlar atılmasına katkı sağlayabilir, böylece insan, hayvan ve çevre sağlığına odaklı bir kentsel gelecek inşa edilebilir.

Referanslar

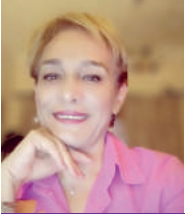
1. World Health Organization. (2017). One Health. Retrieved from <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/one-health>
2. Centers for Disease Control and Prevention. One Health Basics. Retrieved from <https://www.cdc.gov/onehealth/basics/index.html>
3. World Health Organization. What is a healthy city. Retrieved from <https://www.who.int/europe/groups/who-european-healthy-cities-network/what-is-a-health-city>
4. Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği, "Ekolojik kentler," Kentli Dergisi, yıl 7, sayı 24, Temmuz- Ağustos-Eylül 2016, ISSN 2146-0566.
5. K. Berg. (2020, Ekim). "Sağlıklı Kent," deutschland.de [Online]. Erişim: <https://www.deutschland.de/tr/topic/cevre/saglikli-kentler-nero-sehircilik-arastirma-dalinin-hedefi>
6. M. Aksoğan, M. Çalış Duman, "Akıllı şehir uygulamaları; Malatya örneği smart city Applications; Malatya example," 1. Uluslararası Battalgazi Multi Disipliner Çalışmalar Kongresi, c. I, Malatya, Türkiye, 2018.

7. Bursa Büyükşehir Belediyesi. (2018). Akıllı Şehir Yolunda Bursa [Çevrimiçi]. Erişim: <http://akillisehir.bursa.bel.tr/>
8. Çankaya Belediyesi, (2018, Nisan). Çankaya kent sağlık göstergeleri ve çankaya kent sağlık gelişim planı 2019-2023, Ankara [Online]. Erişim: <http://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/04/Cankaya-Belediyesi-2018.pdf>

GIDA KAYNAĞI OLARAK HAYVAN-BİTKİ ÜRETİMİ/TÜKETİMİ VE TEK REFAH/TEK SAĞLIK

Küreselleşme 20'nci yüzyıl sonlarında, bilgi teknolojilerinden beslenerek, kapitalizmin yeni bir 'tekno-ekonomik paradigma' temelinde farklı bir birikim rejimi oluşturmasını mümkün kılan dönüşümün adıdır.

PROF. DR. DİLEK ARSOY

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
VETERİNER FAKÜLTESİ
ZOOTEKNİ A.D.
LEFKOŞA-KUZZEY KIBRIS TÜRK
CUMHURİYETİ

Küreselleşmenin hegemonik güç kazanması ile, tarım da piyasa düzenine dâhil olmaya başlamıştır. Küreselleşme süreci tarım ürünleri üretimini ve ticaretini piyasa ilişkilerine bağımlı hale getirdiğinden daha az girdi ile en yüksek verim esasına dayalı endüstriyel üretim modelini benimseyen ve tohum (bitki ya da hayvan), canlı hayvan, makine, yem, katkı maddeleri, ilaç, alet ve ekipman, kimyasal gübre ve biyoteknoloji gibi tüm alanlarda küreselleşme odaklı bir paradigma değişimi meydana gelmiştir. Tarımsal üretimin birincil amacı insanların temel beslenmesinde ihtiyaç duyduğu besin hammaddelerini üretmektir. Bu üretimi yaparken de kaynakların verimli ve sürdürülebilir kullanılmasını sağlamak ve bitki-hayvan-insan ve çevre ara yüzlerinin sağlıklı ve ulaşılabilir ekonomik ilişkisine olanak tanımadır. Günümüzde küreselleşme ve endüstriyel üretim bu yapıyı ülkeler, ülke içerisindeki gruplar, bitkiler, hayvanlar, çevre ve insan özelinde sektöre uğratmış ve iklim değişikliği, açlık, beslenme yetersizlikleri,

yoğun beslenme, TEK refah sorunları, çevresel kirlenme (toprak, hava, su) ve toksisite, kaynakların hoyratça tüketilmesi, yerel genetik kaynakların yok edilmesi, gıda etiği sorunları, ekonomik ve sosyal sorunlar ve bunlara bağlı sağlık sorunları ile yüz yüze getirmiştir.

Tek Sağlık, refahın insan, hayvan, bitki ve çevre sağlığına dayandığı, hayvan ve insan sağlığına ilişkin bilgilerin entegrasyonu ve paylaşımının verimli sağlık sistemlerinin anahtarı olduğu ilkesinin bütüncül yaklaşımıdır. Bu bakış açısı, insan-hayvan-bitki-çevre arayüzünde sağlık sorunlarının ele alınmasından sorumlu tüm sektörler arasında iş birliğini, iletişimi, kapasite geliştirmeyi ve koordinasyonu güçlendirmeyi amaçlar. Tek Sağlık yaklaşımında temel amaçlar: 1. Bitkilerin, ekosistemin, insanların ve hayvanların sağlığını sürdürülebilir bir şekilde dengelemek ve optimize etmektir. Bu amacı gerçekleştirirken tüm sistemlerin birbiri ile bağlantılı ve hatta bağımlı olduğu

ilkesi üzerine kuruludur. 2. Birden fazla sektörü, disiplini ve bilim dalını bir araya getirir. 3. Refah, sağlık ve ekosistemlere yönelik tehditlerle bütünsel olarak mücadele eder ve açıklar. 4. Temiz su, enerji ve hava gibi en doğal gereksinimlere olan ihtiyacı birlikte ele alır. 5. Gıda güvenliği ve güvenilirliğini sürdürülebilir kalkınma ile birlikte geliştirir. 6. İklim değişikliğinin etki ve nedenleri konusunda sektörler arası iş birliği ile hareket eder. Aynı zamanda, ekonomi, ekosistem sağlığı, kentleşme, göç, savaş, sosyolojik davranış biçimleri gibi sosyal bilimlerde de dahil olmak üzere hızla büyüyen sinerjik disiplinleri temsil eder (Arsoy 2022)

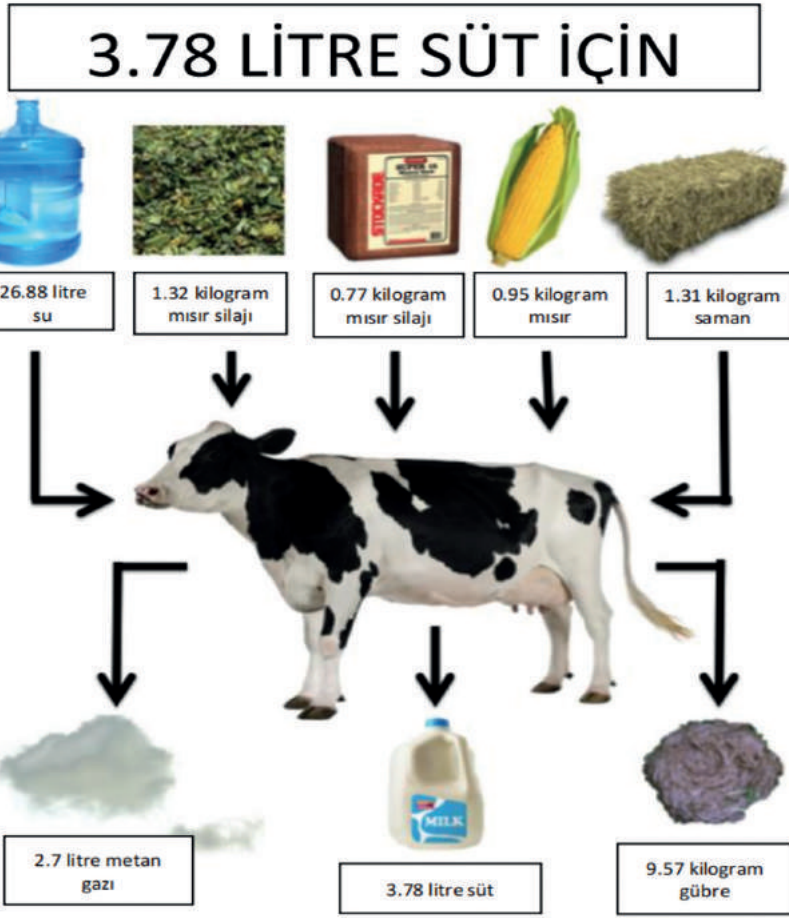
Bu yaklaşım ve üretim biçimi tüketiciyi gıda güvenliği / güvenliği ve ekonomisi konularında

da doğrudan etkilemiş ve gittikçe olumsuzlaşan bir durumda etkilemeye devam etmektedir. Kent yaşamı üretimin bu etkilerinden az da olsa haberdar olmakla birlikte farklı üretim modellerinin doğrudan ve dolaylı olarak kendi yaşamını ne şekilde etkilediği ile ilgili olarak farkındalığı yeterli değildir. Bu nedenle özellikle tüketicinin bilinçlenmesi adına üretim modellerini ve etkilerini TEK SAĞLIK yaklaşımı çerçevesinde değerlendirmek ve çözüme ulaştırmak çok önemli bir gerekliliktir.

ÜRETİM VE GIDA GÜVENİLİRLİĞİ/ GÜVENLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Küresel nüfusun 2100 yılına kadar 11 milyarı aşması bekleniyor. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), bunun süt, et ve et gibi yüksek

kalitede protein talebinde % 60'lık bir artışa neden olacağını tahmin ediyor. Hayvancılık sektörü şu anda dünyanın en büyük doğal kaynak kullanıcısıdır: Otlatma veya hayvansal yem üretimi için kullanılan tarım arazilerinin % 8'ini ve başta yem bitkilerinin sulaması olmak üzere küresel su kullanımının % 8'ini kapsamaktadır. Ayrıca iklim değişikliği ve modern konvansiyonel tekniklerin (ör., Hayvan sağlığı ürünleri, yem katkı maddeleri ve yem katkıları, Genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO), hayvanların besleme stratejileri) kullanımının potansiyel sağlık yan etkileri (kanser, metabolizma hastalıkları, otoimmün bozukluklar, beslenme bozuklukları, zoonoz hastalıklar, antibiyotik direnci) gıda güvenliğine karşı tehdit oluşturmaktadır. Kaynaklarımızın

korunması için anahtar, mevcut tarım arazilerinin çoğundan tarımsal sağlıklı çıktıyı artırmanın sürdürülebilir yollarının geliştirilmesidir. FAO, artan küresel gıda ve protein talebini karşılamak için artan üretimin %70'inin teknolojinin kullanımından geleceğini tahmin ediyor ki bu da gıda güvenliği olan tehdidin de aynı boyutta artacağını bir göstergesidir. Hayvan hastalıkları ve hayvan refahı ise bu tehdidin diğer bileşenleridir. Hayvan ölümleri ve morbidite sebebiyle kayıpların azaltılması hayvansal proteinin arz ve erişimini önemli ölçüde artırabilir. Halen yanlış hayvan yetiştiriciliği nedeniyle yıllık canlı hayvan üretiminin %20'si kaybolmaktadır.

1980'lerden bu yana uygulanan entansif ve teknolojiyi bilinçsizce kullanan hayvan yetiştirme teknikleri 1.Çiftçi aile gelirlerini azaltmış,

perakendecinin payını arttırmıştır 2.Çevresel kirlenme ve ekolojik bozulmayla yer altı sularına nitrit, nitrat, havaya amonyak ve metan, ilaç kalıntıları, topraktaki fosfat doymu, karbon sorunları, yığılı dışkıların nitro oksit üretmesi ve hayvanların doğalarına uygun olmayan yemleme nedeniyle çıkan metan gazı vd her gün artmaktadır. FAO (2006)'nın açıklamasına göre Dünya da toplam küresel sera gazı salınımlarının %18'i modern konvansiyonel hayvancılıktan oluşmakta ve buna hayvancılık amaçlı toprak değişimleri de (ormanların yok edilerek hayvan yemi amaçlı dikim) de katılırsa oranın %27 gibi çok yükseldiği görülmektedir (Uygun ve Arsoy 2023). Özellikle ABD tarım sübvansiyonlarının çevre üzerinde son derece zararlı etkileri olmuştur. Yem bitkileri için daha fazla sübvansiyon alabilmek adına,

çiftçiler marjinal bir şekilde tarım arazilerini ekmişlerdir. Ekinlerin aşırı üretimi ormansızlaşmaya ve daha fazla herbisit, böcek ilacı, su ve arazi kullanımını teşvik etmiş ve büyük ölçekli tarım işletmeciliği, su kaynaklarının hayvan atıklarından ve tehlikeli kimyasallardan kirlenmesine neden olmuştur. Sübvansiyonlar et ürünlerini tüketicilere daha ucuz bir fiyata sunduğundan, insanlar tahıl, sebze ve meyvelerden çevre için daha negatif etkisi olan et ve süt ürünlerinden oluşan gereğinden daha yüksek proteinli bir diyet yemeye teşvik edilmiştir. Örneğin Türkiye'de toplam ekilebilir arazi içerisinde yem bitkileri ekimi 2012 yılı itibarıyla %9,2'dir ve 2003 den bu yana her yıl artarak devam etmiştir. Yıllık kaba yem ihtiyacı 55 milyon ton olup bunun 45,684.682 milyon tonu büyükbaş, 9.403.646 milyon tonu küçükbaşlar içindir. Aynı zamanda biyolojik çeşitlilik ve bitki/hayvan varyasyonu da dramatik biçimde azalmaktadır. Türkiye'de tavukçuluk ve bitkisel tohum kesinlikle bu durumdadır. Sığırcılık ise bu bağlamda doyuma ulaşmıştır. 3. Yüksek verim için özel olarak modern ya da genetik teknikler kullanılarak üretilmiş ve standartlaştırılmış bitki ve hayvan ırklarının yetiştirilmesi ile birlikte taze ürünlerin organoleptik kalitesi ve çeşitliliği de çok büyük bir kayba uğramıştır ve katkı maddeleri oranı artmıştır. 4. Üretici ve tüketici arasındaki güvensizlik ve belirsizliğin artışı, gıda paniklerini tetiklenmektedir. BSE (Deli Dana) ve FMD (Şap) krizleri, LSD, Antibiyotik direnci (Taştan vd.2019), zoonozlar et sanayi ve modern üretim üzerinde büyük şaibeye yol açmıştır. 5.Beslenme bozuklukları ve metabolik sorunlar kaygı verici boyuttadır (Otoimmün hatalıklar, d-kardiyo vasküler hastalıklar ve kanser, diyabet vakalarının hızla artışı). Benzer durum

özellikle bitkisel üretimde buğday, mısır, soya, ayçiçeği gibi GDO'lu ürünler için de söz konusudur.

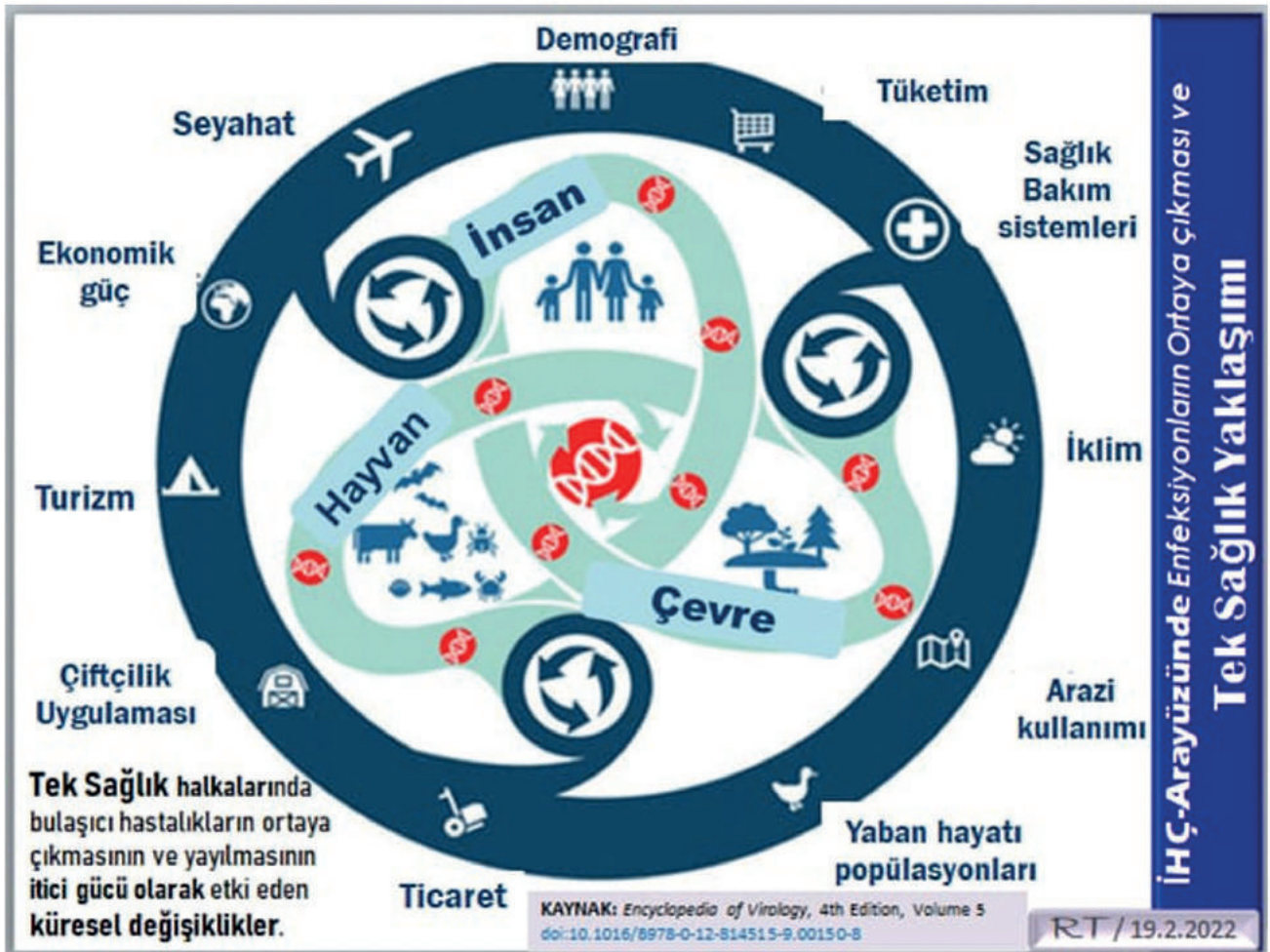
Hayvansal ve bitkisel ürünlerin ve gıdanın üretiminde, sanayi modellerinin taklit edilerek ve kısa vadede yüksek karlar elde etmeye yönelik anlayış ile yapılan üretim, uzun vadede sürdürülemez ve gittikçe doğal ve sağlıklı üründen uzaklaşan bir üretim şekli olmaktadır.

İklim değişikliğinin patojenler, insan, çiftlik hayvanları, evcil hayvanlar ve vahşi yaşamın sağlık durumu üzerinde yem ve gıda güvenliğini tehlikeye attığını, ilaca dirençli enfeksiyonlar ve vektör kaynaklı hastalıklar da dahil olmak üzere bulaşıcı hastalıkların yayılmasını artırdığını göstermektedir (Uygun ve Arsoy 2023).

Bulaşıcı hastalıklar küresel toplumun karşı karşıya olduğu en önemli sağlık ve güvenlik sorunları arasındadır. Düşük gelirli ülkelerde bulaşıcı hastalıklar insan hastalık yükünün yüzde 60'ından fazlasını oluşturur ve hem insan hem de hayvan popülasyonlarının refahı için önemli bir tehdit oluşturan hayvan hastalıklarının başlıca nedenidir. Salgın eğilimli zoonotik hastalıklar ve daha çok da endemik zoonozlar (vektör kaynaklı olanlar dahil) sürekli bir sosyal ve ekonomik yük oluşturur. Endemik zoonozlar özellikle düşük gelirli ülkelerde, esas olarak yoksul ve marjinal popülasyonları etkilediklerinden, sıklıkla "ihmal edilen zoonotik hastalıklar (NZD'ler)" olarak tanımlanır. Bu grup kuduz, şarbon, bruselloz, sığır tüberkülozu, sistiserkoz, leptospiroz,

Japon ensefaliti, Batı Nil virüsü enfeksiyonu, Dang humması, Afrika tripanosomiasisi (uyku hastalığı), Lyme hastalığı, Rift Vadisi ateşi, ve ekinokokus gibi oldukça yaygın hastalıkları içerir (Taştan 2022).

Gıda kaynaklı tehlikeler ise dünya çapında ortaya çıkan karmaşık gıda güvenliği sorunlarıyla yeni boyutlar kazanmıştır. Zoonotik ve zoonotik olmayan patojenler, kimyasal kirleticiler ve ıslah yoluyla meydana gelen kalıtsal kusurlar da dahil olmak üzere tehlikeler, hasattan tüketim zamanına kadar herhangi bir noktada gıda zincirine girebilir. Kimyasal kirleticiler de hasattan önce gıda zincirine girebilir. Örneğin; hayvanlardaki veteriner ilaç kalıntıları, yem katkıları, ve bitkilerdeki pestisitler veya hava, su ve toprak kirliliği yoluyla ağır metaller insan ve

hayvan sağlığını etkileyebilir. Yiyecek ve su kirliliği ise sadece halk sağlığını değil, hayvanları da etkileyen çok önemli bir kontaminasyondur. Antimikrobiyal direnç (AMR), insan, hayvan ve bitki sağlığında olduğu kadar gıda güvenliği ve gıda güvenilirliğinde de çok önemli bir rol oynamaktadır. Endüstriyel hayvancılığın yüksek verim talebi ve hayvan refahına uygun olmayan ortamlarında yetiştirilen hayvanlarda stres ve strese bağlı hastalıklar nedeniyle daha fazla antibiyotik kullanımı söz konusudur dolayısı ile üretim tekniklerini düzeltmeden ya da düzenlemeden AMR direncini engellemek söz konusu değildir.

2000'li yıllardan itibaren Q fever, Bovine ensefalopati (BSE), şap hastalığı, Salmonella, verotoksijenik E. col, aflotoksin, dioksin ve kuş gribi (Avian Influenza), yalancı kuduz, mavi dil kırım kongo kanamalı ateşi, antrax, brusellozis, ve covid 19 gibi ülkeleri ya da tüm dünyayı etkileyen epidemi ve pandemi krizlerinin etkileri (Taştan 2022) , hayvansal üretiminin, salt üretimden daha fazlası olduğu bilincinin artmasına yol açmıştır ve hayvan refahı ve hakları ve kontrolü kavramı önem kazanmıştır.

Yabancı genler taşıyan transgenik mahsullerin yaygın olarak kullanımı, insanlar için potansiyel toksisite ve alerjiye duyarlılık endişeleri, gen akışı şansı gibi potansiyel çevresel riskler, hedef olmayan organizmalar üzerindeki olumsuz etkiler, yabani otlarda ve böceklerde direnç gelişimi nedeniyle engellerle karşılaşmaktadır. GDO gıdalarla ilişkili sağlık riskleri, toksinler, alerjenler veya genetik tehlikelerle ilgilidir Kumar vd (2020). İnsan sağlığı (toksisite ve alerji) ve çevre (çevreye transgen akışı olasılığı ve biyoçeşitlilik üzerindeki olumsuz

etki açısından transgenik gıdaların güvenliğine ilişkin endişeler dile getirilmiştir (Mertens, 2008). Transgenik ekinlerle ilişkili potansiyel sağlık riski olan toksisite ve alerji konusu her zaman tartışmalı olmuştur.

“Hayvanların insanlar tarafından oluşturulan çevreye herhangi bir acı veya rahatsızlık duymaksızın uyum gösterebilmesi olarak tanımlanan çiftlik hayvanları artık Avrupa genelindeki sıradan insanlar için önemli bir konu durumuna gelmiştir. Gıda için yetiştirilen hayvanlardan refah standarttı yüksek olan hayvanların tüketimine olan talebin her geçen gün arttığını görmek mümkün olmaktadır. Bu kavram, ülkelerin sosyo ekonomik standartları ile ilişkili olarak yükselen bir tüketim trendi olarak gelişmektedir. Organik tarım ve hayvancılık, iyi tarım uygulamaları gibi sistemlerden elde edilen ürünlerin tercih edilmesi ve gezen tavuk yumurtası gibi kavramların tüketici nezdindeki algısının oluşması ve satın alınma talebinin artması ile bugün kendini ifade etmektedir (Arsoy 2019). Dolayısı ile üretim zinciri şimdi, iyi bir hayvan refahını toplam gıda kalitesinin önemli bir niteliği olarak sunmaya giderek daha fazla odaklanmaktadır (Kjaernes ve Lavik, 2008). Genel olarak çiftçiler hayvan refahını çiftçiliğin önemli bir yönü olarak görmekte ve hem üreticiler hem de perakendeciler ve diğer gıda zinciri oyuncularını iyi hayvan refahı için tüketici kaygılarını, ticari stratejilerine karlı bir şekilde dahil edebilecekleri bir iş fırsatı olarak görmektedirler (Roe ve Buller, 2008).

Özellikle entansif üretim sistemlerinden kaynaklanan tehditlere karşı önlem alma, hazırlıklı olma, erken uyarı, erken tespit, müdahale ve iyileştirme, biyolojik

çeşitliliği korumak, dayanıklılık oluşturmak, , sürdürülebilir sağlık, geçim kaynakları , gıda sistemleri ve hayvan refahı sağlamak için çevresel boyutu entegre eden koordineli Tek Sağlık yaklaşımlarını gerektirir (Arsoy 2021). Bu durum ilk önce yetiştirme sistemlerinin bitki/hayvan refahı ve sağlığı odaklı olarak tasarlanmasını ve TEK REFAH kavramı içerisinde düşünülmesini zorunlu kılmaktadır.

Endüstriyel üretimden kaynaklanan sorun ve açmazların kabul edildiğinin en önemli göstergesi ise güvenli ve güvenilir gıda olarak lansmanı yapılan alternatif yetiştirme metotları olan iyi hayvancılık uygulamaları, organik yetiştiricilik ve bununla ilgili sertifikasyon programlarıdır. Hayvan refahı uygulama yasa ve yönetmelikleri de günümüzde bu yıkımın sonuçlarını gidermeye çalışan bir yaklaşımdır (Arsoy 2022a).

Sonuç

1980'ler den bu yana tarım sektöründe teknoloji kullanımının yaygınlaşması, bitkisel ve hayvansal üretimin endüstriyel üretim modellerine evrilmesi artan dünya nüfusunun beslenme ihtiyacını karşılamak amacı üzerinden yola çıkan bir yaklaşım ve politika olmasına rağmen ister TEK REFAH- TEK SAĞLIK yaklaşımı isterse beslenme hakkı üzerinden değerlendirdiğimizde amacına ulaşamamış bir modeldir. COVID-19'un ekonomik etkilerinden kaynaklanan tüketici gıda fiyatlarındaki enflasyon nedeniyle 2020'de yaklaşık 3,1 milyar insan sağlıklı beslenememiştir. 2021'de dünyada yaklaşık 2,3 milyar insan orta veya ciddi düzeyde gıda güvensizliği yaşamaktadır ve küresel nüfusun yüzde 11,7'si ciddi seviyelerde gıda güvensizliği ile karşı karşıya kalmaktadır.

Kaynaklar

- Arsoy D. (2019). Hayvan Üretim Method ve Yaklaşımlarının Gıda Etiği Bağlamında Sonuçları ve Çözüm Önerileri. Talug C., Yalim N.Y., Ataman P., Kurtoğlu A. (Ed) 2. Uluslararası Tarım ve Gıda Etiği Kongresi Kitabı. ISBN:978-605-80738-3-8, s:147-158. 24-25 Ekim, İzmir, Türkiye.
- Arsoy D. (2020). Keçi Yetiştiriciliğinde Hayvan Refahı (Bölüm 7). Kaymakçı M., Arsoy D., Akçiçek E. (Ed), Yetiştiricilikten Kültüre Türklerde Keçi.Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları (1. Baskı) içinde (123-133). ISBN:978-605-9415-55-2. Lefkoşa.KKTC.
- Arsoy D. (2022a).Konvensiyonel hayvan yetiştiriciliği ve TEK SAĞLIK. Avrasya Tarım Ekonomistleri Derneği Aylık yazı dizisi. Ağustos 2022. <http://avrasyated.org.tr/nedmin/production/ckeditor/kcfinder/upload/files/August-2022.pdf>
- Arsoy D. (2022b). Tek Refah ve TEK SAĞLIK. Tasta R. Ak A.,Peker A.,Küçük Biçer B.(Ed) TEK SAĞLIK. 21.Yüzyılın karmaşık sağlık sorunlarıyla yüzleşmek. ISBN: 978-625-6945-00-5,Duvar yayınları. Aralık 2022. İzmir Türkiye.
- Arsoy D.(2021). Ülkemiz Hayvancılığında Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Bölüm 16, sayfa 56-60). Batmaz H.(Ed) Ülkemiz Hayvancılığında Başlıca Sorunlar Ve Öneriler; Farklı Görüşler Öne Çıkanlar. Çiftlik hayvanları hekimliği derneği online yayınları. <https://www.ciftlikhayvanlarihekimligi.org/haberler/ulkemiz-hayvanciliginda-baslica-sorunlar-ve-oneriler/>
- Kjaernes U., Lavik R., (2008). Opinions on animal welfare and food consumption in seven European countries In U. Kjaernes , B. B. Bock , E. Roe J. Roex Consumption, distribution and production of farm animal welfare – opinions and practices within the supply chain , Welfare Quality® Reports No. 7 , 1 126 . Cardiff : University of Cardiff
- Kumar, K., Gambhir, G., Dass, A. (2020). Genetically modified crops: current status and future prospects. Planta 251, 91. <https://doi.org/10.1007/s00425-020-03372-8>
- Mertens M.(2008). Assessment of Environmental Impacts of Genetically Modified Plants. BfN-Skripten 217. Federal Agency for Nature Conservation, New York, USA. <https://www.bfn.de/fileadmin/MDB/documents/service/skript217.pdf>
- Roe E., Buller H., (2008). Marketing animal welfare. Fact sheet. Lelystad. Welfare Quality project.
- Taştan R, Karadenizli A, Ak A.(2019) -Antimicrobial Resistance Problem at the Human Animal Environment Interface and One Health Approach- Natural and Applied Sciences Proseedings E-Book. ISBN: 978-605-69509-6-4 .IMASCON- International Marmara Siences Congress (Autumn 2019), Kocaeli-Türkiye
- Taştan R. (2022). Tek sağlık düşüncesine giriş: 21.yüzyılın 'karmaşık sağlık sorunları' onları hazırlayan nedenlerle yüzleşmeden çözülebilir mi? (Bölüm 1, s:33-71).). Ed: Taştan R, Ak A, Peker A, Küçük Biçe B. Tek Sağlık, 21. Yüzyılın Karmaşık Sağlık Sorunlarıyla Yüzleşmek. Duvar Yayınları. ISBN: 978-625-6945-00-5, İzmir ,Türkiye
- Uygun, İ. & Arsoy, D. (2023). A Two-Pronged Approach to Climate Change and Crop-Livestock Production. IV- International Rural Areas and Ecology Congress Within The Framework of Sustainable Development, October 05-06, 2023 / Girne-Turkish Republic of Northern Cyprus.

2005

TÜRKİYE SAĞLIKLI KENTLER BİRLİĞİ ÜYE BELEDİYELER İLETİŞİM BİLGİLERİ

BELEDİYE	İLETİŞİM	WEB SITE	BELEDİYE	İLETİŞİM	WEB SITE
Abana Belediyesi / Kastamonu	0366 564 11 65	www.abana.bel.tr	Çelebi Belediyesi / Kırıkkale	0318 414 56 00	www.celebi.bel.tr
Adalar Belediyesi / İstanbul	0216 382 78 50	www.adalar.bel.tr	Çiçekpınar Belediyesi / Isparta	0246 421 70 27	www.cicekpinar.bel.tr
Ağın Belediyesi / Elazığ	0424 551 20 18	www.agin.bel.tr	Dağpınar Belediyesi / Kars	0474 334 3011	www.dagpinar.bel.tr
Ağrı Belediyesi	0472 215 11 90	www.agri.bel.tr	Darende Belediyesi / Malatya	0422 615 25 00	www.darende.bel.tr
Akçadağ Belediyesi / Malatya	0422 417 10 36	www.akcadag.bel.tr	Dargeçit Belediyesi/Mardin	0482 381 20 01	www.dargecit.bel.tr
Akdağmadeni Belediyesi / Yozgat	0354 314 12 45	www.akdagmadeni.bel.tr	Denizli Büyükşehir Belediyesi	0258 265 21 37	www.denizli.bel.tr
Akyaka Belediyesi / Kars	0474 261 21 78	www.karsakyaka.bel.tr	Didim Belediyesi / Aydın	0256 811 26 60	www.didim.bel.tr
Akyurt Belediyesi / Ankara	0312 844 1 844	www.akyurt.bel.tr	Digor Belediyesi / Kars	0474 311 20 01	www.digor-bel.tr
Altıeylül Belediyesi / Balıkesir	0266 241 00 10	www.altieylul.bel.tr	Dinar Belediyesi / Afyon	0272 353 60 53	www.dinar.bel.tr
Altınova Belediyesi / Yalova	0226 461 29 40	www.altinova.bel.tr	Doğanşar Belediyesi / Sivas	0346 881 20 27	www.dogansar.bel.tr
Amasra Belediyesi / Bartın	0378 315 10 81	www.amasra.bel.tr	Doğanşehir Belediyesi / Malatya	0346 881 2027	www.dogansar.bel.tr
Antalya Büyükşehir Belediyesi	0242 249 50 00	www.antalya.bel.tr	Edirne Belediyesi	0284 213 91 40	www.edirne.bel.tr
Aralık Belediyesi / Iğdır	0476 411 20 15	www.aralik.bel.tr	Emet Belediyesi / Kütahya	0274 461 30 10	www.emet.bel.tr
Arpaçay Belediyesi / Kars	0474 281 20 18	www.arpacay.bel.tr	Erbaa Belediyesi / Tokat	0850 633 00 60	www.erbaa.bel.tr
Artuklu Belediyesi / Mardin	0482 212 10 48	www.artuklu.bel.tr	Erzurum Büyükşehir Belediyesi	0442 233 00 04	www.erkurum.bel.tr
Aydın Büyükşehir Belediyesi	0256 226 63 52	www.aydin.bel.tr	Fethiye Belediyesi / Muğla	444 90 82	www.fethiye.bel.tr
Aydıncık Belediyesi / Mersin	0324 841 30 50	www.mersinaydincik.bel.tr	Fındıklı Belediyesi / Rize	0464 511 30 10	www.findikli.bel.tr
Bahçelievler Belediyesi / İstanbul	444 0 311	www.bahcelievler.istanbul	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	0342 909 2727	www.gaziantep.bel.tr
Balçova Belediyesi / İzmir	0232 455 20 00	www.balcova.bel.tr	Gazipaşa Belediyesi / Antalya	0262 642 04 30	www.gazipasa.bel.tr
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi	0266 239 15 10	www.balikesir.bel.tr	Gebze Belediyesi / Kocaeli	0262 642 04 30	www.gebze.bel.tr
Bandırma Belediyesi / Balıkesir	0266 711 11 11	www.bandirma-bld.gov.tr	Gölcük Belediyesi / Kocaeli	0262 412 10 12	www.golcuk.bel.tr
Başıskele Belediyesi/Kocaeli	0262 310 12 00	www.basiskele.bel.tr	Göreme Belediyesi / Nevşehir	0384 271 20 01	www.goreme.bel.tr
Bayburt Belediyesi	0458 211 2502	www.bayburt.bel.tr	Güdül Belediyesi / Ankara	0312 728 10 09	www.gudul.bel.tr
Bayındır Belediyesi / İzmir	0232 581 50 00	www.bayindir.bel.tr	Gülyalı Belediyesi / Ordu	0452 811 20 53	www.gulyali.bel.tr
Beşiktaş Belediyesi / İstanbul	0212 236 10 20	www.besiktas.bel.tr	Hatay Büyükşehir Belediyesi	0326 214 91 90	www.hatay.bel.tr
Beykoz Belediyesi / İstanbul	444 6 661	www.beykoz.bel.tr	Haymana Belediyesi/Ankara	0312 658 10 07	www.haymana.bel.tr
Beypazarı Belediyesi / Ankara	0312 762 25 10	www.beypazari.bel.tr	Hilvan Belediyesi / Şanlıurfa	0414 681 20 07	www.hilvan.bel.tr
Bilecik Belediyesi	0228 212 11 68	www.bilecik.bel.tr	İnegöl Belediyesi / Bursa	0224 715 10 10	www.inegol.bel.tr
Birecik Belediyesi/Şanlıurfa	0414 652 10 07	www.birecik.bel.tr	İstanbul Büyükşehir Belediyesi	0212 455 140001	www.ibb.gov.tr
Bozyazı Belediyesi / Mersin	0324 851-3007	www.bozyazi.bel.tr	İzmir Büyükşehir Belediyesi	0232 482 11 70	www.izmir.bel.tr
Buldan Belediyesi / Denizli	0258 431 35 83	www.buldan.bel.tr	Kadıköy Belediyesi / İstanbul	0216 542 50 55	www.kadikoy.bel.tr
Burdur Belediyesi	0248 233 53 90	www.burdur-bld.gov.tr	Kadirli Belediyesi / Osmaniye	0328 718 10 39	www.kadirli.bel.tr
Bursa Büyükşehir Belediyesi	444 16 00	www.bursa.bel.tr	Kahramankazan Belediyesi / Ankara	444 39 02	www.kahramankazan.bel.tr
Çankaya Belediyesi / Ankara	0312 488 88 00	www.cankaya.bel.tr	Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi	0344 223 50 72	www.kahramanmaras.bel.tr
Çankırı Belediyesi	0376 212 14 00	www.cankiri.bel.tr	Karaköprü Belediyesi / Şanlıurfa	0414 347 72 38	www.karakopru.bel.tr

BELEDİYE	İLETİŞİM	WEB SİTE
Karatay Belediyesi / Konya	0332 350 13 13	www.karatay.bel.tr
Karesi Belediyesi / Balıkesir	0266 243 04 00	www.karesi.bel.tr
Karşıyaka Belediyesi / İzmir	0232 399 43 03	www.karsiyaka.bel.tr
Kavak Belediyesi / Nevşehir	0384 257 40 44	www.kavak.bel.tr
Kayseri Büyükşehir Belediyesi	0352 222 89 60	www.kayseri.bel.tr
Keskin Belediyesi / Kırıkkale	0318 515 34 83	www.keskin.bel.tr
Kırıkkale Belediyesi	0318 224 27 61	www.kirikale-bld.gov.tr
Kırklareli Belediyesi	0288 214 13 34	www.kirklareli.bel.tr
Kırşehir Belediyesi	0386 213 44 85	www.kirsehir.bel.tr
Kızılcahamam Belediyesi / Ankara	0312 736 1030	www.kizilcahamam.bel.tr
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	0262 318 10 10	www.kocaeli.bel.tr
Koçarlı Belediyesi / Aydın	0256 761 40 24	www.kocarli.bel.tr
Konak Belediyesi / İzmir	0256 761 40 24	www.kocarli.bel.tr
Konya Büyükşehir Belediyesi	444 55 42	www.konya.bel.tr
Korgun Belediyesi/Çankırı	0376 343 12 65	www.korgun.bel.tr
Kovancılar Belediyesi / Elazığ	0424 611 34 15	www.kovancilar.bel.tr
Körfez Belediyesi / Kocaeli	0262 528 23 02	www.korfez.bel.tr
Kütahya Belediyesi	0274 999 19 43	www.kutahya.bel.tr
Lüleburgaz Belediyesi / Kırklareli	0288 417 10 12	www.luleburgaz.bel.tr
Maden Belediyesi/Elazığ	0424 441 20 09	www.maden.bel.tr
Malkara Belediyesi / Tekirdağ	0282 427 10 33	www.malkara.bel.tr
Mamak Belediyesi / Ankara	444 0 149	www.mamak.bel.tr
Menteşe Belediyesi / Muğla	0252 214 48 80	www.mentese.bel.tr
Merkezefendi Belediyesi / Denizli	0258 265 38 88	www.merkezefendi.bel.tr
Mersin Büyükşehir Belediyesi	0324 231 88 80	www.mersin.bel.tr
Mezitli Belediyesi / Mersin	0324 358 10 05	www.mezitli.bel.tr
Midyat Belediyesi / Mardin	0482 462 29 80	www.midyat.bel.tr
Mudanya Belediyesi / Bursa	0224 544 16 50	www.mudanya.bel.tr
Muğla Büyükşehir Belediyesi	0252 214 18 46	www.mugla.bel.tr
Muratpaşa Belediyesi / Antalya	0242 444 80 07	www.muratpasa-bld.gov.tr
Muş Belediyesi	0436 212 12 81	www.mus.bel.tr
Niğde Belediyesi	0388 232 35 50	www.nigde.bel.tr
Niksar Belediyesi / Tokat	0850 633 06 60	www.niksar.bel.tr
Nilüfer Belediyesi / Bursa	444 16 03	www.nilufer.bel.tr
Nurdağı Belediyesi / Gaziantep	0342 671 40 33	www.nurdagi.bel.tr

BELEDİYE	İLETİŞİM	WEB SİTE
Odunpazarı Belediyesi / Eskişehir	0222 217 30 30	www.odunpazari.bel.tr
Oğuzeli Belediyesi / Gaziantep	0342 571 30 14	www.oguzeli.bel.tr
Ordu Büyükşehir Belediyesi	0452 225 01 04	www.ordu.bel.tr
Ortahisar Belediyesi / Trabzon	0462 224 40 71	www.trabzonortahisar.bel.tr
Osmancık Belediyesi / Çorum	0364 600 13 00	www.osmancik.bel.tr
Osmangazi Belediyesi / Bursa	0224 270 70 70	www.osmangazi.bel.tr
Osmaniye Belediyesi	0328 440 00 80	www.osmaniye-bld.gov.tr
Pamukkale Belediyesi/Denizli	0258 213 76 67	www.pamukkale.bel.tr
Pazaryeri Belediyesi/Bilecik	0228 381 20 05	www.pazaryeri.bel.tr
Pendik Belediyesi / İstanbul	0212 444 81 80	www.pendik.bel.tr
Posof Belediyesi / Ardahan	0478 511 20 15	
Sakarya Büyükşehir Belediyesi	444 40 54	www.sakarya.bel.tr
Samsun Büyükşehir Belediyesi	0362 431 60 90	www.samsun.bel.tr
Sandıklı Belediyesi / Afyon	0272 512 69 46	www.sandikli.bel.tr
Selçuklu Belediyesi / Konya	444 99 19	www.selcuklu.bel.tr
Serdivan Belediyesi / Sakarya	0264 211 10 50	www.serdivan.bel.tr
Sivrice Belediyesi/Elazığ	0424 411 23 05	www.sivrice.bel.tr
Süleymanpaşa Belediyesi / Tekirdağ	0282 259 59 59	www.suleymanpasa.bel.tr
Şalpazarı Belediyesi / Trabzon	0 462 891 2018	www.salpazari.bel.tr
Şırnak Belediyesi	0486 216 1205	www.sirnak.bel.tr
Tepebaşı Belediyesi / Eskişehir	0222 320 54 54	www.tepebasi.bel.tr
Tirebolu Belediyesi / Giresun	0454 411 40 16	www.tirebolu.bel.tr
Toroslar Belediyesi / Mersin	0324 322 72 00	www.toroslar-bld.gov.tr
Trabzon Büyükşehir Belediyesi	0462 322 46 01	www.trabzon.bel.tr
Urla Belediyesi / İzmir	0232 754 10 88	www.urla.bel.tr
Uzundere Belediyesi / Erzurum	0442 791 32 95	www.uzundere.bel.tr
Ürgüp Belediyesi / Nevşehir	0384 341 70 76	www.urgup.bel.tr
Viranşehir Belediyesi/Şanlıurfa	0414 511 30 81	www.viransehir.bel.tr
Yalova Belediyesi	0226 813 98 46	www.yalova.bel.tr
Yapraklı Belediyesi / Çankırı	0376 361 25 10	www.yaprakli.bel.tr
Yenipazar Belediyesi / Aydın	0256 361 30 04	www.yenipazar.bel.tr
Yenişehir Belediyesi/Mersin	0324 327 33 00	www.yenisehir.bel.tr
Yeşilyurt Belediyesi / Malatya	0422 377 77 77	www.yesilyurt.bel.tr
Yıldırım Belediyesi / Bursa	444 16 02	www.yildirim.bel.tr

Kitap istekleriniz için:
bilgi@skb.gov.tr

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında
Yönetmelik'in 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde
bandrol taşınması zorunlu değildir.